

T.C

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
ENSTİTÜSÜ

**2003'TEN 2022'YE TÜRKİYE VE ÇİN İLİŞKİLERİ:
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETESİNDE
YAYIMLANAN BELGELER İŞİĞİNDA EKONOMİK
GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE STRATEJİK BİR
DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alişan BALTACI

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

Ankara, 2023

T.C

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
ENSTİTÜSÜ

**2003'TEN 2022'YE TÜRKİYE VE ÇİN İLİŞKİLERİ:
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETESİNDE
YAYIMLANAN BELGELER IŞIĞINDA EKONOMİK
GÜVENLİK ÇERÇEVESİNDE STRATEJİK BİR
DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alişan BALTACI

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Md. Nazmul ISLAM

Ankara, 2023

ONAY SAYFASI

Alişan BALTACI tarafından hazırlanan “2003’ten 2022’ye Türkiye ve Çin İlişkileri: Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesinde Yayımlanan Belgeler Işığında Ekonomik Güvenlik Çerçevesinde Stratejik Bir Değerlendirme” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Çalışmaları Anabilim Dalı’nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
PROF. DR. MURAT YEŞİLTAŞ	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
DOÇ. DR. MERVE SEREN YEŞİLTAŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
DR. ÖĞR. ÜYESİ MD. NAZMUL ISLAM	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
Kabul ☐ Red ☐		
Kabul ☐ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi:

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Çalışmaları Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürü

Unvan Ad Soyad
Doç. Dr. İbrahim DEMİR

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Tarih: 18-08-2023

Alişan BALTACI

TEŞEKKÜR

Bu teze başlarken beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak gören ve sürecin her adımında beni destekleyen ve bana hep güvenen sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Md. Nazmul İSLAM'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kıymetli büyüğüm Erol USTA'ya, mesai arkadaşlarım Doç. Dr. Elif Hilal ŞEN'e ve Öğr. Gör. Hakan AKAYDIN'a da destekleri için teşekkürlerimi sunarım. Son olarak kıymetli eşim ve sevgili oğluma da süreç içerisindeki destekleri ve anlayışları için teşekkür etmek isterim.

Alişan BALTACI

ÖZET

2003'ten 2022'ye Türkiye ve Çin İlişkileri: Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesinde Yayımlanan Belgeler Işığında Ekonomik Güvenlik Çerçevesinde Stratejik Bir Değerlendirme

1971 yılında Türkiye'nin Çin'i resmen tanımasıyla başladığı kabul edilen iki ülke ilişkileri, günümüze kadar çeşitli dönemlerde yoğunlaşmış ve azalmıştır. Kuşkusuz bu durumda küresel konjonktürdeki değişimler ve her iki ülkenin öncelikleri önemli rol oynamıştır. Bu araştırmada, Kasım 2002 seçimlerinden bu yana tek parti iktidarıyla yönetilen Türkiye'nin Çin ile son 20 yıllık ilişkileri, Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi'nde yayınlanan belgeler üzerinden içerik analizi uygulanarak incelenmektedir. Yapılan inceleme neticesinde bahsi geçen dönemde Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi'nde konuyla ilgili olarak 159 belgenin bulunduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen belgelerin yazılım marifetiyle analiz edilmesi neticesinde Türkiye'nin 2003-2022 arasında Çin Halk Cumhuriyeti'ne bakış açısına dair somut çıktılara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ve literatürden tedarik edilen bilgiler ışığında iki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik geleceğine dair çıkarımda bulunabilmek adına bir SWOT (GZFT) analizi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen bu iki yönlü analizler sayesinde hem mevcut durum objektif olarak ortaya konulmuş hem de geleceğe yönelik iki ülke ilişkilerinin güçlü ve zayıf yönleriyle barındırdığı fırsatlar ve tehditler tartışılmıştır. Son tahlilde iki ülke ilişkilerinin son dönemde bir ivme yakalamış olduğu dikkate çekmektedir. Fakat ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel kapasiteleri dikkate alındığında stratejik düzeyde karşılıklı olarak atılması gereken adımlar olduğu dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Çin, Uluslararası İlişkiler, İçerik Analizi, Resmî Gazete

ABSTRACT

Relations between Turkey and China from 2003 to 2022: A Strategic Evaluation from the Framework of Economic Security in the Light of Documents Published in the Official Gazette of the Republic of Türkiye

The relations between the two countries, which are accepted to have started with Turkey's official recognition of China in 1971, have intensified and decreased in various periods until today. Undoubtedly, the changes in the global conjuncture and the priorities of both countries played an important role in this situation. In this study, Turkey's relations with China in the last 20 years, which a single-party government has governed since the November 2002 elections, are examined through the documents published in the Official Gazette of the Turkish Republic by applying content analysis. As a result of the examination, it was determined that there were 159 documents related to the subject in the Official Gazette of the Republic of Turkey in the mentioned period. The mentioned documents were analyzed by software. As a result of this analysis, concrete outputs have been reached regarding Turkey's perspective on the People's Republic of China between 2003 and 2022. Furthermore, in light of the findings and the information obtained from the literature, a SWOT analysis was applied to make inferences about the strategic future of the relations between the two countries. Thanks to these two-way analyses, both the current situation has been put forward objectively, and the strengths and weaknesses of the relations between the two countries and the opportunities and threats for the future have been discussed. Finally, it can be said that the relations between the two countries have gained momentum recently. However, considering the countries' political, economic, and cultural capacities, it is noteworthy that there are steps to be taken mutually at the strategic level.

Keywords: Turkey, China, International Relations, Content Analysis, Official Gazette

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
BÖLÜM-I: GİRİŞ	1
BÖLÜM-II: YAZIN TARAMASI	4
2.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Genel Bir Bakış	4
2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Önemli Olaylar	5
2.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikasına Genel Bir Bakış.....	11
2.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Döneminde Dış Politikası	12
2.1.2.2. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası	13
2.1.2.3. Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış Politikası	14
2.1.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikası	15
2.1.3. Türk Dış Politikasının Stratejik Öncelikleri.....	18
2.1.3.1. Bölgesel Güvenlik	19
2.1.3.2. Ekonomik Kalkınma.....	20
2.1.3.3. Kültürel Diplomasi	21
2.1.4. Türkiye'nin Diğer Devletler ve Uluslararası Örgütlerle İlişkilerinde Öne Çıkan Güncel Alanlar.....	21
2.1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler.....	22
2.1.4.2. Rusya ile İlişkiler.....	22
2.1.4.3. Yunanistan ile İlişkiler	22
2.1.4.4. Türki Devletlerle İlişkiler.....	23

2.1.4.5. Türkiye'nin Diğer Ülkelerle İlişkileri	24
2.1.4.6. Avrupa Birliği ile İlişkiler	24
2.1.4.7. NATO ile İlişkiler	25
2.2. Çin Halk Cumhuriyeti Tarihine Genel Bir Bakış	26
2.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti Tarihinde Önemli Olaylar	26
2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası	30
2.2.2.1. Çin Dış Politikasının Tarihsel Gelişimi	30
2.2.2.1.1. Antik Çin'in Dış Politikası	31
2.2.2.1.2. Modern Çin Dış Politikası	33
2.2.2.1.3. Güncel Çin Dış Politikası	36
2.2.3. Çin Dış Politikasının Stratejik Öncelikleri.....	40
2.2.3.1. Bölgesel Öncelikler	40
2.2.3.1.1. Asya Pasifik Bölgesi.....	40
2.2.3.1.2. Orta Asya Bölgesi.....	41
2.2.3.1.3. Güney Çin Denizi Bölgesi	41
2.2.3.2. Çin Dış Politikasının Küresel Öncelikleri	42
2.2.3.2.1. Ekonomik Genişleme.....	42
2.2.3.2.2. Diplomatik Katılım.....	43
2.2.3.2.3. Ulusal Çıkarları Korumak	44
2.2.3.3. Çin Dış Politikasının Ekonomik Öncelikleri.....	44
2.2.3.3.1. Kuşak ve Yol Girişimi	45
2.2.3.3.2. Bölgesel Ekonomik İşbirliği	45
2.2.3.3.3. Ticaret ve Yatırım Anlaşmaları	46
2.2.3.3.4. Küresel Ekonomik Düzen ve Paydaşlar Üzerinde Etkili Olmak	47
2.2.3.4. Çin Dış Politikasının Güvenlik Öncelikleri	47

2.2.3.4.1. Milli Savunma	48
2.2.3.4.2. Toprak Bütünlüğü Endişeleri.....	48
2.2.3.4.3. Bölgesel İstikrar.....	49
2.2.3.4.4. Küresel Yönetişim ve Çok Taraflılık.....	49
2.2.4. Çin'in Dış Politikasının Küresel Politikaya Etkileri	49
2.3. Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri.....	52
2.3.1. Türkiye ve Çin Arasındaki Siyasi İlişkiler	52
2.3.2. Türkiye ve Çin Arasındaki Askeri İlişkiler	54
2.3.3. Türkiye ve Çin Arasındaki Ekonomik İlişkiler	55
2.3.4. Türkiye ve Çin İlişkilerinde Sorunlu Alanlar	57
BÖLÜM-III: TEORİK ÇERÇEVE	62
3.1. Neoklasik Realizm.....	62
3.1.1. Ekonomik Güvenlik	63
3.1.1.1. Ekonomik Güvenlik Kavramı	65
3.1.1.2. Uluslararası Ekonomik Tehdit Kavramı.....	66
3.1.1.3. Ekonomik Güvenliğin Sağlanması.....	68
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	71
4.1. Web of Science Taraması	71
4.2. T. C. Resmî Gazete'de Yayınlanan Belgelerin Türlerine ve Konularına Taranması	72
4.3. T. C. Resmî Gazete'de Yayınlanan Belgelerin Başlıklarının İçeriklerine Göre İncelenmesi.....	73
4.4. Türkiye-Çin İlişkilerine Yönelik Durum Analizi (SWOT/GZFT)	78
BÖLÜM V: TARTIŞMA VE SONUÇ	80
5.1. Türkiye ve Çin Siyasi İlişkileri Üzerine	80
5.2. Türkiye ve Çin Askeri İlişkileri Üzerine	80

5.3. Türkiye ve Çin Ekonomik İlişkileri Üzerine	81
5.4. Türkiye ve Çin İlişkilerindeki Sorunlu Alanlar Üzerine	83
5.5. Sonuç ve Politika Önerileri.....	84
KAYNAKÇA	91

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

BRI: Belt and Road Initiative / Kuşak ve Yol Girişimi

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika

CAFTA: China Asean Free Trade Area / Çin ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CPEC: China Pakistan Economic Corridor / Çin Pakistan Ekonomik Koridoru

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

ÇKP: Çin Komünist Partisi

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

ECO: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

KEİ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

KMT: Çin Milliyetçi Partisi

NATO: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PLA: Halk Kurtuluş Ordusu

RCEP: Regional Comprehensive Economic Partnership / Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık

SCO: Shangay Cooperation Organization / Şangay İşbirliği Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞİÖ: Şangay İşbirliği Örgütü

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDT: Türk Devletleri Teşkilatı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

SWOT: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1	Yıllara Göre Web of Science’de Bulunan Çalışmalar	72
Şekil 2	Belgelerde Karşılıklı İşbirliğiyle İlgili Öne Çıkan Konular.....	74
Şekil 3	Belgelerde Ekonomiyle İlgili Öne Çıkan Konular.....	74
Şekil 4	Ekonomiyle İlgili Belgelere En Sık Konu Olan Ürünler	75
Şekil 5	12 Eylül 2003 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Tebliğ, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr	75
Şekil 6	04 Mayıs 2006 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Tebliğ, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr	76
Şekil 7	05 Mayıs 2012 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Milletlerarası Andlaşma, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr	77
Şekil 8	08 Mart 2017 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Milletlerarası Andlaşma, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr	77
Şekil 9	06 Haziran 2017 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Karar, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr	78
Şekil 10	Türkiye-Çin İlişkileri: Araştırma Sonuç Modeli.....	84

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1 Türkiye Cumhuriyeti Tarihindeki Kritik Olaylar ve Yılları	11
Tablo 2 Çin Halk Cumhuriyeti Tarihindeki Kritik Olaylar ve Yılları	30
Tablo 3 2018-2021 Yılları Arasında Türkiye-Çin Dış Ticaret Dengesi, Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022	56
Tablo 4 Türk vatandaşlarının Çin'e dair düşünceleri, Kaynak: The German Marshall Fund of the United States, 2021.	59
Tablo 5 Web of Science'da Ulaşılan Araştırmalara Genel Bakış	71
Tablo 6 2003-2022 yılları arasında Çin ile ilgili olarak T.C. Resmî Gazete'de yayınlanan belgeler ve türleri, Kaynak: T.C. Resmî Gazete, 2022.....	72
Tablo 7 2003-2022 yılları arasında Çin ile ilgili olarak T.C. Resmî Gazete'de yayınlanan belgelerin içerikleri, Kaynak: T.C. Resmî Gazete, 2022.....	73
Tablo 8 Türkiye-Çin İlişkileri GZFT (SWOT) Analizi	79

BÖLÜM-I: GİRİŞ

Türkiye, Cumhuriyeti ilk yıllarında Asyalılığa vurgu yapmakla beraber Soğuk Savaş ile birlikte Batı İttifakı'na dâhil olmuş ve bu söylem gündemden düşmüştür. Asya'daki ülkelerde baskın ideolojinin sosyalizm olması da Türkiye'yi NATO'ya ve Avrupa Birliği'ne yakınlaşmaya sevk etmiştir (Ergenç, 2015). Türkiye'nin Kore Savaşı'nda Çin'e karşı kurulan ittifakın bir parçası olması neticesinde iki ülke arasındaki ilişkiler ancak 1971 yılında Türkiye'nin Çin'i tanımasıyla resmi bir düzleme oturtulabilmiştir (Lavi ve Lindenstrauss, 2016).

Çin, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olup (Zanbak ve Akay, 2019), Türkiye'nin genel itibariyle hem bu büyüklükten pay almak hem de kendi ekonomisini korumak için bir çaba içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan nüfus, ekonomi, tarih gibi sosyo-ekonomik alanlarda dünyanın önde gelen iki ülkesi sayılabilecek Çin ve Türkiye arasındaki ilişkilerin beklenen düzeyde gerçekleşmemiş olduğu da dikkat çekmektedir.

Özellikle soğuk savaş döneminin sona ermesi, dünyada farklı uluslararası iş birliklerinin de kurulmasını gerekli hale getirmiştir. Bu kapsamda Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından kurulan ve *"Tek kutuplu dünya kabul edilemez"* (Hepaktan, 2017) mottosunu benimseyen Şanghay İş Birliği Örgütü de zaman zaman Türkiye'nin iş birliği içinde olmak istediği bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihayetinde Türkiye'nin örgüte diyalog ortağı sıfatıyla dâhil olması (Sabah, 2013) şüphesiz oldukça önemli bir gelişmedir.

Bu araştırmada 3 Kasım 2002 seçimlerinden 17 Mart 2022'ye kadar geçen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarında Türkiye-Çin ilişkilerine yönelik olarak Resmî Gazete'de yayımlanmış olan Tebliğler, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Milletler Arası Andlaşmalar ve Sözleşmeler, Bakanlar Kurulu Kararları, Kanunlar, Rekabet Kurulu Kararları ve her türlü Yönetmelikler incelenmektedir. İlgili dönemde Resmî Gazete'de belirtilen türlerde toplam 159 belge bulunduğu tespit edilmiş ve bunların tamamına

ulaşılmıştır. Dolayısıyla evrenin tamamına ulaşıldığı söylenebilir. İlgili tarih aralığının seçilmesinin sebebi, literatürde de ifade edildiği üzere bahsi geçen dönemde Türkiye'nin Çin'e karşı daha proaktif bir dış politika süreci işletmeye başlamış olması ve geleceğe dönük politika önerilerin oluşturulmasında bu dönemin çıktılarının yeterince sağlam bir zemin sağlıyor olmasıdır.

Araştırmanın temel sorusu *“Türkiye ve Çin ilişkileri 2002 sonrası tek parti dönemde ekonomik güvenlik kapsamında ne şekilde gerçekleşmiştir?”* şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulabilmek içinse ilgili dönemde Resmî Gazete'de yayınlanmış belgelere başvurulmuştur. Ayrıca geleceğe dönük kısa, uzun ve orta vade politika önerilerinin oluşturulabilmesi içinse bir SWOT analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada başvuru nitel yöntem türü içerik analizidir. İçerik analizi, herhangi bir mesajın içeriğini sistematik ve nesnel olarak irdeleyerek bilimsel çıkarımlar yapmaya yarayan bir tekniktir (Fennell, 2001). İçerik analizi her ne kadar yazılı, görsel ve işitsel materyaller ile yapılabilir de (Stemler, 2015) bu yöntemde en sık başvuru kaynaklar yazılı metinlerdir (Krippendorff, 2012). Araştırma kapsamında ilgili dönemde T. C. Resmî Gazete üzerinden yayınlanan Türkiye-Çin ilişkilerine dair belgelerin başlıkları içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca bu araştırma *“Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”* ve yürürlükteki yerel kanunlara uygun bir şekilde yürütülmüştür.

İlgili dönemi kapsayacak şekilde ulaşılan belgelerin başlıkları öncelikle MS Office Excel ve Word yardımıyla tasnif edilmiş ve ardından detaylı analizlerin gerçekleştirilebilmesi için MAXQDA nitel veri analizi yazılımından istifade edilmiştir. MAXQDA yazılımı, metinler üzerinde kodlamalar yapılması, değişkenler tanımlanması, kodların tasnif edilmesi, eldeki metinlerin görsel araçlarla irdelenebilmesi, belgeler üzerinde notlar alınabilmesi gibi pek çok imkân sunmaktadır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik düzeyde analizinin yapılabilmesi ve politika önerileri oluşturulabilmesi amacıyla SWOT (GZFT) analizine başvurulmuştur. Bu analiz neticesinde bir SWOT tablosu oluşturulmuş ve güçlü yönler ve zayıf yönlerin fırsatlar ve tehditler ile ilişkisi üzerinden sistematik çıkarımlarda bulunulmuş ve politika önerileri oluşturulmuştur.

Ayrıca alanda Web of Science’de taranabilen makalelerin tespiti ve Türkiye’de yükseköğretimde Çin ile ilgili alanlara yönelik durumun ortaya konulabilmesi için YÖK Atlas’tan istifade edilmiştir.

Nihayetinde Çin ve Türkiye, benzersiz kültürlere sahip büyük ülkelerdir. Her iki ülkenin politik ekonomileri önemli ölçüde farklıdır, ancak kapitalizm ve piyasa ekonomisi yaklaşımlarına önemli ve artan bir bağlılıkları vardır. Bu tez çalışmasında literatürde iki ülkenin dış politikaları ve tarihçeleri tümevarımsal bir yaklaşımla irdelenmekte ve akabinde Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi’nde Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili olarak yayınlanmış belgeler incelenmekte ve son olarak bir SWOT analizi gerçekleştirilmektedir.

BÖLÜM-II: YAZIN TARAMASI

2.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Genel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra 1923'te modernleşme ve Batılılaşmaya güçlü bir vurgu yapan laik, demokratik bir devlet olarak Türk Kurtuluş Savaşı'na önderlik eden Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuştur. Atatürk, 29 Ekim 1923'te cumhuriyetin kuruluşunu ilan etmiş ve ilk cumhurbaşkanı olmuştur (Kürkçüoğlu, 1998).

Yüzyıllar boyunca Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın büyük bir kısmına hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı'nın sonunda 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması ile topraklarının İtilaf Devletleri arasında paylaşılmasına engel olamamış ve fiili varlığını yitirmiştir (Ertan, 2016).

Birinci Dünya Savaşı sırasında bir askeri lider olarak öne çıkan Mustafa Kemal, Türk bağımsızlık hareketinde kilit bir lider olarak öne çıkmıştır. 1919'da İtilaf Devletleri'ne karşı bir direniş hareketine önderlik etmiş ve Ankara'da geçici bir hükümet kurmuştur (Kıyanç, 2021). Mustafa Kemal'in liderliğinde Türk vatanseverler işgalci güçlere karşı başarılı bir bağımsızlık savaşı vermiş ve nihayetinde 1922'de Türkiye'nin bağımsızlığını tanıyan ve modern sınırlarını belirleyen Lozan Antlaşması'na imza atmışlardır (Kaya, 2007).

Kurulan yeni cumhuriyet laiklik, milliyetçilik ve cumhuriyetçilik ilkelerine dayanmaktaydı. Soyadı Kanunu ile Atatürk soyadını alan Mustafa Kemal, yeni cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanı olmuştur (Yılmaz ve Ayanoğlu, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun Türk toplumu ve siyaseti üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Atatürk'ün reformları, Türk toplumunu modernleştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamıştır. Pek çok alanda reform yapılmış olmakla beraber öne çıkan reformlar, yeni Anayasa ve Medeni Kanun, eğitimde Tevhidi Tedrisat Kanunu ve Latin alfabesinin kabul edilmesi olarak sıralanabilir (Versan, 1984).

Atatürk, ideolojik olarak demokratik sistemin önemine inanmakta ve çok partili bir sistemin kurgulanması gerektiğini düşünmekteydi. Bu sebeptendir ki liderliği süresince farklı siyasi partilerin kurulmasını teşvik etmiştir (Taşkiran, 1994).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı neticesinde sona ermesi, Atatürk liderliğinde yönetilen Kurtuluş Savaşı neticesinde kurulan yeni seküler Türk devleti gerek Türk toplumu gerekse Türk siyasi hayatı üzerinde önemli bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Atatürk'ün başlatmış olduğu bu süreçlerin günümüzde dahi Türkiye'de toplum, siyaset ve ekonomik hayat üzerinde önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Önemli Olaylar

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Türk tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunu modernleştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan reformlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca kadınların seçme ve seçilme hakkı da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlayan yasal ve sosyal reformları da başlatmıştır (Özer, 2013).

1923'te Cumhuriyet'in kurulmasının ardından hükümet, ülke ekonomisini modernleştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan bir ekonomi politikası da uygulamıştır. Bu politikalar, demiryolları gibi kilit endüstrilerin millileştirilmesini ve devlete ait işletmelerin kurulmasını içermekteydi (Özer, 2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik yaklaşımının temellerinin 1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde atıldığı, 1930 yılına kadar bu ilkelere bağlı hareket edildiği, 1929 Küresel Ekonomik Buhranı'na müteakip 1930-39 yılları arasında korumacı karma ekonomik model ve planlı kalkınma modelinin bir arada uygulandığı söylenebilir (Karakoç Dora, 2021). Türkiye ekonomisinin diğer gelişmekte olan ülkelerinki gibi kırılgan bir yapıda olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Atatürk'ün 1938'de ölümüyle beraber ülke muhafazakâr Demokrat Parti'nin çok partili seçimleri kazandığı 1950 yılına kadar CHP'li hükümetler tarafından yönetilmiştir. Demokrat Parti'nin politika ve söylemlerinin özellikle kırsal kesimdeki halk için oldukça popülist olduğunu da ifade etmek gerekir (Durç, 2010). Bahsi geçen dönemde nüfusun

büyük bölümünün kırsal alanda yaşadığı ve ekonominin de tarıma dayandığını belirtmek yerinde olacaktır.

Türkiye, II. Dünya Savaşı sırasında başlangıçta tarafsız kalmış, ancak sonunda 1945'te Müttefiklere katılmıştır. Türkiye'nin savaşa katılımı, Batı ile olan ilişkisinin güçlenmesine yardımcı olmuş ve nihai olarak uluslararası toplumla bütünleşmesinin yolunu açmıştır (Sarıçoban, 2020). Fakat belirtmekte fayda vardır ki 1942-1944 yılları arasında Almanya, Türkiye'nin en yüksek tutarda ihracat yaptığı ülke olarak kayıtlara geçmiştir (Arslan, 2016: 1). Dolayısıyla Türkiye'nin savaş süresince askerî açıdan tarafsızlığı söz konusuysa da ticari olarak durumun böyle olduğunu söylemek mümkün değildir.

Siyasi gelişmeler açısından Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana önemli değişimlere uğramıştır. 1946'da çok partili sistemin benimsenmesi, ülkenin Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek parti yönetiminden uzaklaşmasıyla birlikte, Türkiye'nin siyasi manzarasında önemli bir değişikliğe sebep olmuştur. O zamandan beri, her biri ülke için kendi vizyonuna sahip bazı siyasi partiler ortaya çıkmıştır (Çabuk, 2019).

1950'de başlayan Kore Savaşı, Soğuk Savaş tarihinde olduğu kadar Türk tarihinde de çok önemli bir yere sahiptir. Savaş, Çin ve Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Kuzey Kore ile Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen Güney Kore arasında yapıldı. Türkiye, Kore Savaşı'nda BM kuvvetlerine katkıda bulunan on altı ülke arasında bulunmaktaydı. Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılma kararında öncelikle dış politika hedefleri etkili olmuştur. Ülke liderleri savaşı, Türkiye'nin Soğuk Savaş'ta kilit bir oyuncu olarak konumunu güçlendirmek ve ABD'nin desteğini kazanmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir. Türkiye zaten 1952'de NATO'ya katılmıştı ve Kore Savaşı'na katılımı, Batı ittifakına yeni bir bağlılık olarak görülmekteydi (Aksoy, 2019). Türkiye, 1950 ile 1953 yılları arasında Kore'ye gönderilen 6.000'in üzerindeki askerle ABD'den sonra bölgeye en çok asker gönderen ülke olmuştur (Erkmen, 2020). Şiddetli muharebe becerileri nedeniyle Türk Tugayı, savaşta en etkili birliklerden biriydi. Tugay, 1950'deki Kunuri Muharebesi ve 1951'deki Kumyangjang-ni Muharebesi (Özcan, 2019) gibi birçok önemli muharebede yer almıştır. Türkiye'nin Kore Savaşı'na müdâhil olması dış politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu katılım, Türkiye'nin sadık anti-komünist ülke konumunu sağlamlaştırmış ve ABD ile bağlarını güçlendirmiştir. Bu da diğer Batılı

ülkelerle daha yakın ilişkilere ve Batı ittifakına daha fazla entegre olmaya yol açmıştır (Akkaya, 2012).

1950'ler ve 1960'larda Türkiye, hükümet ve askeri darbelerin sık sık değiştiği bir siyasi istikrarsızlık dönemi yaşamıştır. Bu siyasal karışıklıklara rağmen Türkiye bu dönemde, modernleşmeye ve iktisadi anlamda kalkınmaya devam etmiştir (Karluk, 2005). Türkiye'nin 1952'de NATO'ya katılımı, dış politika tarihinde önemli bir andır. İttifaka katılma kararı, ülkenin stratejik konumu, ABD ile yakın ilişkileri ve Sovyet yayılcılığına karşı güçlü bir savunma duruşu sürdürme arzusu ile verilmiştir (Bilge-Criss, 2012). Türkiye, NATO'ya katılan ilk Müslüman ülke olmuş ve üyeliği ittifakın Ortadoğu'daki erişimini güçlendirmede önemli bir adım olarak görülmüştür. Soğuk Savaş sırasında Türkiye sağladığı askeri üsler ve operasyonel destekle NATO'da oldukça önemli bir rol üstlenmiştir (Bölme, 2012). Bugün Türkiye, NATO'nun önemli üyelerinden birisidir ve ittifakın özellikle çatışmaların yoğun olduğu Ortadoğu sınırlarında güvenliği sağlama çabalarına etkin destek vermeye devam etmektedir (Yiğittepe, 2017).

Türkiye ekonomisinin 1950'lerin sonundan itibaren krizlerle karşılaşmaya başladığı dikkat çekmektedir. Türkiye ekonomisinde 1946'daki devalüasyon kararı dikkate alınmazsa ilk ciddi kriz 1958 yılında yaşanmıştır. 1958'den sonra da çeşitli dönemlerde çalkantılar yaşayan ekonomi için 1958, 1970, 1978, 1979, 1988 ve 1994 yıllarında istikrar kararları açıklanmış, bu kararlara rağmen de 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinin önüne geçilememiştir (Karluk, 2005). Tarihlerden de anlaşılacağı üzere Türkiye ekonomisinde yaklaşık on yılda bir yaşanan iktisadi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların başlıcaları şunlardır; işsizlik (Timur ve Doğan, 2015), enflasyon (Demirbaş ve Can, 2015), dış sermayeye ile borç atışına dayanan büyüme ve buna bağlı olarak cari açığın artması (Orhangazi, 2019). Şüphesiz, bu ekonomik dalgalanmalar ülkenin siyasi hayatına da etki etmiştir.

1960 yılında ordu, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık gerekçesiyle hükümeti bir darbeye devirmiştir. Ordu ülkeyi üç yıl boyunca yönetmiş ve bu süre zarfında bazı sivil özgürlükleri kısıtlayan ve bazı siyasi partileri yasaklayan yeni bir anayasayı yürürlüğe koymuştur. 1965 yılında özgür ve adil seçimler yapılmış, seçim neticesinde merkez sağ Adalet Partisi iktidara gelmiştir (Fedayi, 2019).

1970'lerde Türkiye, yükselen enflasyon, işsizlik ve terörizm gibi birtakım sosyal ve politik zorlukla karşı karşıya kalmıştır. 1971'de ordu bir kez daha siyasete müdahale etmiştir. Ordu bu kez hükümetin düzeni ve istikrarı yeniden sağlamak için adımlar atmasını talep eden bir bildiri yayınladığı "*muhtıra yoluyla darbe*" gerçekleştirmiştir. Bu durum solcuların, aydınların ve diğer muhaliflerin hükümet tarafından hedef alındığı bir siyasi baskı dönemine yol açmıştır (Otaç, 2019). Akabinde Türkiye 1974'te adada yaşayan Türklere karşı gerçekleştirilen eylemler üzerine Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. Harekât, 1974'ten günümüze Türk toplumu ve siyaseti üzerinde hala önemli bir etkiye sahiptir. Harekât sonrası ABD ambargosu, NATO'da yaşanan sorunlar, adada iki devletli yapı, Maraş meselesi gibi küresel olarak tartışılan durumlar ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2017).

1980'de ordu, anayasayı askıya alarak ve siyasi liderleri tutuklayarak geniş çaplı yeni bir darbe gerçekleştirmiştir. Ordu, yeni seçimlerin yapıldığı ve merkez sağ Anavatan Partisi'nin iktidara geldiği 1983 yılına kadar ülkeyi yönetmiştir. 1980 darbesini, Türk hükümetiyle onlarca yıldır çatışma halinde olan ayrılıkçı Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) aktif eylemleri de dâhil olmak üzere bir siyasi şiddet dönemi izlemiştir (Tektaş, 2019). Darbenin ardından sivil iktidarın yönetime gelmesiyle beraber Türkiye küresel ekonomiyle entegrasyonunu artırmayı ve demokratik değerleri geliştirmeyi amaçlayan bazı siyasi ve ekonomik reformları hayata geçirmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise ülke, ekonomiyi liberalleştirmeyi ve devletin rolünü azaltmayı amaçlayan yapısal reformlar gerçekleştirmiştir. Fakat bu reformlar bir düzenden ziyade istikrarsız bir büyüme trendini de beraberinde getirmiştir (Apaydın, 2013). Bu reformlar ekonomik büyümeyi desteklemekte başarılı olmakla birlikte eşitsizliğin ve toplumsal huzursuzluğun artmasına da yol açmıştır (Kanberoğlu ve Arvas, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki bir diğer önemli gelişme de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma çabaları olmuştur. Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkinin onlarca yılı aşan uzun bir tarihi vardır. Türkiye, her ne kadar 1949'da Avrupa Konseyi'ne üye olmuşsa da (Öncü ve Cevizliler, 2013; Arkan, 2016) o dönemde altı üyesi bulunan ve AB'nin öncülü olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) katılmak için ilk kez 1959'da başvurmuş ancak üye olması mümkün olmamıştır (Özer, 2009). Türkiye, 1987'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik başvurusunda bulunmuş (Atlı, 2013) ve sonunda 1999'da adaylık statüsü almıştır. Katılım süreci Türkiye için oldukça uzun ve karmaşık bir

yol haritasına sahipti. Devam eden adaylık sürecinde Türkiye başta Kıbrıs Rum Kesimi ile ilişkilerin normalleştirilmesi gibi bazı uygulaması güç taleplerle karşı karşıya kalmıştır (Karluk, 2017). Buna ek olarak Yunanistan'ın tutumu, insan hakları ile ilgili konular, Türkiye'deki etnik gruplarla ilgili beklentiler, dini ve kültürel farklılıklar, jeopolitik engeller, ekonomik sıkıntılar gibi farklı birtakım başlıkların da Türkiye'nin üyelik sürecinde karşılaştığı sorunlar olarak ele alınması mümkündür (San, 1998; Kuruöz, 2008). İçinde bulunduğumuz dönemde Türkiye'nin AB üyelik süreci devam etmekte fakat tam üyelik tarihi ile ilgili öngörülebilir bir tarih verilememektedir. Netice itibariyle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı engellerle dolu, karmaşık bir yol haritasına sahiptir ve süreç kendi içerisinde çeşitli tartışmaları da içermektedir (Tepeli ve Aydın, 2015).

2000'li yılların başında, Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki merkez sağ Adalet ve Kalkınma Partisi (kıs. AK Parti) iktidara gelmiştir (Atlı, 2013). AK Parti altyapıya yatırım yapmak, sağlık ve eğitime erişimi genişletmek gibi ekonomik büyümeyi ve ülkeyi modernleştirmeyi amaçlayan politikaları uygulamaya almıştır. (Salim ve Avcı, 2022) AK Parti 2003'te iktidara geldiğinden bu yana anayasada gerçekleştirilen önemli değişiklikler ve cumhurbaşkanlığı yetkilerinin genişletilmesi gibi bir dizi önemli siyasi ve sosyal değişimi de yönetmiştir (Öztürk, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanmış önemli olaylara değinirken ekonomik krizlere de değinmek gerekir. Türkiye, tarihi boyunca her biri farklı sebep ve sonuçlara sahip birçok ekonomik kriz yaşamıştır (Karluk, 2005). Bu krizlerin ülke ekonomisi, siyaset ve toplum üzerinde önemli etkileri olmuş, çoğu zaman önemli toplumsal huzursuzluklara ve siyasi karışıklara da yol açmıştır. Türkiye'deki ilk büyük ekonomik kriz, 1978'de OPEC'in petrol fiyatlarını dört kat arttırması sonucunda birtakım iç ve dış faktörlerin de bir araya gelmesiyle ciddi bir ödemeler dengesi krizine ve hiperenflasyona yol açmasıyla ortaya çıkmıştır (Koldanca, 2009). Türkiye ekonomisinde yaşanan en yıkıcı krizlerden birisi de 1994'te ortaya çıkmıştır. Bu krizin sebebi kamu harcamalarındaki artışın finanse edilememesi ve ülkeden hızlı döviz çıkışları olmuştur (Fırat, 2009; Ayaz, 2016). 1994 krizini takiben 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz de benzer karakteristik sorunlardan kaynaklanmıştır. Fakat 2001 krizinde 1994 krizine ek olarak 1999 depreminin etkileri, yaşanan siyasal istikrarsızlık ve bankacılık sektöründe ortaya çıkan sorunlar da etkili olmuştur (Kapusızoğlu, 2011: 127). 2008 yılında yaşanan kriz ise bu iki krizden farklı olarak 2007'de ABD mortgage piyasasında ortaya çıkmış ve bir domino etkisi göstererek

2008’de tüm dünyayı etkisi altına almıştır (Yıldız ve Durgun, 2016: 3). En son yaşanan 2018 ekonomik krizinde ise ABD’de artan politika faizleri sebebiyle Türkiye ekonomisinden süratle ayrılan sıcak paranın ve Türk Lirası’nın da azalan değeri karşısında üretim maliyetlerinde meydana gelen hızlı artış etkili olmuştur (Güngen, 2018: 449). Netice itibariyle gelişmekte olan diğer tüm ülkeler gibi Türkiye ekonomisinin de kırılğan yapısı gerek iç gerek dış dinamikler sebebiyle belirli dönemlerde krizler geçirmektedir denilebilir. Bu krizlerin pek çok bileşenden oluşan sebepleri, çözüm için de çok paydaşlı ve ortak aklın öncelendiği bir yöntem gerektirmektedir.

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti, tarihini şekillendiren ve Türk toplumu ve siyaseti üzerinde önemli etkileri olan çok sayıda önemli olay yaşamıştır. Atatürk’ün reformları Türk toplumunu modernleştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlarken, Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’na ve Kore Savaşı’na katılması Batı ile olan ilişkisini güçlendirmeye yardımcı olmuştur. Kıbrıs ihtilafının Türk toplumu ve siyaseti üzerinde önemli bir etkisi olurken, Türkiye’nin AB üyeliği süreci hala tartışılan ve sonuçlanmamış bir konudur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde meydana gelmiş kritik olaylar, Tablo 1’de özetlenmiş ve kronolojik olarak paylaşılmıştır.

Tablo 1 Türkiye Cumhuriyeti Tarihindeki Kritik Olaylar ve Yılları

Olay	Tarih
Lozan Antlaşması	1922
Kuruluş	1923
Tek Parti Dönemi	1923-1950
M. Kemal Atatürk'ün Ölümü	1938
Türkiye'nin II. Dünya Savaşı Sonunda Müttefiklere Katılması	1945
Çok Partili Hayata Geçiş	1946
Avrupa Konseyi Üyeliği Başlangıcı	1949
Demokrat Parti İktidarı	1950
Türkiye'nin Kore Savaşı'na Katılması	1950
Türkiye'nin NATO'ya Üye Olması	1952
İlk Ekonomik Kriz	1958
1960 Askeri Darbesi	1960
1960 Darbesi Sonrası İlk Demokratik Seçim	1965
1971 Askeri Darbesi	1971
Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ambargo Süreci	1974
1980 Askeri Darbesi	1980
Güncel Türk Anayasasının Kabulü	1982
DTÖ Üyeliği	1995
28 Şubat MGK Kararları	1997
Avrupa Birliği Aday Ülke Statüsü	1999
15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi	2016
Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarı	2002-Günümüz

2.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikasına Genel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra 1923'te kurulmuştur (Gül, 2016: 304). Haliyle devletin Cumhuriyetin ilk yıllardaki dış politikası, öncelikle uluslararası toplum tarafından egemen bir devlet olarak tanınmaya odaklanmıştır. Ayrıca bölgesel istikrarın önemine inanan yeni cumhuriyetin kurucu iradesi, çeşitli ülkelerle imzaladığı saldırmazlık anlaşmaları üzerinden varlığını sağlama almaya çalışmıştır.

İki savaş arası dönemde Türkiye, öncelikle Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu bölgelerindeki komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya odaklanarak, tarafsızlık ve küresel çatışmalara karışmama politikası izlemiştir (Oran, 2001: 26). Bu politika Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına dayanmaktadır. Türkiye kuruluş yıllarında komşularıyla

Sadabat Paktı ve Balkan Antantı gibi anlaşmalara imza atarak “*Yurtta sulh, cihanda sulh!*” prensibine sadık olduğunu da açıkça vurgulamıştır (Başaran, 2020).

2.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Döneminde Dış Politikası

Modern Türkiye’nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’nin dış politikasının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Atatürk, yıllarca süren savaş ve yabancı işgaliyle harap olmuş kırılğan bir devleti miras almış olup güçlü, istikrarlı ve bağımsız bir ulus-devlet inşa etmede sayısız zorlukla karşılaşmıştır. Atatürk, iç hedeflere ulaşmanın bir yolu olarak dış politikanın önemini kabul etmiş ve Türkiye’nin uluslararası sistemdeki yerini güvence altına almayı amaçlayan proaktif ve iddialı bir diplomasi yaklaşımı izlemiştir (Irmak, 1987).

Atatürk yönetimindeki Türk dış politikasının temel hedeflerinden biri, dış tehditler ve meydan okumalar karşısında Türkiye’nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumaktı. Atatürk, kendisini dış saldırılara karşı savunabilecek ve dış baskılara karşı koyabilecek güçlü ve modern bir devlet yaratmanın peşindeydi. Dış politikada büyük güçler veya ittifaklar arasındaki çatışmalara çekilmekten kaçınmaya çalışarak, tarafsızlık politikası izlemiştir (İleri, 2005). Atatürk ayrıca, özellikle Türkiye’nin tarihi bağları ve kültürel yakınlıklarının bulunduğu Balkanlar ve Orta Doğu’da bölgesel iş birliği ve istikrarı teşvik etmeye çalışmıştır (Gönlübol, 1992). Türkiye komşularıyla Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi anlaşmalara imza atarak bölgesel olarak barışçı bir duruş sergilemiştir (Başaran, 2020: 83)

Atatürk’ün dış politikası, başta İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği olmak üzere başlıca bölgesel ve küresel güçlerle ilişkilerini dengeleme çabalarıyla da karakterize edilebilir (Bıyıklı, 2008). Atatürk, Türkiye’nin Avrupa ve Asya’nın kavşağında bulunan stratejik konumunun onu bölgesel ilişkilerde kilit bir oyuncu haline getirdiğinin farkındaydı. Çıkarlarını ilerletmek ve istikrarlı bir bölgesel düzen yaratmak için Türkiye’nin konumundan yararlanmaya çalışmıştır. Atatürk ayrıca, gerilimi azaltmak ve karşılıklı çıkar alanlarında iş birliğini teşvik etmek amacıyla Sovyetler Birliği ile yakınlaşma politikası izlemiştir (Sandıklı, 2007).

2.1.2.2. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası

Dünya Savaşı sırasında Türkiye, Avrupa ile Ortadoğu arasında stratejik bir konumda olmasına rağmen tarafsızlık politikası benimsemiştir. Bununla birlikte, ülke hem Mihver hem de Müttefik güçlerden gelen diplomatik ve ekonomik baskılarla başa çıkmak zorunda kaldığından, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasındaki tarafsızlığının mutlak olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu süreçte her iki taraftan da çok baskı gören Türkiye 1944 yılında Almanya ile ilişkisini kesmiş ve 1945 yılında Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etmiştir (Özçelik, 2010: 253).

Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri Nazi Almanya'sı ile olan ilişkileriydi. Türkiye resmi olarak tarafsızlığını korusa da Türkiye ve Almanya'nın 1933'te iktidara gelen ve revizyonist politikalar izleyen Nazi hükümetiyle diplomatik ilişkiler kurması (Duman, 2020: 593) ve 1941'de bir dostluk anlaşması imzalaması (Akdere, 2023: 13) nedeniyle, ittifak devletlerinde Türkiye'nin Almanya'ya olası sempatisi konusunda endişeler bulunmaktaydı. Ayrıca, Türkiye ekonomisi büyük ölçüde Almanya ile ticarete bağımlıydı ve ülke, birçok endüstriyel ve askeri projesinde Alman teknolojisinden istifade etmekteydi (Özkan, 2012).

Bu bağlara rağmen, Türkiye savaş süresince Nazi Almanya'sına karşı temkinli bir mesafeyi korumayı başarmıştır. Türk liderler, Almanya'nın yayılmacı politikalarının yarattığı tehlikelerin farkındaydılar ve Hitler'in Ortadoğu'da toprak tavizleri vaatlerine şüpheyle yaklaşmaktaydılar (Unat, 2021). Ek olarak, Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan tarihsel bağlar sebebiyle İngiltere ve Fransa ile güçlü bir diplomatik geçmişi bulunmaktaydı (Albayrak, 1995). Batılı güçlerle olan bu iş birliği mirası, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik güçlerle bağlarını sağlamlaştırmasına da yardımcı olmuştur.

1944'de Türkiye, İttifak Devletleri'nin baskısıyla Almanya ile ticaretini sınırlandırmak durumunda kalmıştır (Sarıçoban, 2020: 1770). Bu ve benzeri ticaret engelleri Türkiye'nin malları için yeni pazarlar bulması ve hem Mihver hem de Müttefik güçlerle yoğun diplomatik müzakereler yürütmesi gerektiğinden özellikle zorlayıcı olmuştur.

Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sırasındaki tarafsızlığını da ülkenin coğrafi konumu şekillendirmiştir. Türkiye'nin Avrupa ile Orta Doğu arasındaki konumu, onu hem Mihver hem de Müttefik güçler için stratejik bir ödül haline getirmiş ve Türkiye, çatışmaya çekilmemek için hassas bir denge kurmak zorunda kalmıştır (Ünalp, 2020). Bu dengeleme eylemi, Mihver güçlerinin Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da önemli toprak kazanımları elde ettiği savaşın ilk yıllarında pek de kolay olmamıştır.

Bu güçlüklerle rağmen, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasındaki tarafsızlık politikası nihayetinde başarılı olmuştur. Ülke, savaştan toprak bütünlüğü bozulmadan çıkmıştır. Bu durum, Türkiye'nin stratejik konumu ve siyasi istikrarı da dikkate alındığında onu Soğuk Savaş sırasında hem Batılı hem de Doğulu güçler için çekici bir ortak haline getirmiştir (Akın, 2017).

2.1.2.3. Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış Politikası

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin dış politikası, ülkenin 1952'de NATO üyesi olması ve daha sonra Avrupa Konseyi ve OECD'ye katılmasıyla Batı yanlısı bir hizalanmaya doğru kaymıştır (Bireselioğlu, 2012). Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Batı ile ittifakı, Sovyet etkisini kontrol altına alma ve ekonomik kalkınmayı destekleme konusundaki ortak çıkarlara dayanmaktaydı (Doster, 2012).

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin dış politikası, ABD ile olan ittifakından büyük ölçüde etkilenmiştir (Ermagan, 2012). Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Türkiye'nin temel hedefi, bölgede komünizmin yayılmasını ve Sovyet etkisini engellemektir (Sinkaya, 2011: 83). Sonuç olarak, Türkiye 1952'de NATO'ya katılmış ve ABD'den önemli askeri ve ekonomik yardım almıştır (Bilge-Criss, 2012: 19).

1960'larda Türkiye, ABD ile ittifakını Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkeleriyle gelişen ilişkilerle dengelemeye çalışmıştır (Şahin, 2010). Böylece hem bölgesel istikrar hem de komünist doğu bloğu ülkeleriyle bir ticaret zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak 1970'lerde Kıbrıs ihtilafı ve Sovyetler Birliği'nin Yunanistan'a verdiği destek nedeniyle Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkileri gerilmiştir. Bu, Türkiye'nin

askeri ve diplomatik destek için ABD ve NATO'ya olan güveninin artmasına yol açmıştır (Saynur Derman ve Kurban, 2016).

1980'lerde Türkiye'nin dış politikası Ortadoğu ve Akdeniz'de daha proaktif bir yaklaşıma doğru kaymıştır (Gürpınar, 2013). 1980-1990 arasındaki dönem Türk dış politikasında darbe döneminin ardından başlayan Özal dönemi ile beraber ABD ile ilişkilerin güçlendirilmesi, bölgede barışçıl politikaların uygulanması, sivilleşme ve liberalleşme süreci şeklinde cereyan etmiştir (Daban, 2017).

Genel olarak, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin dış politikası, ABD ile ittifakı, Sovyetler Birliği ve diğer komünist ülkelerle ilişkilerini dengeleme çabaları ve bölgesel diplomasi ve güvenlikte daha büyük bir rol oynama hedefiyle şekillenmiştir (Örnek, 2015).

2.1.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikası

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin dış politikası yeniden yön değiştirerek bu kez küresel ilişkilerde daha aktif ve bağımsız bir role doğru evrilmiştir (Bakan, 2007). Ülke, Avrupa Birliği (AB) ile daha yakın ilişkiler sürdürerek, bölge ülkeleri ile ekonomik ve siyasi bağlarını güçlendirerek Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da bölgesel bir güç olma arayışına girmiştir (Ataman, 2003).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin dış politikası, çeşitli iç ve dış faktörler tarafından şekillendirilmiştir. Yurtiçinde ise en önemli faktör demokratikleşme olmuştur (Göktepe ve Seydi, 2015). 1990'lardan bu yana Türkiye, sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının güçlenmesine yol açan bir demokratikleşme sürecinden geçmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkilerde daha aktif ve yapıcı bir rol üstlenmesini sağlamıştır.

Bir diğer önemli iç faktör ise ekonomik gelişme olmuştur (Karluk, 2010). Türkiye ekonomisi, Soğuk Savaş sonrası dönemde, daha iddialı dış politika hedefleri izlemesini sağlayan önemli bir büyüme yaşamıştır. Türkiye, bölgesel bütünleşme ve iş birliğini teşvik etmenin yanı sıra küresel ekonomik yönetimdeki etkisini artırmak için ekonomik gücünü artırmaya çalışmıştır.

Diğer taraftan, bölgesel güvenlik Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren bir başka önemli faktör olmuştur (Bakan, 2007). Türkiye, çatışmalar, istikrarsızlık ve terörizm ile karakterize edilen değişken bir bölgede yer almaktadır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016). Sonuç olarak Türkiye, Batı'daki geleneksel müttefikleriyle yakın bağlarını sürdürürken komşu ülkelerle stratejik ortaklıklar kurmaya çalışmıştır.

Küreselleşmenin Türk dış politikası üzerinde de önemli bir etkisi olmuştur (Kırtay, 2008). Türkiye'nin küresel ekonomiye giderek daha fazla entegre olması, dünya ülkeleri ile diplomatik ve ekonomik bağlarının genişlemesine yol açmıştır. Aynı zamanda küreselleşme, Türkiye'yi ulus ötesi terörizm, siber güvenlik tehditleri ve ekonomik kırılganlıklar gibi yeni zorluklara ve risklere de maruz bırakmıştır (Bakan, 2007).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin dış politikası, dünyanın farklı bölgelerine yönelik çok boyutlu bir yaklaşımla damgasını vurmuştur. Ortadoğu'da Türkiye, Arap ülkeleri, İsrail ve İran gibi farklı aktörlerle ilişkilerini dengeleme arayışına girmiştir. Türkiye, İsrail ve İran ile yakın bağlarını sürdürmeye çalışırken, Arap komşularıyla yapıcı bir angajman politikası izlemeye çalışmıştır. Türkiye ayrıca Suriye, Irak ve Yemen'de istikrar ve uzlaşmanın sağlanmasında aktif bir rol oynamış ve birçok bölgesel ihtilafta kilit arabulucu olmuştur (Kürkçüoğlu, 1980; Sağsen, 2011; Eminoğlu, 2011; Balcı, 2011; Özdemir, 2016).

Avrupa'da, Türkiye'nin dış politikası, uzun süredir devam eden AB üyeliği özelemleriyle şekillenmiştir (Uysal, 2001). Türkiye, stratejik çıkarlarını yansıtan bağımsız bir dış politika izlerken, AB ile ekonomik ve siyasi bağlarını derinleştirmeye çalışmıştır. Ancak AB'nin Türkiye'ye tam üyelik verme konusundaki isteksizliği, Ankara ile Brüksel arasında gerginliğe yol açmıştır. Bu yaşananlar süreç içerisinde Türkiye'nin kendisini gerek AB'de gerekse NATO'da yalnız hissetmesine sebep olmuştur (Tan, 2013: 8). Türkiye de Rusya ve Çin gibi diğer bölgesel güçlerle daha yakın ilişkiler kurma çabasına girişmiştir (Ataçay, 2016).

Balkanlar'da Türkiye, çeşitli diplomatik ve ekonomik girişimler yoluyla istikrar ve iş birliğini geliştirmeye çalışmıştır (Karagül, 2013). Türkiye, bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmuş ve Avrupa-Atlantik yapılarına entegrasyonlarının desteklenmesinde aktif rol

oynamıştır. Türkiye ayrıca bölgedeki yumuşak gücünü ve etkisini artırmak için Balkanlar ile kültürel ve tarihi bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır (Yıldırım ve Yıldırım, 2017).

Kafkasya’da Türkiye, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesi gibi çeşitli girişimler yoluyla istikrar ve güvenliği geliştirmeye çalışmıştır (Bal ve Alper, 2010; Üzümcü ve Akdeniz, 2014). Türkiye, Ermenistan ile yakın ilişkilerini geliştirmeye çalışırken (Görgülü ve Turgaylı Zengin, 2018), Azerbaycan ve Gürcistan ile siyasi ve ekonomik bağlarını da derinleştirme çabasında olmuştur (Sarıkaya, 2019; Polat, 2019).

Orta Asya’da Türkiye, bölge ülkeleriyle ekonomik ve kültürel bağlarını güçlendirmenin yanı sıra bölgesel bütünleşme ve iş birliğini de geliştirmeye çalışmaktadır (Aydemir ve Çoban, 2019). Türkiye, Orta Asya’da bir elçilikler ve kültür merkezleri ağı kurmuş ve bölge ile enerji ve ulaşım bağlantılarını derinleştirmeye çalışmıştır. Türkiye ayrıca, Türkçe konuşan ülkeler arasında iş birliği ve dayanışmayı teşvik eden bölgesel bir kuruluş olan Türk Devletleri Teşkilatı’nın da önemli bir destekçisi olmuştur (Emeklier vd., 2022).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye’nin dış politikası, ABD, Rusya, Çin ve NATO gibi büyük küresel güçlerle karmaşık bir ilişkiler ağıyla kurulmuştur. Türkiye, stratejik çıkarlarını yansıtan bağımsız bir dış politika izlerken, bu güçlerle ilişkilerini dengelemeye çalışmıştır (Kaya, 2019; Küntay, 2021).

Türkiye’nin ABD ile ilişkileri, Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikasının kilit bir unsuru olmuştur. Türkiye, terörle mücadelede ABD’nin kilit ortağıdır ve aynı zamanda 1952’den beri NATO üyesidir (Doğan, 2019). Ancak iki ülke arasında Irak’taki savaş ve Suriye ihtilafı gibi konularda bir uzlaşma bulunmadığını söylemek de yerinde olacaktır (Yeşiltaş, 2012). Bu farklılıklar ikili ilişkileri gerginleştirmiş ve Türkiye’yi diğer küresel güçlerle daha yakın bağlar aramaya itmiştir.

Rusya, Türkiye’nin dış politika hesabında da önemli bir oyuncu olmuştur (Özel ve Uçar, 2019). Türkiye, bölgedeki stratejik çıkarlarını gözetirken aynı zamanda Rusya ile ilişkilerini dengelemeye çalışmıştır. Türkiye ve Rusya, enerji, ticaret ve bölgesel güvenlik gibi konularda iş birliği yaparken, Karadeniz bölgesi ve Ortadoğu’da da nüfuz rekabeti

içindedir (Koltuk ve Ak, 2021). Bununla birlikte, 2015 yılında Türkiye tarafından bir Rus savaş uçağının düşürülmesi ve Suriye’de devam eden çatışma, ikili ilişkilere önemli sorunlar meydana getirmiştir (Kurban ve Cabbarlı, 2019). 2022 yılının Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı da Türk-Rus ilişkileri açısından önemlidir. Türkiye bu savaşta hem Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne vurguda bulunmuş hem de batılı devletlerin Rusya’ya karşı yaptırım kararlarına taraf olmayarak bağımsız bir dış politika izlemiştir (Baltacı, 2022).

Çin, son yıllarda özellikle ekonomik alanda Türkiye için kilit bir ortak olarak ortaya çıkmıştır (Günay vd., 2019). Türkiye, Çin ile ekonomik bağlarını derinleştirmenin yanı sıra savunma ve teknoloji gibi alanlarda daha fazla iş birliğini teşvik etmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, Çin’in bölgede artan iddiası ve Uygur Meselesi’ne ilişkin endişeler, ikili ilişkiler için pürüzlü bir zemin sunmaktadır (Yıldırımçakır, 2022).

Son olarak, Türkiye’nin NATO üyeliği, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana dış politikasının mihenk taşı olmuştur (Molla, 2009). Türkiye, NATO operasyonlarında aktif rol oynamış ve diğer üye devletlerle iş birliğini derinleştirmeye çalışmıştır. Ancak, Türkiye’nin artan stratejik özerkliği ve NATO dışı aktörlerle ilişkileri, başta ABD ve birkaç Avrupa ülkesi olmak üzere bazı NATO müttefikleriyle ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştur (Oğuzlu, 2012).

Sonuç olarak, Türkiye’nin dış politikası, 1923’te Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çeşitli aşamalardan geçmiştir. Türkiye’nin mevcut dış politikası, Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel ilişkileri, Rusya ve Çin ile daha yakın ilişkiler kurmaya çalışan ve bölgesel çatışmalarda daha aktif rol oynayan daha iddialı bir yaklaşımı yansıtmaktadır denilebilir.

2.1.3. Türk Dış Politikasının Stratejik Öncelikleri

Türkiye, jeopolitik konumu gereği Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Son yıllarda Türkiye’nin gerek ekonomik gerekse askeri alanda gerçekleştirmiş olduğu atılımlar küresel sistemde daha önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler şüphesiz Türk dış politikasının da şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bölümde Türk dış politikasının stratejik öncelikleri ve

bu önceliklerde yaşanan evrim incelenmektedir. Türk dış politikasının bölgesel güvenlik, iktisadi kalkınma ve kültürel diplomasi gibi unsurlara ek olarak Avrupa Birliği, ABD, Rusya ve Çin gibi küresel büyük güçlerle ilişkilerin etkisiyle şekillendiği söylenebilir.

2.1.3.1. Bölgesel Güvenlik

Bölgesel güvenlik, her zaman Türk dış politikasının ana itici gücü olmuştur. Türkiye, Suriye, Irak ve Kafkasya'da devam eden çatışmaların olduğu dinamik bir bölgede bulunmaktadır. Türkiye, Orta Doğu ve Balkanlar'da önemli bir bölgesel oyuncudur ve dış politikası, ekonomik çıkarlar, güvenlik kaygıları ve kültürel diplomasi gibi bir faktörler seti tarafından şekillendirilmektedir (Sıvış, 2019; Seren, 2021; Yıldırım, 2021). Araştırmacılar ayrıca Türkiye'nin dış politikasının, stratejik konumu, ekonomik çıkarları ve bölgesel güvenlik kaygıları gibi çeşitli iç ve dış faktörlerin etkisi altında olduğunu ifade etmektedirler (Çelik, 2020; Şahin ve Argalı, 2022; Aksu, 2022). Son yıllarda bölgede meydana gelen çatışmalar dikkate alındığında Türkiye'nin bölgesel güvenlikte giderek daha önemli bir rol oynamaya başladığını söylemek de yerinde olacaktır.

Bölgesel istikrarı ve ekonomik kalkınmayı teşvik etme çabalarına rağmen, Türkiye, komşularında yaşanan ve önemli güvenlik tehditleri oluşturan siyasi istikrarsızlık, terörizm ve bölgesel çatışmalarla karşı karşıyadır (Korgun, 2021; İstanbullu, 2022). Yakın zamanda Türkiye, Orta Doğu'da önemli güvenlik sorunları oluşturan Suriye ihtilafına doğrudan müdahil olmuştur (Kadıoğlu, 2020). Ayrıca, bölgesel istikrar ve güvenlik üzerinde etkileri olan Libya'da devam eden çatışmadan da etkilenmiş ve bölgeye asker göndermiştir (Güneş, 2022). Diğer taraftan Türkiye Ege ve Doğu Akdeniz'deki deniz sınırları konusunda Yunanistan ile yaşanan gerilimlerle de uğraşmaktadır (Ercan ve Kılınç, 2020).

Türkiye için bölgesel tehdit algısı komşu ülkelere ibaret değildir. Devlet dışı aktörler de bölgede önemli bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye, aralarında PKK, IŞİD ve DHKP-C'nin de bulunduğu çeşitli grupların gerçekleştirdiği terör saldırılarının hedefi olmuştur (Tekiner ve Kayabaşı, 2017). Dolayısıyla, Türkiye terörle mücadele çabalarında aktif olarak yer almış ve terörle mücadele için bölgedeki diğer ülkelerle iş birliği yapmıştır (Akalin, 2016; Tamer, 2016; Karakaya, 2017). Bunlara ek olarak bölgede yaşanan çatışmalar sebebiyle ortaya çıkan mülteci akınlarından en çok etkilenen ülkenin de Türkiye olduğunu belirtmek gerekir (Callet-Ravat, 2016).

Orta Doğu'da Türkiye, özellikle Irak ve Suriye'de istikrar ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde öncü bir rol oynamaya çalışmıştır (Doğan, 2016). Türkiye, ABD ile uzun yıllara dayanan stratejik ortaklığını sürdürürken, Rusya ve İran gibi bölgesel aktörlerle de daha yakın ilişkiler kurmaya çaba göstermektedir (Şahin ve Özel, 2018). Diğer taraftan Türkiye, Batı ittifakıyla uzun süredir devam eden ortaklığını sürdürürken, Yunanistan ve Bulgaristan da dâhil olmak üzere kilit bölgesel aktörlerle bağlarını derinleştirmeye çalışmaktadır (Değerli, 2008). Bunlara ek olarak Türkiye, barışı koruma misyonlarına ve diplomatik çabalara katılarak bölgesel istikrarın desteklenmesinde aktif bir rol oynamaya çalışmaktadır (Güngör, 2008: 17).

2.1.3.2. Ekonomik Kalkınma

Ekonomik kalkınma, Türk dış politikasının bir diğer önemli itici gücüdür. Türkiye, hızla büyüyen ekonomisi ve Avrupa ile Asya'nın kavşağında stratejik konumu ile bölgesel bir ekonomik güç olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde Türkiye, ticaret anlaşmaları ve yabancı yatırımlar gibi araçlarla diğer ülkelerle ekonomik bağlarını genişletmeye çalışmaktadır (Karagöz, 2007).

Türkiye'nin temel önceliklerinden biri, komşu ülkelerle ekonomik iş birliğini ve ticareti geliştirmektir. Bu sebeple bölgede ekonomik büyüme ve istikrarı desteklemek için aktif olarak çalışmaktadır. Türkiye ayrıca, üye ülkeler arasında ekonomik kalkınmayı ve iş birliğini teşvik etmek için tasarlanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) (Demirkaya, 2020) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) (Kızıltan ve Sandalcılar, 2011) gibi çeşitli bölgesel ve uluslararası ekonomik kuruluşta yer almıştır.

Türkiye, bağlantıların iyileştirilmesine ve ticaret ve yatırımın kolaylaştırılmasına yardımcı olan otoyollar, demiryolları, havaalanları ve limanların inşası ve benzeri alanlarda altyapı gelişimine büyük yatırımlar yapmaktadır (T. C. Ulaştırma Bakanlığı, 2023). Türkiye ayrıca Orta Doğu, Orta Asya ve Balkanlar'daki komşu ülkelere odaklanarak bölgesel ticaret ve yatırımı geliştirmek için çalışmaktadır (Coşkun Özer, 2019). Ayrıca Türkiye, İpek Yolu hattı üzerinden Türkiye'ye bağlanan ulaştırma ve enerji hatlarının bir kesişim noktasındadır. Türkiye bu jeopolitik konumdan istifade ederek doğu ile batı arasındaki hem enerji hem de ulaştırma hatlarının bir kesişim noktası haline gelerek

ekonomik fayda elde etmek üzere Orta Koridor Girişimi'ni hayata geçirmiştir (Toprak, 2020). Rusya-Ukrayna Savaşı sebebiyle bozulan bölgesel enerji kompleksi, Türkiye'nin bu girişiminin enerji arz ve talep eden ülkeler açısından ne kadar önemli olduğunun da bir göstergesidir (Baltacı, 2022).

Ticaret ve yatırım, Türkiye'nin ekonomik diplomasi çabalarının ana odak noktası olmuştur (Özberk, 2010). Türkiye, komşu ülkelerle ticari ilişkilerini genişletmek için Gürcistan, Irak ve Suriye gibi ülkelerle çok sayıda serbest ticaret anlaşması (STA) imzalamıştır (Eren, 2013: 34). Türkiye ayrıca, özellikle enerji, inşaat ve imalat gibi kilit sektörlerde aktif olarak yabancı yatırımı çekmeye çalışmaktadır. Bunlara ek olarak Türkiye, iş ortamını iyileştirmek ve yabancı yatırımı çekmek için tasarlanmış bir dizi ekonomik reformu hayata geçirmiştir (T. C. Hazine Bakanlığı, 2020). Bu girişimler, ekonomik diplomasi ve bölgesel entegrasyona güçlü bir şekilde odaklanarak, Türkiye'nin bölgede kilit bir ekonomik oyuncu olarak konumlandırılmasına yardımcı olmuştur. Türkiye'nin ekonomik kalkınmayı teşvik etme ve bölgesel iş birliğini artırma çabalarının önümüzdeki yıllarda da temel öncelik olmaya devam edeceği söylenebilir.

2.1.3.3. Kültürel Diplomasi

Kültürel diplomasi, Türk dış politikasının da önemli bir itici gücüdür. Türkiye zengin bir kültürel mirasa sahiptir, kültür merkezleri, burslar ve eğitim programları gibi yurtdışında kültür ve değerlerini tanıtmaya çalışmaktadır (Yağmurlu, 2007). Türkiye Cumhuriyeti bu faaliyetleri yürütürken "*Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Maarif Vakfı, Yunus Emre Vakfı*" (Akıllı ve Tarnavska, 2022) gibi kamu kurumlarını da oldukça etkin bir şekilde kullanmaktadır.

2.1.4. Türkiye'nin Diğer Devletler ve Uluslararası Örgütlerle İlişkilerinde Öne Çıkan Güncel Alanlar

Türkiye'nin Avrupa Birliği, Rusya ve ABD gibi kilit küresel aktörlerle ilişkileri de dış politikasının önemli bir bileşenidir. Ancak Türkiye, bölgesel çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık gibi pragmatik ve dengeli bir dış politika yaklaşımı gerektirecek birtakım yönetsel güçlüklerle karşı karşıyadır. Genel olarak, Türkiye'nin dış politikası

muhtemelen küresel toplumdaki rolünün önemli bir yönü olmaya devam edecek ve önümüzdeki yıllarda da Türkiye'nin kilit aktörlerle ilişkilerini şekillendirmeye devam edecektir. Bu bölümde Türkiye'nin yoğun ilişki içerisinde bulunduğu devletler ve küresel örgütlerle güncel durumu ele alınmaktadır.

2.1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri ile İlişkiler

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerin 19. yüzyılda başladığı kabul edilmekle beraber İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Kore Savaşı ve NATO üyeliğiyle beraber süratlendiğini söylemek yerinde olacaktır (Doğan, 2019: 134). Amerika Birleşik Devletleri, NATO'daki ortak üyelikleri de dâhil olmak üzere, uzun yıllardır Türkiye'nin önemli bir ortağı olmuştur. Bush döneminde Mart 2003'te Irak Tezkeresinin TBMM'de reddi ve Temmuz 2003'te Süleymaniye'deki Türk askerlerinin başına ABD askerleri tarafından çuval geçirilmesi ile gerilen Türkiye-ABD ilişkileri Obama'nın ABD başkanı seçilmesiyle sakinleşmeye başlasa da 2013'te Mısır'da gerçekleşen darbeye iki ülkenin farklı taraflarda olmasına ek olarak Gezi Eylemleri'nde ve 15 Temmuz Kalkışması'nda ABD'nin sergilediği tutum yeni bir gerilime dönüşmüştür (Akbaş vd., 2013). Ayrıca son yıllarda, Türkiye'nin Rus S-400 füze sistemlerini satın alması ve Suriye'deki çatışma gibi konuların da iki ülke arasındaki ilişkilerin olumsuz seyrine etki ettiği söylenebilir (Yeltin, 2021: 73).

2.1.4.2. Rusya ile İlişkiler

Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri de dış politikasının önemli bir odak noktası olmuştur. Türkiye ve Rusya, Suriye ve Kafkaslar gibi konulardaki çatışmaları da içeren bir geçmişe sahiptir. Ancak son yıllarda Türkiye ve Rusya, artan ticaret ve bölgesel güvenlik konularında iş birliği de dâhil olmak üzere ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır (Özdal vd., 2013). Ayrıca Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Türkiye'nin her iki ülke tarafından da arabulucu olarak kabul edildiğini ve Türkiye ev sahipliğinde görüşmeler gerçekleştirildiğini de belirtilmekte fayda vardır (Baltacı, 2022).

2.1.4.3. Yunanistan ile İlişkiler

Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri ele alındığında en sorunlu alanın Türk-Yunan ilişkileri olduğunu söylemek mümkündür. İki ülke arasındaki ilişkilerin tarihini 14.

Yüzyıla kadar götürmek mümkündür (Alım, 2020: 2798). Fakat iki ülke arasındaki güncel meseleler incelendiğinde özellikle 1960'larda Yunanistan'ın Ege Denizi'nde bazı petrol şirketlerine petrol arama ruhsatı vermesiyle başlayan kıta sahanlığı meselesi, günümüze kadar ulaşmış en önemli sorun olarak kabul edilebilir (Erkiner ve Büyük, 2021). Bu durumun bir diğer çıktısı da Ege Hava Sahası sorunudur. İki ülkenin hava kuvvetleri de kendi hak iddiaları çerçevesinde karşı tarafın hava kuvvetlerinin eylemlerine yönelik faaliyetler yürütmektedir. Konunun çözümü için taraflar müzakere yoluna ve uluslararası mecralara başvurmuşsa da bir sonuç alınabildiğini söylemek mümkün değildir (Erkara ve Polathan, 2023). Bunlara ek olarak her iki ülkede de Türk ve Rum etnik azınlıklar bulunmaktadır. Bunların yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları zorluklar da iki ülke kamuoyunun birbirine bakışını etkileyen önemli bir etken olmakla beraber bu konunun diyaloga daha açık olduğunu da ifade etmekte fayda vardır (Arslan, 2019; Taşkın, 2020).

2.1.4.4. Türki Devletlerle İlişkiler

Türkiye'nin Orta Asya ile tarihi bağları ve buna bağlı olarak bölgedeki akraba ülkelerle önemli ilişkileri bulunmaktadır. 1991 yılında SSCB'nin dağılmasına müteakip Türkiye, bölgede ortaya çıkan Türki devletlere yönelik kapsamlı bir diplomasi hareketine girişmiştir. Bahsi geçen Türki akraba ülkeler arasında işbirliği faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla örgütlenme çalışmaları başlatılmış, 2009 tarihinde "*Türkçe Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi*" adıyla ilk yapı kurulmuş ve örgüt 2021 yılında "*Türk Devletleri Teşkilatı*" (TDT) adını almıştır (Erkiner ve Eray, 2022: 226). Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye örgütün üye ülkeleri; Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ise gözlemci ülkelerdir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023a). Örgüt, üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik, lojistik, eğitim vb. 19 alanda işbirliklerine yönelik faaliyette bulunmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023b).

Kazan-Kazan yaklaşımına dayanan dış politika düsturu AK Parti döneminin önemli stratejilerinden birisidir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 21). Türkiye, 2019 yılında kazan-kazan prensibine dayanan ekonomik iş birliklerini teşvik etmek amacıyla "*Yeniden Asya Girişimi*"ni ilan etmiştir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2023). Literatürde bu girişimin mазisini Türkiye'nin ŞİÖ'ye diyalog ortağı olarak katıldığı 2013 senesine kadar dayandıranlar da bulunmaktadır (Deveci ve Güllü, 2021: 774). "*Türk Devletleri Teşkilatı*"nın da kurumsal düzeyde Türkiye'nin "*Yeniden Asya Girişimi*" ile eşgüdümlü ve uyumlu bir örgüt olduğu

söylenbilir (Diriöz, 2023). Dolayısıyla Türkiye'nin dış politika tasarımında Türki Devletlerle ilişkiler için de uzun vadeli bir makro plana sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

2.1.4.5. Türkiye'nin Diğer Ülkelerle İlişkileri

Türkiye'nin büyük küresel aktörler dışındaki ülkelerle ilişkilerinde son yıllarda özellikle insani yardım ve kalkınma yardımlarına önem verdiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, dış yardım operasyonlarını yönetmek için güçlü bir kamu ve sivil toplum örgütleri ağına sahiptir. Türkiye bu imkânlarını seferber ederek kendisini uluslararası arenada hayırsever bir devlet olarak konumlandırmaya ve yumuşak güç elde etmeye çalışmaktadır (Çevik, 2019). Suriye İç Savaşı esnasında Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası, Rusya-Ukrayna Savaşı sebebiyle ortaya çıkan tahıl krizi gibi konularda üstlendiği roller de bu yaklaşımın bir sonucu olarak ele alınabilir. Ayrıca "*Development Initiatives kuruluşu tarafından hazırlanan Küresel İnsani Yardım 2022 Raporu'na göre, Türkiye'nin 2021'de gayrisafi milli hasılasına oranla en çok insani yardım yapan ülke*" olduğunu da belirtmekte fayda vardır (Anadolu Ajansı, 2022). Buradan hareketle Türkiye'nin küresel sistemde kendisini yardımsever bir ülke olarak konumlandırmaya çalıştığı ve bunu sağlamak için yumuşak güç unsurlarına başvurduğu söylenebilir.

2.1.4.6. Avrupa Birliği ile İlişkiler

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri uzun yıllardır dış politikasının ana odak noktası olmuştur. Türkiye, 1960'lardan beri AB üyesi olma çabasında ve 2005'ten beri katılım müzakereleri yürütmektedir. Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin tarihsel olarak 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğuna yapılan üyelik başvurusu ile başladığı söylenebilir (Karataş vd., 2019: 200). Bunun ardından 1963 yılında Ankara Anlaşması (Uysal, 2001: 143) ve 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşması (Çömlekçi ve Hocoğlu Bahadır, 2020: 1131) imzalanmıştır. Ancak müzakereler, tarafların karşılıklı kaygıları sebebiyle çeşitli güçlükler içermektedir (Güreşçi, 2006). Nitekim üyelik sürecinin uzaması, üye devletlerde artan aşırı sağ ideolojiler ve söylemler ile AB üyeliğinin Türk toplumsal ve ekonomik hayatına pratikte olumlu etkilerinin olacağına dair inancın azalması gibi sebeplerle Türk kamuoyunun da üyelik hususundaki tutumunun yıllar geçtikçe olumludan olumsuz doğru döndüğü dikkat çekmektedir (Sağlam, 2019).

2.1.4.7. NATO ile İlişkiler

Türkiye, Sovyet tehdidine karşı bir güvence sağlayabilmek için yoğun uğraşları sonucunda 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur (Özalp, 2018: 406). Zira İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler, Türkiye'den hem toprak hem de üs talebinde bulunarak bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir (Atatorun, 2023: 275). Fakat NATO'nun kuruluş sözleşmesindeki maddeler incelendiğinde örgütün Türkiye'nin tüm güvenlik kaygılarına hitap etmediği de dikkat çekmektedir. Örneğin NATO'nun 5. Maddesi gereği örgüt sadece üyelere bir veya daha fazlasına Kuzey Amerika'da yahut Avrupa içerisinde bir saldırı gerçekleşmesi halinde durumu tüm üyelere yönelik bir saldırı olarak değerlendirmekte, 6. Madde'ye göre ise ilgili dönemde Fransa sömürgesi olan Cezayir toprakları kapsam dâhilindeyken Kıbrıs adası kapsama alınmamaktadır. Bu maddelerin Türkiye'ye karşı bir çifte standart olduğu söylenmektedir (Özalp, 2018: 410). Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra ABD tarafından NATO üyesi olan Türkiye'ye karşı uygulanan ambargo da dayanağını 6. Madde'den almaktadır. Ayrıca Türkiye'ye karşı terörist eylemlerde bulunan ASALA, PKK ve FETÖ gibi örgütlerin ittifak üyesi bazı devletler tarafından sempatiyle karşılandığı yahut desteklendiği dahi söylenmektedir (Atatorun, 2023: 284). Dolayısıyla Türkiye'nin ittifaka katılma gayesi her ne kadar batı bloğuna yakınlaşmak ve Sovyet tehdidini bertaraf etmek olmuşsa da zaman içerisinde ortaya çıkan farklı tehditlere karşı NATO'dan gerekli desteği göremediği söylenebilir. Esasen Türk kamuoyunun da bu durumdan hoşnut olmadığı 2000'li yıllarda yapılan anketlerle tespit edilmişse de hükümet politikalarında bu olumsuz duruma yönelik bir yaklaşıma rastlanmadığı söylenmektedir (Çakır, 2021: 46). Rusya-Ukrayna Savaşı neticesinde NATO'ya üye olmak için başvuran Finlandiya ve İsveç'in başvurularına yönelik olarak Türkiye kendi güvenlik kaygıları giderilinceye kadar onay vermeyerek ittifakla ilgili genel beklentilerini de bir anlamda ortaya koymuştur (Baltacı, 2022). Türkiye ve NATO ilişkileri her ne kadar ifade edildiği şekilde dalgalı bir seyir izlese dahi Türkiye'nin güvenlik stratejileri kapsamında farklı bir şemsiye örgüt arayışı içerisinde olmadığı da söylenmektedir (Seren, 2022: 140).

2.2. Çin Halk Cumhuriyeti Tarihine Genel Bir Bakış

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP) ile Milliyetçi Parti (MP) arasındaki savaşı Çin Komünist Partisi'nin kazanması sonucunda Mao liderliğinde kurulmuştur (Tuoheti, 2016). Anlaşılacağı üzere her iki siyasi grup da ülkedeki iktidarı ele geçirebilmek için oldukça uzun bir müddet savaşmışlardır. Çin Komünist Partisi'nin bu başarısının ardında özellikle kıtlık ve siyasi baskılardan yılmış olan kırsaldaki nüfusun önemli bir katkısı olmuştur (Frenkiel ve Shpakovskaya, 2019). Bu vesileyle 1927'de kurulan Halk Kurtuluş Ordusu (PLA), bu mücadelede önemli yararlılıklar göstermiştir (Bekcan, 2017). Dolayısıyla bugün küresel düzende hala varlığını sürdüren Çin'in Mao Zedong önderliğinde Çin Komünist Partisi tarafından kurulduğunu söylemek yerinde olacaktır. O zamandan günümüze kadar geçen sürede Çin, dünyanın en kalabalık ülkesi (Sarıöz Gökten ve Gökten, 2017) ve en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir (Fu ve Wang, 2019).

Çin Komünist Partisi her ne kadar zaferi kazanmış olsa da ülkenin ilk yılları sancısız geçmemiştir. Özellikle ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar ve bundan kaynaklanan sosyal sorunlara ek olarak komünizm karşıtlarının da muhalif eylemleri de süreci güçleştirmiştir. Çin Komünist Partisi bu gelişmeler üzerine iktidarını sağlama almak için siyasi tedbirler almış ve propaganda yöntemlerine başvurmuştur (Deniz, 2014; Sak, 2014).

Sayılan olumsuzluklara rağmen Çin Halk Cumhuriyeti büyük bir süratle gelişmeye devam etmiştir. Hükümetin sosyalist politikaları, çeşitli reformları, kurulan devlet sermayeli ticari işletmeler ve planlı ekonomiye geçiş neticesinde sosyal ve ekonomik bir dönüşüm süreci başlamıştır (Saray ve Gökdemir, 2007). Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti 1,4 milyarı aşan nüfusu ve dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak küresel ekonomi ve politikada büyük güçler arasında yerini almıştır (Orhan ve Bakkalcı, 2009; Deniz, 2014). Çin, kurmuş olduğu ekonomik ve siyasi ittifaklarla küresel sistemde her geçen gün daha da önemli bir aktör haline gelmektedir.

2.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti Tarihinde Önemli Olaylar

Çin, oldukça zengin bir tarihe sahiptir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları her ne kadar çeşitli zorluklarla geçmiş olsa da Mao, Çin'deki geleneksel yapıları ortadan

kaldırıp yeni Çin'i tasarlamak için politik bir yol haritasını uygulamaya almıştır (Harputlu, 2010). Yol haritası dini ve kültürel uygulamalara yönelik birtakım baskıları (Altın Öztürk, 2013; Khoiriyah, 2023) ve halkın genelini kapsayan kitlesel seferberlik uygulamalarını içermektedir (Bekcan, 2017; Türk vd., 2021). Çin Komünist Partisi ülkenin tarımsal kalkınmaya ek olarak sanayileşme sürecini de gerçekleştirebilmesi için 1958-1962 yılları arasında "*Büyük Atılım*" adı altında bir dönüşüm süreci başlatmıştır (Chen vd., 2022). Bu süreç içinde halk, büyük ölçekli altyapı projelerini gerçekleştirmek için seferber edilmiş ve süreci idame ettirebilmek için birtakım sosyal politikalar da uygulanmıştır (Yantur ve İşeri, 2021). Fakat "*Büyük Atılım*" sürecinin başarıyla tamamlandığını söylemek pek mümkün değildir (Yalın ve Çetinbakış, 2019).

Mao döneminde gerçekleşen bir diğer önemli olay da "*Kültür Devrimi*"dir. "*Kültür Devrimi*"nin amacı, ülkede "*karşı-devrimci*" olarak tanımlanan unsurların tasfiye edilmesidir (Cheng vd., 2023). Kampanya, yaygın şiddet, toplumsal kargaşa ve entelektüellerle devrimin diğer "*düşmanlarına*" yönelik zulümle sonuçlanmıştır (Çalık, 2011). Kültür Devrimi (1966-1976), bir siyasi kargaşa ve toplumsal ayaklanma dönemi olarak ele alınabilir. Girişim, Çin toplumundan algılanan "*burjuva*" ve karşı-devrimci unsurları tasfiye etmek için Mao Zedong tarafından başlatılmıştır (Gazi vd., 2020). Bu uygulama, "*Kızıl Muhafız*" grupları oluşturan ve devrimin düşmanları olarak algılananlarla şiddetli çatışmalara girmek için milyonlarca gencin seferber edilmesini içermektedir (Sınır, 2020; Özdemir, 2022). Kültür Devrimi'nin Çin toplumu üzerinde derin bir etkisi olmuş, milyonlarca insanın yerlerinden edilmesi, kültürel eserlerin ve tarihi alanların yok edilmesiyle sonuçlanmıştır (Anbarpınar, 2020; Topcu, 2020).

Mao Zedong'un 1976'da ölmesinin ardından Çin Halk Cumhuriyeti'nde Deng Xiaoping dönemi başlamıştır. Xiaoping'in pazar odaklı ekonomik reformları ve politikaları Çin'in dünyaya açılmasını hızlandırmıştır (Tunç ve Kızıl, 2018; Timurtaş, 2018). Xiaoping birtakım ekonomik politikaları süratle uygulamaya almıştır. Bunlar piyasalara yönelik ekonomi politikaları, özel ekonomik bölgelerin kurulmasına ek olarak ticaret ve yatırımla alakalı bazı serbestileri içermektedir (Butt ve Sajid, 2018). 1970'lerin sonunda başlayan bu reform süreci, Çin'in iktisadi kalkınmasını ve modernleşmesini hızlandırmıştır (Çalık, 2011; Timurtaş, 2018; Kurt, 2019).

Çin'in siyasi sistemi de tarihi boyunca önemli değişikliklere uğramıştır. Deng Xiaoping'in 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başındaki liderliği, Mao Zedong'un katı ideolojik ortodoksisinden ve yönetime daha pragmatik bir yaklaşıma doğru önemli bir kaymayı da beraberinde getirmiştir. Xiaoping'in liderliğinde ÇHC, gücü yerelleştirmeyi ve yerel düzeyde siyasi katılımı artırmayı amaçlayan siyasi reformlar gerçekleştirmiştir (Ng-Quinn, 1982, Tunç ve Kızıl, 2018; Keyvan, 2021).

Yakın tarihin önemli olaylarından biri de 1989'daki "*Tiananmen Meydanı Protestoları*"dır (Çakmak, 2022). Bu protestolar Pekin'in Tiananmen Meydanı'nda gerçekleşen bir dizi demokrasi yanlısı gösteri olarak ifade edilebilir (Çalışkan ve Aras, 2020). Protestolar, reformist Komünist Parti lideri Hu Yaobang'ın ölümüyle alevlenmiş, siyasi liberalleşme ve hükümete şeffaflık çağrısında bulunan daha geniş bir harekete dönüşmüştür (Güler, 2015). Protestolar nihayetinde Çin hükümeti tarafından bastırılmış, yüzlerce veya muhtemelen binlerce protestocunun ölümüyle sonuçlanmıştır (Çalışkan ve Aras, 2020). "*Tiananmen Meydanı Protestoları*" her ne kadar demokrasi çağrısı olarak ele alınsa da, protestoya katılan kitlelerin demokrasi anlayışının batılı demokrasi anlayışından farklı olduğu, bu grupların demokrasiyi daha ziyade ekonomi ile ilintilendirdiği de söylenmektedir (Lui, 2000: 141).

Çin'in son on yıllardaki ekonomik gelişimi, küresel ilginin ana odak noktalarından biri olmuştur. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) girmesi, ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Hareket, Çin'e ihracat için yeni pazarlar açmış (Ghafoor vd., 2022: 84) ve ülkedeki yabancı yatırımları artırmıştır (Şimşek, 2005; Gündal, 2015). Fakat zaman geçtikçe bu üyeliğin Çin'in uyguladığı ulusal ekonomi politikaları ve bu politikaların diğer ülkelerle ticaretteki etkisi ile ilgili sonuçları sorgulanmaya başlamıştır (Aran, 2019; Esen, 2021).

Xi Jinping'in 2013 yılında cumhurbaşkanı olmasıyla beraber Çin'in daha proaktif bir dış politika izlemeye başladığı söylenebilir (Zhang, 2015: 6). Jinping, Çin'in ekonomik ve siyasi nüfuzunu güçlendirmek amacıyla bir dizi projeyi hayata geçirmiştir. Bunlardan en önemlisinin "*Kuşak ve Yol Girişimi*" olduğunu söylemek mümkündür (Çalışkan ve Aras, 2020; Keyvan, 2022a). "*Kuşak ve Yol Girişimi*" (BRI), ülkenin ekonomik ve jeopolitik stratejisinin ana odak noktası haline gelmiştir. BRI, Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kurulmuş olan küresel bir ekonomik iş birliği örgütü olarak tanımlanabilir. Sistem,

içerisinde pek çok ticari ve iktisadi fırsat barındırmaktadır. Girişim her ne kadar iktisadi kalkınma odaklı olsa da (İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019), literatürde girişimin gerçekleştirmeyi planladığı altyapı projelerinin çevresel etkileri, üye devletler üzerinde Çin'in etkisinin artma ihtimali, olası küresel olumsuz sonuçlara yönelik kuşku ve sürdürülebilirlik gibi konularda birtakım endişeler ve eleştiriler olduğunu da belirtmek gerekir (Koçakoğlu, 2020; Akbaş, 2020).

Diğer taraftan Xi Jinping'in yükselişi, Çin'in siyasi görünümünde bir başka önemli değişikliğe işaret etmiştir. Jinping'in Komünist Parti içinde gücünü pekiştirmesi ve otoriteyi merkezileştirmesi, bazılarının onun Çin'i daha otoriter bir yönetim biçimine dönüştürdüğünü iddia etmesine yol açmıştır (Islam, 2019; Oba, 2019, Kazımov, 2020). Jinping'in ülkeyi canlandırmayı ve ulusal gençleşmeyi amaçlayan imza niteliğindeki "*Çin Rüyası*" girişimi de yönetiminin ana odak noktalarından biri olmuştur (Karamurtlu, 2020; Keyvan, 2022b).

Netice itibarıyla Çin Halk Cumhuriyeti, kurulduğu 1949 yılından bu yana pek çok önemli siyasi, sosyal ve ekonomik evreden geçmiştir denilebilir. Atılım projesi, Kültür Devrimi ve Tiananmen Meydanı protestoları bunların öne çıkanlarıdır. Çin, günümüzde süratle büyümekte ve küresel sistemde dikkat çeken bir ülke olarak küresel etkisini arttırmaktadır. ÇHC'nin tarihinde, Mao Zedong yönetimindeki kuruluşundan Xi Jinping yönetimindeki günümüze kadar önemli siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Çin; ekonomisini, ordusunu ve toplumunu modernize etmede büyük adımlar atarken, siyasi baskı, insan hakları ihlalleri ve diğer ülkelerle gerilimler gibi bazı sorunlarla da karşı karşıyadır (Altın Öztürk, 2013; Yılmaz, 2020; Çakı ve Fidan, 2020). 1970'lerin sonundaki ekonomik reformlar, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımı, Kuşak ve Yol Girişimi ülkenin ekonomik kalkınması üzerinde büyük bir etkiye sahipken, Deng Xiaoping'in liderliği ve Xi Jinping'in yükselişi kilit siyasi rol oynamıştır. ÇHC'nin gelecekteki yörüngesi belirsizliğini korumakla beraber Çin'in önümüzdeki yıllarda küresel ilişkilerde giderek daha önemli bir rol oynamaya devam edeceği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Çin Halk Cumhuriyeti tarihinde meydana gelmiş kritik olaylar, Tablo 2'de özetlenmiş ve kronolojik olarak paylaşılmıştır.

Tablo 2 Çin Halk Cumhuriyeti Tarihindeki Kritik Olaylar ve Yılları

Olay	Tarih
Çin Cumhuriyeti Dönemi ve İç Savaş	1912-1949
Çin-Japon Savaşları	1937-1945
Çin Halk Cumhuriyeti Kuruluş	1949
Tayvan Sorunu	1949-Günümüz
Büyük Atılım Süreci	1958-1962
Kültür Devrimi	1966-1976
Birleşmiş Milletler Üyeliği	1971
Mao Zedong'un Ölümü	1976
Deng Xiaoping'in Ekonomik Reformları	1978
Güncel Çin Anayasasının Kabulü	1982
Tiananmen Meydanı Protestoları	1989
Şangay İşbirliği Örgütü Üyeliği	1996
Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği	2001
BRICS Üyeliği	2009
Xi Jinping'in Başbakan Oluşu	2013
Kuşak ve Yol Girişiminin İlan Edilmesi	2013

2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası

Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) dış politikası, günümüzde Çin'in artan küresel önemi ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi göz önüne alındığında hem politik hem de akademik anlamda daha da dikkat çeker hale gelmiştir. Son yıllarda Çin'in gerek ulusal çıkarlarını korumak gerekse dünyanın çeşitli bölgelerinde nüfuzunu arttırmak için ortaya koyduğu politikalar, küresel sistemde daha da iddialı bir konuma gelmesine de sebep olmuştur. Bu bölümde Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış politikası ve bunun üzerine oturduğu sacayakları üzerine literatürdeki durum ortaya konmaya çalışılmaktadır.

2.2.2.1. Çin Dış Politikasının Tarihsel Gelişimi

Çin, binlerce yıllık zengin bir tarihe sahiptir (Azertürk, 2011). Literatürde de bu derin tarihsel zenginlikleri inceleyen akademik çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu araştırmalar üzerinden Çin dış politikasını dönemlere ayırmak gerekirse üç temel dönemden bahsetmek mümkündür. Bunlar genel itibariyle antik, modern ve güncel olarak adlandırılabilir.

2.2.2.1.1. Antik Çin'in Dış Politikası

Birkaç bin yıla yayılan zengin tarihi ile Çin, diplomasi ve ticaret yoluyla diğer uluslar ve kültürlerle ilişki kurma konusunda uzun süredir devam eden bir geleneğe sahiptir. En eski hanedanlıklardan imparatorluk döneminin sonuna kadar Çin'in dış politikası, benzersiz jeopolitik konumu, felsefi bakış açısı, komşu bölgeler ve uzak güçlerle tarihi etkileşimleri gibi faktörlerin etrafında şekillenmiştir. Antik Çin'in dış politikasına ilişkin literatür Zhou, Qin, Han, Tang ve Ming gibi Çin hanedanlarının diplomatik uygulamalarına değinmektedir (Çelik, 2016). Bu çalışmalar, haraç girişimleri aracılığıyla komşu devletlerle diplomatik ilişkiler kurmayı içeren Çin'in haraç sistemini ve Çin'in merkezîyetçiliğini "*Orta Krallık*" ve cennetin altındaki her şeyin hükümdarı olarak vurgulayan Tianxia kavramının etrafında şekillenmektedir (Babones, 2019: 139; Alperen, 2013: 90). Bazı araştırmacılar ise Çin'in pasif bir haraç devleti olduğu şeklindeki geleneksel anlatımı ret etmektedirler. Bu akademisyenler Çin'in dış politikasının yalnızca Konfüçyüs idealleri tarafından yönlendirilmediğini pragmatik ve uyarlanabilir olduğunu savunmaktadırlar (Sayın, 2013; Bayram ve Emiroğlu, 2020).

Geniş kara kütleleri ve dağlar ve çöller gibi doğal engelleri ile Çin'in coğrafi konumu, dış politikasının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır (Deniz, 2014). Eski Çinliler, dünyanın kültürel ve politik merkezi olduklarına inanarak imparatorluklarını "*Orta Krallık*" veya "*Evrenin Merkezi*" olarak görmekteydiler (Örmeci, 2022; Demir, 2022). Bu algı, kendilerini üstün medeniyet olarak görmelerine, diğer uluslar tarafından takdir ve kabul beklemelerine ve haliyle dış politikalarını da bu çerçevede şekillendirmelerine sebep olmuştur.

Çinli yöneticiler genellikle imparatorlukları içinde bir uyum ve istikrar ortamını sürdürmeye çalışmışlardır. Bu durum da bazen bir izolasyon politikasına yol açmıştır. Örneğin, Han Hanedanlığı kuruluş döneminde (MÖ 206-MS 220) Çin ekonomik ve askeri olarak yeterince güçlü olmadığı için dış güçlerle etkileşimini sınırlandırırken, iç işlerini sağlama almaya ve ekonomisini güçlendirmeye odaklanmıştır (Türker, 2015). Bununla birlikte, Çin'in, özellikle Tang (MS 618-907) (Kılıç, 2018; Gökenç Gülez, 2022) ve Song (MS 960-1279) (Camgöz, 2019; Taghiyev, 2019) hanedanlıkları döneminde, İpek Yolu ticaret ağı üzerinden imparatorluğun nüfuzunu genişlettiği ve diğer uluslarla aktif olarak diplomasi ve ticaret yaptığı dönemler de olmuştur.

Antik Çin'in dış politikası da felsefi bakış açısıyla, özellikle de yönetimde yardımseverlik, doğruluk ve uygunluk ilkelerini vurgulayan Konfüçyüsçülük ile şekillenmiştir (Hu, 2007; Sayın, 2013: 223). Konfüçyüsçülük, bir yöneticinin meşruiyetinin ve otoritesinin, onun hem ülke içinde hem de uluslararası alanda erdemli davranışına ve ahlaki liderliğine bağlı olduğunu ileri sürmektedir (Köksal, 2014: 112; Dinç, 2020: 113). Çin hükümetinde etkili mevkilerde bulunan Konfüçyüsçü âlimler karşılıklı saygı, karşılıklılık ve ahlaki ilkelere bağlılık yoluyla uluslararası ilişkilerde uyum ve istikrarı korumanın önemini vurgulamışlardır (Çoban Oran, 2018: 323).

Konfüçyüsçülük aynı zamanda, bir yöneticinin yetkisinin göklerin onayından kaynaklandığını ve yöneticinin adil ve etkili bir şekilde yönetmemesi durumunda görevden alınabileceğini savunan "*Göklerin Yetkisi*" kavramını da savunmaktadır (Pekcan, 2015; Yıldırım, 2020; Temiz, 2022). Bu kavram, Çin'in üstün medeniyetini sürdürmek ve kültürel değerlerini diğer uluslara yaymak için ahlaki bir yükümlülüğü olduğu fikrini teşvik ederken, aynı zamanda düzeni ve doğruluğu yeniden sağlamak için komşu bölgelere müdahale için bir gerekçe olarak hizmet ederek Çin'in dış politikasını etkilemiştir. Zira Konfüçyüs felsefesi "*Eğer barış istiyorsanız, savaşa hazırlanın*" demektedir (Karataş, 2018: 295).

Antik Çin'in dış politikasında, komşu bölgeler ve uzak güçlerle etkileşimleri de önemli bir husustur. Bu etkileşimler Çin'in Kore, Vietnam ve Japonya gibi komşularıyla ilişkileri, kültürel etki, ticaret ve ara sıra yaşanan çatışmalar üzerinden irdelenebilir (Atık, 2021: 101; Levent, 2021; Aktaş, 2022: 57). Çin'in bu dönemde dış politikasını kültürel ve siyasi üstünlüğünü kabul ederek diplomatik menfaatler karşılığında haraç ödemeye razı olan devletlerle bir haraç ilişkisi üzerinden yürüttüğünü söylemek mümkündür (Lu, 2018: 186; Bayram ve Emiroğlu, 2020: 31; Aziz, 2022: 67).

Çin'in kuzeydeki Xiongnu ve Orta Asya'daki göçebe kabileler gibi uzak güçlerle ilişkileri, diplomatik ittifaklar, askeri operasyonlar ve kültürel alışverişlerin bir birleşimi neticesinde şekillenmiştir. Çin'in kuzey sınırlarını güvence altına almak ve ticaret yollarını korumak için sıklıkla stratejik evlilikler, hediye diplomasisi ve askeri seferler düzenlediği söylenmektedir (Vaissière, 2016; Kahraman, 2017; Taşbaş, 2022). Çinliler ayrıca İpek

Yolu ticaret ağı aracılığıyla Partlar ve Romalılar gibi uzak güçlerle de diplomatik ilişkiler kurmak için elçiler göndermişlerdir (Tezcan, 2014; Tosun, 2020).

Ancak Antik Çin dış politikası, istikrarı koruma ve hedeflerine ulaşma konusunda her zaman başarılı olamamıştır. Hem komşuları hem de uzak güçlerle askeri seferler ve toprak kayıplarıyla sonuçlanan çatışmalar ve bölgesel anlaşmazlıklar da bu süreçte yaşanmıştır (Sandıklı, 2009; Yantur ve İşeri, 2020). Örneğin, Han hanedanlığı döneminde Çin, kuzeyde göçebe bir konfederasyon olan Xiongnu ile başa çıkmada askeri çatışmalara ve diplomatik müzakerelere yol açan zorluklarla karşılaştığı söylenmektedir (Vaissière, 2016; Kahraman, 2017; Taşbaş, 2022). Benzer şekilde, Tang hanedanlığı döneminde Çin, komşu Tibet'ten gelen tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu tehditlere karşılık Çin dış politikası barışçıl ilişkiler kurmak için askeri eylemler ve diplomatik çabalar sarf etmiştir (Yılmaz Şaşmaz, 2022; Kapusuzoğlu, 2023).

2.2.2.1.2. Modern Çin Dış Politikası

Kuruluş döneminde devrimci ideolojiye odaklanan Çin dış politikası, günümüzde daha iddialı ve proaktif bir duruş sergilemeye başlamıştır (Doğanlar, 2021; Keyvan, 2022b). Modern Çin'in dış politikasına ilişkin literatür, 19. yüzyılın ortalarındaki Afyon Savaşlarından 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen döneme odaklanmaktadır (Akdağ, 2019; Demirel, 2019). 1949'da ÇHC'nin kurulması, Çin'in yarı izole bir tarım toplumundan bölgesel ve küresel ilişkilerde artan etkiye sahip küresel bir güce dönüşmesiyle Çin'in dış politikasında önemli bir dönüm noktasıdır (Sezen, 2007; Rüzgar, 2017). O zamandan beri Çin, egemenliğini korumak, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek, küresel etkisini genişletmek ve ulusal güvenlik çıkarlarını korumak gibi çeşitli dış politika hedefleri belirlemiştir (Sayın, 2013; Akdağ, 2023).

Çin'in dış politikası, değişen yerel ve uluslararası bağlamları yansıtarak yıllar içinde önemli ölçüde gelişmiştir. ÇHC'nin ilk yıllarında Çin, bir özgüven politikası benimsemiş ve anti-emperyalizmi, anti-sömürgeciliği vurgulayan ve dünya çapında Marksist-Leninist hareketleri destekleyen devrimci bir ideoloji izlemiştir (Candan ve Işık, 2019; Gazi vd., 2020; Türk vd., 2021). Bu döneme, Çin'in Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist devletlerle ittifakı ve Bağlantısızlar Hareketi ile ilişkileri damga vurmuştur (Kasım, 2020: 549; Yengeç Ersin, 2021).

Fakat 1970'lerin sonlarında Deng Xiaoping önderliğinde ekonomik reformların başlaması ve dış dünyaya açılmasıyla Çin'in dış politikası büyük bir değişime uğramıştır (Sümer, 2010; Demirel, 2019). Bu dönem Çin'in ekonomik kalkınmayı ve modernleşmeyi amaçlayan pragmatik ve esnek bir dış politika arayışının başlangıcı olmuştur (Ermağan ve Üstünel, 2014). Çin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerle dostane ilişkiler kurmaya çalışırken, yakın çevresinde istikrara da öncelik vermiştir. Bu yaklaşım literatürde "*barışçıl kalkınma politikası*" olarak tanımlanmaktadır (Turan ve Keskin, 2017; Kaya ve Mammadzade, 2019; Keyvan, 2022b).

Modern Çin'in uluslararası arenada gelişen çıkarlarını, stratejilerini ve buna mukabil gelişen modern dış politikasını yansıtan bazı ana temalar bulunmaktadır. Bu temalar şu şekilde sıralanabilir:

- **Egemenlik ve Toprak Bütünlüğü:** Çin, özellikle Tayvan, Tibet ve Güney Çin Denizi gibi konularda egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumaya büyük önem vermektedir. Çin, bu konuları temel çıkarları olarak görmekte, egemenliğini ve ulusal birliğini savunma konusunda kararlı bir duruş sergilemektedir (Pekcan, 2016; Ayhan, 2016; Turan, 2016; Pekcan, 2017; Köksoy, 2019). Bu, komşu ülkeler ve ABD ile gerilimlerin yanı sıra deniz sınırları ve toprak iddialarıyla ilgili anlaşmazlıklara yol açmıştır (Atağenç, 2012; Armağan, 2021; Küçükdeğirmenci, 2021).
- **Ekonomik Diplomasi:** Çin küresel bir ekonomik güç merkezine dönüştükçe, ekonomik diplomasi de dış politikasının temel direği haline gelmiştir (Yağcı, 2018: 67; Turgutoğlu, 2020: 87). Çin hem ikili hem de çok taraflı ticaret, yatırım ve altyapı projeleri yoluyla ekonomik etkisini genişletmeye çalışmaktadır. 2013 yılında başlatılan Kuşak ve Yol Girişimi, antik İpek Yolu güzergâhları üzerindeki ülkelerle bağlantı ve ekonomik iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan Çin'in ekonomik diplomasinin en önemli örneğidir (Li vd., 2018; Stec, 2018; Zou vd., 2022). Çin ayrıca Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS grubu gibi bölgesel ve küresel ekonomik forumlara aktif olarak katılmakta ve Asya-Pasifik bölgesinde daha fazla ekonomik entegrasyonu savunmaktadır (Maimaitiaili, 2018; Eminoğlu ve Demir, 2018; Aşçı, 2019; Işık, 2021).
- **Çok Kutupluluk ve Küresel Yönetişim:** Çin, Batılı güçlerin egemenliğine meydan okuyan, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir küresel yönetim sistemini

destekleyen çok kutuplu bir dünya düzenini gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Efegil ve Musaoğlu, 2009; Yardımcıoğlu ve Koçarlan, 2012). Çin, bunu gerçekleştirmek için özellikle küresel iktisadi konularda Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kurumlarda reform çağrısında bulunmaktadır (Özkan, 2010). Çin, ayrıca bu batı orijinli geleneksel kurumlara alternatif olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi kendi çok paydaşlı uluslararası teşkilatlarını da kurmuş ve bunlar üzerinden faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır (Dirik vd., 2016; Yıldız, 2019).

- **Diplomatik Erişim ve Bölgesel İş birliği:** Çin, özellikle komşularıyla diplomatik erişime ve bölgesel iş birliğine büyük önem vermektedir (Gökten, 2019; Kutlu, 2021). Çin bölgesel istikrarı ve refahı teşvik etmek, karşılıklı anlayışı geliştirmek, farklılıkları yönetmek, üst düzey diplomasi, ikili ve çok taraflı diyaloglar kurmak için Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin-Japonya-ROK üçlü diyalogu ve Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi gibi bölgesel mekanizmalara başvurmaktadır (Maimaitiaili, 2018; Eminoğlu ve Demir, 2018; Aşçı, 2019; Işık, 2021). Çin aynı zamanda kazan-kazan iş birliğini, karşılıklı saygıyı ve ortak kalkınmayı vurgulayan "*insanlık için ortak gelecek topluluğu*" yaklaşımını desteklemektedir (Erkan ve Eminoğlu, 2019; Marangoz ve Tuncer, 2020; Chen, 2021; Çoban, 2022; Aras, 2022).
- **Güvenlik ve Savunma:** Çin'in dış politikasının en önemli önceliklerinden biri de ulusal güvenliğine dair çıkarlarını korumaktır (Tabak, 2008; Çınar, 2018; Doğanlar, 2021). Çin, özellikle siber güvenlik (Topcu, 2020), uzay (Ünal, 2020) ve deniz güvenliği (Armağan, 2021) alanlarında askeri yeteneklerini modernize etmekte ve savunma doktrinini güncellemektedir. Çin'in askeri modernizasyonu, komşuları ve diğer büyük güçler arasında endişelere yol açmış ve bölgesel ve küresel güvenlik dinamikleri üzerinde etkileri olmuştur (Yılmaz, 2016; İslam, 2019; Korkmaz ve Köse, 2020). Çin ayrıca uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini savunmakta ve uluslararası ilişkilerde güç kullanımına karşı çıkmaktadır (Karakuş, 2018).

Çin'in modern dış politikasının bölgesel ve küresel dinamikler üzerinde de önemli etkileri vardır. Çin'in küresel bir güç olarak yükselişi, güç dengelerinde, bölgesel ittifaklarda ve küresel yönetim yapılarında değişmelere sebep olmaktadır (Demirtepe ve Özertem, 2013; Aşçı, 2019; Demir, 2021). Çin'in egemenlik ve toprak bütünlüğü konusundaki tavizsiz yaklaşımı (Akdağ, 2023), ekonomik diplomasisi (Yağcı, 2018), çok

kutuplu bir dünya düzeni arayışı (Efegil ve Musaoğlu, 2009), diğer ülkelerle ve uluslararası sistemle ilişkilerinde hem fırsatlara hem de tehditlere sahiptir. Birinci tehdit, özellikle Güney Çin Denizi ve Tayvan'daki toprak meselelerindeki gerilim ve çatışma potansiyelidir (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017). İkinci büyük tehdit ise Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi girişimler yoluyla genişleyen ekonomik etkisi, alıcı ülkelerde ekonomik hâkimiyeti, borç sürdürülebilirliği ve çevresel etkiler hakkında artan endişelerdir (Eralp, 2018; Akdağ, 2019). Diğer taraftan Çin'in oluşturduğu bu türdeki bölgesel iktisadi yapıların kendi içinde önemli ticari fırsatları barındırdığı da bir gerçektir (Yiğenoğlu, 2018; Maimaitiaili, 2020a). Ayrıca küresel düzende çok sesliliği teşvik eden dış politikasıyla Çin, sesini duyurmak isteyen diğer ülkeler için de bir fırsat zemini sunmaktadır (Kafkasyalı, 2012).

2.2.2.1.3. Güncel Çin Dış Politikası

Güncel Çin'in dış politikasına ilişkin literatür, ÇHC'nin 1949'da kuruluşundan günümüze kadar olan döneme odaklanmaktadır. Literatür incelendiğinde araştırmacıların Çin'in dış politikasını Deng Xiaoping (örn. Ermeydan, 2016; Koçakoğlu, 2021), Jiang Zemin (örn. Cheng ve White, 1998; Gilley, 1998; Duckett, 2018), Hu Jintao (örn. Kamalak ve Keser, 2018; Pekcan, 2019) ve Xi Jinping (örn. Çalışkan ve İlhan, 2020; Öterbülbul, 2022; Kamalak, 2023) gibi farklı liderlerin eylem ve söylemleri üzerinden ele aldıkları anlaşılmaktadır. Bu çalışmalar, Çin'in ulusal gençleşme arayışını, ekonomik reformları ve küresel yönetimdeki gelişen rolünü vurgulamaktadır.

Ayrıca Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü, Kuşak ve Yol Girişimi gibi bölgesel ve küresel kuruluşlarla ilişkileriyle ABD (örn. Turan, 2016; Pekcan, 2017; Çakı vd., 2019), Rusya (örn. Bekcan, 2012; Örmeci ve Kısacık, 2021) ve Japonya (örn. Malkoç, 2012; Görez, 2015; Duman, 2020) gibi büyük güçlerle ilişkilerinin de bu dönem araştırmalarının önemli konuları arasında olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bunlara ek olarak literatür, Çin'in Güney Çin Denizi (örn. Pekcan, 2016; Temiz, 2022; Gökten, 2022), Tayvan'daki toprak anlaşmazlıkları (örn. Çakı ve Fidan, 2016; Köksoy, 2019; Olkan, 2021) gibi konulara yaklaşımını, Hindistan (örn. Pekcan, 2016; Keskin, 2019; Maimaitiaili, 2020b) ve Vietnam (örn. Çakı vd., 2019; Karluk, 2021) gibi komşu ülkelerle olan ilişkilerini de tartışmaktadır.

Küresel nüfuzunu artırma ve ulusal çıkarlarını koruma çabası içinde olan Çin'in (Yiğenoğlu, 2018) dış politikası, çağdaş dönemde önemli gelişmelere ve dönüşümlere sahne olmuştur. Bu bölümde Çin'in güncel dış politikasına genel bir bakış sunulmaktadır. İçerik itibarıyla Çin'in 21. yüzyıldaki dış politika yaklaşımını egemenlik, ekonomik diplomasi, çok taraflılık, bölgesel iş birliği ve güvenlik ve savunma arayışlarına odaklanılmaktadır. Bunlara ek olarak toprak anlaşmazlıkları, ekonomik hâkimiyet ve küresel yönetim gibi konular da dâhil olmak üzere Çin'in güncel dış politikası irdelenmektedir.

Çin'in güncel dış politikası, uluslararası ilişkilere yaklaşımını şekillendiren birkaç temel ilke tarafından yönlendirilmektedir. Temel ilkelere biri, Çin'in toprak bütünlüğünü, ulusal güvenliğini ve siyasi özerkliğini koruma taahhüdünü vurgulayan egemenlik arayışıdır (Ayhan, 2016; Turan, 2016; Köksoy, 2019; Yorulmaz, 2021; Akdağ, 2023). Çin, egemenliğine yüksek bir değer vermektedir. Özellikle Tayvan (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017), Tibet (Köksoy, 2019) ve Güney Çin Denizi (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022) gibi hassas bölgelerle ilgili olarak oldukça agresif bir tutum sergilemektedir.

Bir diğer temel ilke Çin'in dış politikasının temel itici güçleri olarak ekonomik iş birliği, ticaret ve yatırıma yaptığı vurguyu ortaya koyan ekonomik diplomasıdır. Çin, Kuşak ve Yol Girişimi (BRI), Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve bölgesel serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ve küresel ekonomik girişimlere katılımıyla zenginleştirilmiş aktif bir ekonomik diplomasi stratejisi izlemektedir (Yağcı, 2018; Turgutoğlu, 2020). Çin, bu ekonomik girişimler aracılığıyla ekonomik çıkarlarını geliştirmeyi, pazarlarını genişletmeyi ve uluslararası arenadaki yumuşak gücünü ve etkisini artırmayı hedeflemektedir.

Çok taraflılık, Çin'in çağdaş dış politika yaklaşımını şekillendiren bir diğer ilkedir. Çin, gücün birden çok ülke arasında paylaşıldığı ve tek bir ülkenin küresel meselelere hâkim olmadığı çok kutuplu bir dünya düzenini savunmaktadır (Efegil ve Musaoğlu, 2009; Özdaşlı, 2012; Yardımcıoğlu ve Koçarlan, 2012). Çin, diğerlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM), Şangay İşbirliği Örgütü (SCO) ve BRICS grubu (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) gibi çok paydaşlı kurumlara katılımını artırmaya çalışmaktadır. Çin ayrıca, küresel sorunları ele almak, karşılıklı anlayış ve saygıyı teşvik

etmek için ülkeler arasında diyalog, istişare ve iş birliğinin önemini vurgulamaktadır (Üngör, 2009; Temiz, 2019).

Çin'in güncel dış politikası, uluslararası arenadaki özlemlerini ve çıkarlarını yansıtan birkaç temel hedef etrafında şekillenmektedir. Bu hedeflerinden biri ulusal egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumaktır (Akdağ, 2023). Çin Tayvan (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017), Tibet (Köksoy, 2019) ve Güney Çin Denizi ile ilgili meseleler gibi toprak iddialarına yönelik herhangi bir meydan okumaya karşı özellikle hassastır ve egemenliğini diplomatik yollarla, müzakerelerle ve gerekirse daha iddialı eylemlerle korumaya çalışmaktan imtina etmeyeceği açıktır (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022).

Diğer bir temel hedef, ekonomik çıkarlarını desteklemek ve küresel ekonomik etkisini artırmaktır (Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Altun vd., 2021). Çin, altyapı projeleri, ticaret ve yatırım yoluyla dünyanın diğer bölgelerine bağlanmayı amaçlayan BRI gibi girişimler üzerinden pazarlarını genişletmeyi, kaynaklara erişimi güvence altına almayı ve diğer ülkelerle ekonomik iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Çin ayrıca ekonomik ortaklarını çeşitlendirmeye ve ABD gibi birkaç kilit pazara olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır (Karaca, 2012; Çiçek, 2016; Şanlı ve Ateş, 2020).

Bölgesel iş birliği, Çin'in çağdaş dış politikasının bir diğer önemli hedefidir. Çin, bölgesel istikrarı ve ekonomik kalkınmayı desteklemek için Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (CAFTA) ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) gibi bölgesel örgütlerle aktif olarak diplomasi yürütmektedir (Kuşku Sönmez, 2020: 42). Çin ayrıca bölgesel anlaşmazlıkları ve çatışmaları diyalog, müzakere ve arabuluculuk gibi barışçıl yollarla çözmek için diplomatik çabaları da bulunmaktadır (Üngör, 2009; Temiz, 2019).

Çin'in dış politikası da özellikle gelişen güvenlik ortamı bağlamında, güvenlik ve savunma yeteneklerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Çin, bölgesel anlaşmazlıklar, sınır gerilimleri ve terörizm ve siber güvenlik gibi geleneksel olmayan güvenlik tehditleri gibi çeşitli güvenlik sorunlarıyla karşı karşıyadır (Çolakoğlu, 2006; Duran ve Pusevsuren, 2016). Çin, aynı zamanda karşılıklı güven, eşitlik ve kapsayıcılık temelinde bölgesel ve küresel güvenlik iş birliğini savunurken (Akdağ, 2019; Kaya, 2019: 67), ordusunu

modernize etmeye, savunma yeteneklerini geliştirmeye ve ulusal güvenlik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır (Yılmaz, 2016; Islam, 2019; Korkmaz ve Köse, 2020).

Çin'in güncel dış politikası, uluslararası arenada karar verme sürecini ve eylemlerini şekillendiren çeşitli zorluklarla da karşı karşıyadır. Temel zorluklardan biri, özellikle Güney Çin Denizi'ndeki toprak anlaşmazlıkları meselesidir (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022). Çin'in yapay adaların inşası, askeri konuşlandırmaları ve kaynak arama gibi tartışmalı sulardaki eylemleri, komşu ülkelerle gerilimi arttırmış olup bölgesel ve küresel güçler arasında endişeleri tetiklemiştir (Doğan, 2016: 33; Yılmaz, 2020: 95). Bu anlaşmazlıkları yönetmek, uluslararası hukuka ve bölgesel istikrara saygı duyan barışçıl çözümler bulmak, Çin'in dış politikası için bir meydan okuma olmaya devam etmektedir.

Çin'in hızlı ekonomik yükselişi özellikle ticaret, yatırım ve teknoloji gibi alanlarda ekonomik hâkimiyet hususunda endişelere yol açmıştır (Duran ve Yılmaz, 2019; Kurt, 2019; Kuşku Sönmez, 2020; Karamurtlu, 2020; Demir, 2021; Çaşkurlu, 2022). Fikri mülkiyet hırsızlığı, haksız ticaret uygulamaları ve devlet liderliğindeki ekonomi politikaları gibi konular ise Çin'in ticari uygulamaları, ticaret ortakları arasında endişelere ve ABD gibi ülkelerle ticaret anlaşmazlıklarına yol açmıştır (Simayi, 2014; Ermağan, 2018). Ekonomik çıkarlarını uluslararası normlar, kurallar ve beklentilerle dengeleme çabasının, Çin'in dış politikası için bir zorluk teşkil ettiği söylenebilir.

Küresel yönetim, Çin'in güncel dış politikasında karşılaştığı bir başka zorluktur. Çin'in küresel etkisi arttıkça, Çin'in iklim değişikliği (Karakaya ve Sofuoğlu, 2015; Topçu, 2018), siber güvenlik (Aldemir ve Kaya, 2020; Göçoğlu ve Aydın, 2019) ve insan hakları (Falk, 2022) gibi alanlarda küresel yönetişimde daha büyük bir rol oynaması yönünde artan beklentiler bulunmaktadır (Shambaugh, 2016; Şimşek, 2019). Çin'in ulusal egemenliğe saygıyı ve müdahale etmemeyi vurgulayan küresel yönetişim yaklaşımı, çeşitli durumlarda diğer ülkelerin ve uluslararası kurumların beklentilerinden farklı olabilir. Bu da Çin'in dış politika eylemlerinde ayrılıklara ve gerilimlere yol açabilir.

2.2.3. Çin Dış Politikasının Stratejik Öncelikleri

Çin dış politikası küresel güç statüsünde ve jeopolitik dinamiklerde meydana gelen değişimler nedeniyle son yıllarda önemli değişikliklere tanık olmuştur. Çin'in dış politikadaki stratejik önceliklerini anlamak, uluslararası arenada gelişen rolünü anlamak için çok önemlidir. Çin'in dış politikasının stratejik önceliklerine ilişkin literatür, genel olarak dört ana temaya ayrılabilir. Bunlar bölgesel öncelikler, küresel öncelikler, ekonomik öncelikler ve güvenlik öncelikleridir.

2.2.3.1. Bölgesel Öncelikler

Çin'in dış politikadaki bölgesel önceliklerine ilişkin literatür Çin'in Güneydoğu Asya (Çınar, 2013), Kuzeydoğu Asya (Çolakoğlu, 2009), Orta Asya (Omonkulov, 2020), Güney Asya (Bilgen, 2020) ve Asya-Pasifik (İzol, 2022) gibi komşu ülke ve bölgelerle olan ilişkilerine odaklanmaktadır. Literatür incelendiğinde araştırmacıların Çin'in Kuşak-Yol Girişimi gibi girişimler yoluyla bölgesel ekonomik bütünleşme arayışını, Güney Çin Denizi (Pekcan, 2016) ve Doğu Çin Denizi (Bahadır, 2017) gibi bölgesel anlaşmazlıklardaki iddialı tavrını ve Şanghay İşbirliği Örgütü ile Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi gibi bölgesel örgütler kurma çabalarını inceledikleri görülmektedir (Gökten, 2019; Kutlu, 2021). Bu çabalarında Çin'in bölgesel nüfuzunu artırma, bölgesel iddialarını koruma ve komşu bölgelerindeki ekonomik çıkarlarını geliştirme çabalarına dikkat çekilmektedir.

2.2.3.1.1. Asya Pasifik Bölgesi

Asya-Pasifik bölgesi, coğrafi yakınlığı, ekonomik önemi ve stratejik değeri nedeniyle Çin için hayati öneme sahiptir. Çin'in Asya-Pasifik bölgesindeki dış politikası, ekonomik çıkarlar, bölgesel istikrar ve askeri modernizasyon arayışlarıyla şekillenmektedir (Yılmaz, 2016; İslam, 2019; Korkmaz ve Köse, 2020). Çin'in bölgede ekonomik bağlantı ve altyapı geliştirmeyi teşvik etmeyi amaçlayan Kuşak-Yol girişimi, Asya-Pasifik'e yaklaşımının temel direğidir. Bu girişim sayesinde Çin, bölge ülkeleri ile ekonomik bağlarını derinleştirmeyi, ticaret ağlarını genişletmeyi ve bölgesel etkisini artırmayı amaçlamaktadır (Li vd., 2018; Stec, 2018; İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Yılmaz, 2020; Zou vd., 2022).

Ayrıca, Çin'in Asya-Pasifik'teki dış politikası, özellikle Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel anlaşmazlıklar konusundaki iddialı duruşuyla da öne çıkmaktadır. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı adalar ve deniz bölgeleri üzerindeki iddiaları, Vietnam, Filipinler ve Japonya gibi komşu ülkelerle gerilimi artırmıştır (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022). Çin, tartışmalı sularda yapay adalar inşa etme ve askerileştirme stratejisi izlemektedir. Çin, bu durum sebebiyle uluslararası eleştirileri de üzerine çekmekte ve bölgesel güvenlikle ilgili endişelere yol açmaktadır (Doğan, 2016: 33; Yılmaz, 2020: 95).

2.2.3.1.2. Orta Asya Bölgesi

Orta Asya, Çin için stratejik öneme sahip bir başka kilit bölgedir. Çin, Orta Asya'yı ekonomik bağlantılarını artırma ve batı sınırında istikrarı destekleme çabalarının önemli bir bileşeni olarak görmektedir (Nogayeva, 2011; Deniz, 2014; Alperen, 2018). Orta Asya, doğal kaynaklar açısından zengindir ve Çin'in enerji ithalatı ve ihracatı için bir geçiş yolu görevi görmektedir (Duran ve Yılmaz, 2019). Çin'in Kuşak-Yol girişiminin bir parçası olan "*İpek Yolu Ekonomik Kuşağı*" girişimi, Orta Asya ülkeleriyle ekonomik kalkınmayı, altyapı bağlantısını ve kültürel alışverişi teşvik etmeyi amaçlayan önemli bir atılımdır (Şimşek, 2018).

Ayrıca, Çin'in Orta Asya ile angajmanının güvenlikle ilgili sonuçları da vardır. Çin'in Orta Asya'dan Müslüman Uygur azınlıkların yaşadığı Sincan bölgesine terörist eylemler için bir sıçrama yaşanmasına yönelik endişeleri bulunmaktadır (Şen, 2009; Azer, 2012; Paker, 2017; Şen, 2022). Bu sebeple Çin, ortak askeri tatbikatlar, istihbarat paylaşımı ve sınır yönetimi girişimleri ve benzeri tehditlere karşı koymak için Orta Asya ülkeleriyle güvenlik iş birliğini sürdürmeye çalışmaktadır (Duran ve Pusevsuren, 2016: 283).

2.2.3.1.3. Güney Çin Denizi Bölgesi

Güney Çin Denizi, Çin'in dış politikası açısından çekişmeli bir bölgedir. Çin, Vietnam, Filipinler ve Malezya gibi diğer ülkeler tarafından da hak iddia edilen tartışmalı adalar ve deniz bölgeleri de dâhil olmak üzere "*Güney Çin Denizi'nin neredeyse tamamı*

üzerinde hak iddia etmektedir” (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017; Genç, 2019). Çin’in Güney Çin Denizi’ne yaklaşımı, bölgesel iddialar, kaynak araştırmaları ve stratejik çıkarlarını en üst düzeye çıkartma hedefinden kaynaklanmaktadır. Çin, komşu ülkeler ve uluslararası toplum arasında gerilim ve endişelere yol açan askeri tesislerin inşasına ek olarak tartışmalı sularda yapay adalar inşa etmiş ve bunlara asker yerleştirmiştir (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022).

Çin ayrıca, ikili müzakereler ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ile Güney Çin Denizi’nde Davranış Kuralları (COC) müzakereleri (Çoban Hastunç, 2022) gibi bölgesel mekanizmalar yoluyla anlaşmazlıkları çözmek için diplomatik çabalar yürütmektedir. Ancak ilerleme istenen süratte olmadığından bölgede gerilim devam etmektedir. Çin’in Güney Çin Denizi konusundaki iddialı duruşu, bölgesel istikrar ve güvenlik konusunda endişeleri artırmış ve ABD gibi diğer büyük güçlerin de dâhil olduğu bölgede jeopolitik rekabetin artmasına neden olmuştur (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022).

2.2.3.2. Çin Dış Politikasının Küresel Öncelikleri

Çin’in dış politikadaki küresel önceliklerine ilişkin literatür, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Avrupa Birliği gibi büyük güçlerle ilişkilerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü ve G20 gibi küresel yönetim kurumlarıyla olan ilişkilerine de odaklanmaktadır. Araştırmacılar bu kapsamda, Çin’in çok kutuplu bir dünya düzeni arayışını, uluslararası forumlardaki diplomatik nüfuzunu artırma çabalarını, küresel normları ve kuralları şekillendirmedeki rolünü incelemişlerdir (Efeğil ve Musaoğlu, 2009; Özdaşlı, 2012; Yardımcıoğlu ve Koçarslan, 2012). Bu çalışmalar, Çin’in küresel ilişkilerde daha belirgin bir rol arzusunu, çok taraflılık ve uluslararası iş birliğine yönelik gelişen yaklaşımını vurgulamaktadırlar. Netice itibariyle literatür incelendiğinde Çin dış politikasının küresel önceliklerinin üç temel başlık altında toplanabileceği anlaşılmaktadır. Bunlar ekonomik genişleme, diplomatik katılım ve ulusal çıkarları korumaktır.

2.2.3.2.1. Ekonomik Genişleme

Ekonomik genişleme, son yıllarda Çin’in dış politikası için en önemli öncelik haline gelmiştir. Çin, ekonomik büyümeye, ticarete ve yatırıma verdiği önemle dünyanın en

büyük ikinci ekonomisi (Yalın ve Çetinbakış, 2019) ve haliyle önemli bir ticaret ülkesi haline gelmiştir. Çin'in küresel ekonomik öncelikleri, Asya, Avrupa, Afrika ve ötesinde bağlanabilirliği ve altyapıyı geliştirmeyi amaçlayan Kuşak-Yol Girişimi (BRI) gibi girişimlerde vücut bulmaktadır. BRI, ortak ülkelerle ekonomik iş birliğini, yatırımı ve ticareti teşvik ederken aynı zamanda Çin'in ekonomik etkisini küresel olarak genişleterek Çin'in dış politikasının mihenk taşı olan önemli bir stratejik girişimdir (İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Yılmaz, 2020).

Çin'in ekonomik büyümesi, diğerlerinin yanı sıra Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) grubu gibi uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerinde de açıkça görülmektedir. Bu kuruluşlar, Çin'in ekonomik çıkarlarını, bölgesel iş birliğini ve dünya çapındaki ülkelerle ekonomik bağlarını geliştirmesi için bir zemin sunmaktadır (Tüysüzoğlu, 2019; Yıldırım, 2019; Islam, 2022).

2.2.3.2.2. Diplomatik Katılım

Diplomatik katılım, Çin'in dış politikasının bir başka stratejik küresel önceliğidir. Çin, ikili ve çok taraflı kanallar aracılığıyla dünyanın dört bir yanındaki ülkelerle aktif olarak diplomatik ilişkiler yürütmüştür. Çin'in bu çabaları, diplomatik etkisini genişletmeyi, stratejik ortaklıklar kurmayı ve ulusal çıkarlarını küresel olarak geliştirmeyi amaçlamaktadır (Zhao, 2007; Yeh ve Cheng, 2014; Ward, 2019).

Çin'in Birleşmiş Milletler (BM), Şangay İşbirliği Örgütü (SCO), G20 ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi bölgesel ve uluslararası forumlara aktif katılımı, diplomatik katılım konusuna verdiği önem açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Çin ayrıca, Kore Yarımadası sorununa ilişkin Altı Taraflı Müzakereler gibi diplomatik girişimlere paydaş olmuş (Çokgüçlü, 2021; Keyvan, 2023), diyaloglar ve müzakereler yoluyla Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel anlaşmazlıklarda masada anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi çabalarında aktif olarak yer almıştır (Pekcan, 2016; Doğan ve Gürkaynak, 2019; Armağan, 2021; Yorulmaz, 2021; Gökten, 2022; Temiz, 2022).

Çin'in diplomatik katılım çabaları, Afrika, Latin Amerika ve diğer bölgelerdeki gelişmekte olan ülkelerle yardım, ticaret ve yatırım yoluyla ilişkiler kurmaya yönelik

proaktif çabalarının da altında yatan önemli bir sebeptir. Çin'in "*kazan-kazan*" iş birliğine yaptığı vurgu ve diğer ülkelerin içişlerine karışmama yaklaşımı, küresel nüfuzunu ve yumuşak gücünü artırmayı amaçlayan diplomatik stratejisinin mihenk taşı olmuştur (Yıldırımçakar, 2019; Marangoz ve Tuncer, 2020; Çoban, 2022).

2.2.3.2.3. Ulusal Çıkarları Korumak

Ulusal çıkarları korumak, Çin'in dış politikasındaki stratejik küresel önceliklerinin kritik bir bileşenidir. Çin, egemenliğini ve toprak iddialarını korumaya çalışırken diğer taraftan küresel sahnede güvenlik ve kalkınma çıkarlarını da geliştirmek için mücadele etmektedir. Çin'in ulusal çıkarlarını koruma çabası, toprak bütünlüğünü ve temel çıkarlarını korumaya çalıştığı Tayvan (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017), Tibet (Köksoy, 2019) ve Sincan (Şen, 2009; Paker, 2017; Şen, 2022) gibi konulardaki duruşundan açıkça anlaşılmaktadır.

Çin'in ulusal çıkarlarını koruma çabası, ABD ve diğer büyük güçlerden algıladığı güvenliğine yönelik potansiyel tehditlere karşı koyma çabalarına da yansımıştır. Çin, askeri yeteneklerini geliştirmek, silahlı kuvvetlerini modernize etmek (Yılmaz, 2016; Islam, 2019; Korkmaz ve Köse, 2020) ve Güney Çin Denizi'ndeki denizcilik çıkarlarını korumak için adımlar atmaktadır (Pekcan, 2016; Pekcan, 2017). Çin'in ulusal çıkarlarıyla ilgili çabaları, büyük bir güç olma ve ekonomik ve stratejik çıkarlarını küresel olarak koruma arzusundan kaynaklanmaktadır.

2.2.3.3. Çin Dış Politikasının Ekonomik Öncelikleri

Çin'in dış politikası, ekonomik büyümesini desteklemeyi, nüfuzunu genişletmeyi ve ulusal çıkarlarını güvence altına almayı amaçlayan stratejik ekonomik öncelikler peşinde koşmasıyla dikkat çekmektedir (Aydın, 2020; Akdağ, 2023). Küresel bir ekonomik güç merkezi olarak yükselişle Çin, ekonomik genişleme, ticaret, yatırım ve bölgesel ekonomik iş birliğine büyük önem veren proaktif bir dış politika yaklaşımını benimsemiştir (Doğanlar, 2021). Çin'in dış politikadaki ekonomik önceliklerine ilişkin literatür, ÇHC'nin yurtdışındaki ekonomik diplomasi, ticaret, yatırım ve kalkınma girişimleri arayışına odaklanmaktadır. Araştırmacılar Kuşak-Yol Girişimi gibi girişimler yoluyla Çin'in diğer ülkelerle ekonomik ilişkisini, ekonomik araçları diplomatik kaldıraç için kullanmasını ve

ticaret ve yatırım ağlarını küresel olarak genişletme çabalarını analiz etmişlerdir (Li vd., 2018; Stec, 2018; İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Yılmaz, 2020; Zou vd., 2022). Bu çalışmalar, Çin'in kaynaklara, pazarlara ve teknolojiye erişim gibi dış politikasındaki ekonomik motivasyonlarının yanı sıra ekonomik modelini ve kalkınma yolunu da uluslararası düzeyde tanıtmaya çabalarını vurgulamaktadır.

2.2.3.3.1. Kuşak ve Yol Girişimi

Çin'in stratejik ekonomik önceliklerinin temel direklerinden biri, Kuşak ve Yol Girişimi'dir (BRI). 2013 yılında başlatılan BRI, Asya, Avrupa, Afrika ve Orta Doğu'daki bölgeleri kapsayan antik İpek Yolu güzergâhı üzerindeki ülkeler arasında ekonomik bağlantı ve iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Li vd., 2018; Stec, 2018; Zou vd., 2022). BRI, ekonomik kalkınmayı, bölgesel entegrasyonu ve ilgili tüm taraflar için karşılıklı yararları teşvik etmek amacıyla altyapı geliştirme, ticaret ve yatırım kolaylaştırma, finansal iş birliği ve kişiler arası alışverişi kapsamaktadır (İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Yılmaz, 2020).

BRI, ekonomik etkisini sınırlarının ötesine genişlettiği için Çin'in dış politikası üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çin'in komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirmesine, mal ve hizmetleri için yeni pazarlar yaratmasına ve kaynaklara ve enerji kaynaklarına erişimini güvence altına almasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca BRI, yumuşak gücünü artırarak (Islam, 2022), diplomatik bağlarını güçlendirerek (Yağcı, 2018), ekonomik iş birliği ve kalkınmaya kendini adanmış sorumlu bir küresel lider imajını destekleyerek (Amirbek ve Hanayi, 2020) Çin'in stratejik çıkarlarına da hizmet etmektedir (Günay vd., 2019).

2.2.3.3.2. Bölgesel Ekonomik İşbirliği

Çin, dış politika stratejisinin bir parçası olarak bölgesel ekonomik iş birliğine de öncelik vermektedir (Özdaşlı, 2015; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019). Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), Çin-Japonya-Kore Serbest Ticaret Anlaşması (CJK FTA) ve Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (CAFTA) gibi girişimler bu duruma delil olarak gösterilebilir. Bu bölgesel ekonomik iş birliği çabaları, ekonomik bütünleşmeyi teşvik

etmeyi, ticaret ve yatırımı kolaylaştırmayı ve bölgesel istikrar ve refahı artırmayı amaçlamaktadır (Gökten, 2019; Kutlu, 2021).

Çin'in bölgesel ekonomik iş birliği girişimleri birkaç amaç etrafında şekillenmektedir. Bunlardan ilki, Çin'in komşu bölgelerdeki ekonomik etkisini genişletme ve bölgesel liderliği ele geçirme amacıdır. İkincisi, karşılıklı yararları teşvik etmek ve kazan-kazan ilkesiyle ekonomik sonuçlar yaratmak üzere komşu ülkelerle ekonomik karşılıklı bağımlılığı derinleştirme çabalarıdır (Yıldırımçakar, 2019; Marangoz ve Tuncer, 2020; Çoban, 2022). Üçüncüsü ise Çin, komşu ülkelerle siyasi ve diplomatik bağlarını güçlendirerek stratejik düzeyde bölgesel iş birliği ve istikrar teşvik etmektedir (Gökten, 2019; Kutlu, 2021).

2.2.3.3.3. Ticaret ve Yatırım Anlaşmaları

Ticaret ve yatırım anlaşmaları da Çin'in dış politikası için kilit stratejik ekonomik önceliklerdir. Çin, pazar erişimini genişletmek, ihracatını arttırmak, yabancı yatırımı çekmek ve diğer ülkelerle ekonomik bağlarını güçlendirmek için ikili ve çok taraflı ticaret ve yatırım anlaşmalarının müzakere edilmesi ve imzalanmasıyla aktif olarak ilgilenmektedir (Güner, 2018). Dikkate değer örnekler arasında Çin-AB Ticaret Anlaşması ve Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) bulunmaktadır (Sezen, 2011; İşcan ve Uzunes, 2022; Ateş, 2022). Fakat son dönemlerde Malezya ve Pakistan gibi bazı ülkelerin bu anlaşmaları sorgulamaya başladıklarını da söylemek yerinde olacaktır (Akdağ, 2019).

Çin'in ticaret ve yatırım anlaşmaları, ekonomik çıkarlarını küresel olarak ilerletmek için stratejik araçlardır. Çin malları ve hizmetleri için pazarlar açmayı, kendisine ait fikri mülkiyet haklarını korumayı, ulusal ekonomik büyümesini ve gelişimini desteklemek için yatırım akışlarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu anlaşmalar aynı zamanda ekonomik etkisini, yumuşak gücünü ve diğer ülkelerle diplomatik bağlarını geliştirerek Çin'in stratejik çıkarlarına da hizmet etmektedir (Tüysüzoğlu, 2019; Yıldırım, 2019; İslam, 2022). Ayrıca bu durum, Çin'e çıkarlarıyla uyumlu küresel ekonomik kuralları ve standartları şekillendirmek için bir zemin de sağlamaktadır (Çaşkurlu, 2022).

2.2.3.3.4. Küresel Ekonomik Düzen ve Paydaşlar Üzerinde Etkili Olmak

Çin'in dış politikasındaki stratejik ekonomik öncelikleri, küresel ekonomik düzen ve çeşitli paydaşlar üzerinde önemli etkilere sahiptir. İlk olarak, Çin'in BRI ve bölgesel ekonomik iş birliği girişimlerine yaptığı vurgu, bölgesel ve küresel ekonomik dinamikleri yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir (Özdaşlı, 2015; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019). BRI kapsamındaki devasa altyapı yatırımları, ticareti ve yatırımı kolaylaştırıcı önlemler ve mali iş birliği, katılımcı ülkelerde ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı hızlandırabilir. Bununla birlikte, BRI projeleriyle ilişkili potansiyel borç yükü, çevresel etki ve şeffaflık eksikliği hakkında endişeler üzerinden bir eleştirinin varlığından da bahsetmek gerekmektedir (Koçakoğlu, 2020; Akbaş, 2020). Ek olarak, Çin'in bölgesel ekonomik iş birliği girişimleri, bölgesel ticaret düzenlemelerini ve tedarik zincirlerini de etkileyerek bölgedeki ekonomik güç dengesini potansiyel olarak değiştirebilir (Akdağ, 2019; Filiz, 2020). Çin bu faaliyetleri için iş birliği içerisinde olduğu paydaşlarına Asya Kalkınma Bankası tarafından fon kullanarak hem yumuşak gücünü ortaya koymakta hem de küresel ekonomik düzene karşı bir alternatif sunarak paydaşlarının iktisadi gelişimine katkıda bulunmaya çalışmaktadır (Çınar, 2013: 7).

İkincisi, Çin'in ticaret ve yatırım anlaşmaları arayışının diğer ülkeler ve küresel ekonomik yönetişim üzerinde etkileri olabilir. Çin'in RCEP gibi bölgesel ve küresel ticaret anlaşmalarına katılımı, mevcut ticaret düzenlemelerini etkileyebilir ve çok taraflı ticaret sistemine yansımaları olabilir (Ateş, 2022). Ayrıca, Çin'in fikri mülkiyet korumasına, piyasaya erişime ve ekonomisine devlet müdahalesine yaklaşımı, bazı ticaret ortakları için bir endişe kaynağı olmuş ve bu da ticari anlaşmazlıklara ve gerilimlere yol açmıştır (Simayi, 2014; Ermağan, 2018). Bu sorunlar, Çin'in ekonomik öncelikleri ve bunların küresel ekonomik düzen üzerindeki etkileri ile ilgili zorlukları ve karmaşıklıkları ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, aslında hiçbir şey toz pembe değildir.

2.2.3.4. Çin Dış Politikasının Güvenlik Öncelikleri

Yükselen bir küresel güç olarak Çin'in güvenlik meselelerine yaklaşımı, diğer ülkelerle olan etkileşimlerini ve uluslararası toplumdaki konumlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Çin dış politikasında güvenlik öncelikleriyle ilgili literatür genel itibarıyla Çin'in ulusal güvenlik, askeri modernizasyon ve savunma diplomasisine yaklaşımına

odaklanmaktadır (Islam; 2019; Yorulmaz, 2021; Alagöz, 2021; Soner ve Çiftçi, 2022; Öterbülbul, 2022). Araştırmacılar bu kapsamda Çin'in egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruma çabalarını, bölgesel ve küresel etkisini artırmak için askeri modernizasyon çabalarını, askeri tatbikatlarını, silah satışı ve güvenlik iş birliği gibi faaliyetler yoluyla savunma diplomasisine katılımını incelemişlerdir (Aydın, 2015; Duran ve Pusevsuren, 2016; Eliküçük Yıldırım, 2017; Göçoğlu ve Aydın, 2019; Örmeci ve Kısacık, 2021; Olkan, 2021). Bu çalışmalar Çin'in güvenlik ortamı hakkındaki endişelerini, daha güçlü bir orduya yönelik özlemlerini ve güvenlikle ilgili eylemler yoluyla ulusal çıkarlarını koruma çabalarını ortaya koymaktadır.

2.2.3.4.1. Milli Savunma

Çin, dış politikasında ulusal savunmaya yüksek öncelik vermektedir. Dünyanın asker sayısı itibarıyla en büyük askeri gücü olan Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) (Çınar, 2008), Çin'in egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve ulusal çıkarlarını korumada merkezi bir rol oynamaktadır. Çin'in ulusal savunma politikası, savunma modernizasyonu, askeri diplomasi ve caydırıcılık stratejilerinin bir bileşkesi olarak ifade edilebilir (Atawula, 2020). Çin, ulusal güvenlik çıkarlarını korumak için ileri teknolojiler, modern silah sistemleri ve siber savaş imkânları gibi savunma yeteneklerini geliştirmeye çalışmaktadır (Islam, 2019).

2.2.3.4.2. Toprak Bütünlüğü Endişeleri

Toprak bütünlüğü, Çin'in dış politikası için bir diğer stratejik güvenlik önceliğidir (Akdağ, 2023). Çin, topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü Tayvan, Güney Çin Denizi ve diğer bazı tartışmalı bölgeler üzerinde hak iddia etmektedir (Pekcan, 2016). Çin'in bu bölgesel anlaşmazlıklara yaklaşımı, iddialarını korumak için diplomatik, ekonomik ve askeri önlemleri içermektedir (Doğan ve Gürkaynak, 2019). Çin, toprak bütünlüğüne yönelik herhangi bir tehdidi egemenliğine ve ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görmekte ve toprak iddialarını korumak için iddialı önlemler almaktadır (Yorulmaz, 2021).

2.2.3.4.3. Bölgesel İstikrar

Çin'in dış politikasının önemli prensiplerinden biri de komşularını kapsayan coğrafyada bölgesel istikrara önem vermesidir. Bu sebeple ekonomik kalkınmasına ve siyasi istikrarına elverişli, uygun bir bölgesel güvenlik ortamı yaratmaya çalışılmaktadır. Çin'in bölgesel güvenlik öncelikleri, Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) gibi bölgesel örgütlerle olan ilişkilerinde ve bölgesel işbirliğini, diyalogu ve güven artırıcı önlemleri teşvik etme çabalarında açıkça görülmektedir (Gökten, 2019; Kutlu, 2021). Çin ayrıca bölgesel çatışmaların barışçıl çözümünü savunmakta (Pekcan, 2017) ve bölge dışından aktörlerin askeri müdahalelerine karşı olumsuz bir tutum sergilemektedir (Ersoy, 2012: 52).

2.2.3.4.4. Küresel Yönetişim ve Çok Taraflılık

Çin'in stratejik güvenlik öncelikleri arasında küresel yönetişim ve çok taraflılık da yer almaktadır. Çin, çıkarlarıyla uyumlu küresel yönetişim kurumlarını, normlarını ve kurallarını şekillendirmede daha belirgin bir rol oynamaya çalışmaktadır. Çin, çok kutuplu bir dünya düzenini savunmakta ve hegemonyaya ve tek taraflılığa karşı çıkmaktadır (Efegil ve Musaoğlu, 2009; Özdaşlı, 2012). Çin, küresel yönetişim ve uluslararası işbirliği vizyonunu desteklemek için Birleşmiş Milletler (BM), BRICS ve Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) gibi çok taraflı forumlarda aktif olarak yer almaktadır (Gürcan, 2019; Arıöz, 2022).

2.2.4. Çin'in Dış Politikasının Küresel Politikaya Etkileri

Çin dış politikasının küresel düzende de önemli etkileri bulunmaktadır. Literatürde bu etkilerin uluslararası ilişkiler, küresel yönetişim, bölgesel dinamikler ve küresel ekonomik ve güvenlik mimarisi gibi küresel siyasetin çeşitli yönleri üzerindeki etkilerinin tartışıldığını söylemek yerinde olacaktır.

Çin dış politikasının küresel tartışmalara sebep olan yönlerinden biri tartışmalı adalara askeri tesisler inşa etmesi ve yeni toprak kazanımı peşinde koştuğu iddiasıdır (Genç, 2019). Literatürde bu konuyu bölgesel istikrar, deniz güvenliği ve Asya-Pasifik bölgesindeki güç dengesi üzerindeki etkiler üzerinden ele alındığı görülmektedir. Örneğin Temiz (2022), Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki girişimlerinin komşu ülkelerle gerilimi

artırdığını, güvenlik ikilemlerini tetiklediğini ve yerleşik uluslararası hukuk normlarına meydan okuyarak potansiyel bir bölgesel güç kayması ve çatışma potansiyeli hakkında endişelere yol açtığını ileri sürmektedir. Diğer taraftan Gökten (2022), Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki iddialarının, mevcut uluslararası düzene meydan okuma arzusundan ziyade tarihsel iddiaları ve iç siyasi mülahazalarından kaynaklandığını ve bu nedenle küresel siyaset için önemli bir tehdit oluşturmayabileceğini iddia etmektedir.

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI), Çin'in dış politikasının küresel etkileri olan bir başka kilit alanıdır. BRI, Çin'i bir kara ve deniz yolları ağı aracılığıyla diğer bölgelere bağlamayı amaçlayan devasa bir altyapı ve ekonomik kalkınma girişimidir (Yılmaz, 2020). Literatürdeki çalışmaların BRI'nin küresel ekonomik yönetim, bölgesel bağlantı ve Çin'in diğer ülkelerde artan etkisi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin, Özdaşlı (2015), BRI'nin Çin'in ekonomik etkisini artırarak, kalkınma modelini teşvik ederek ve mevcut uluslararası kalkınma normlarına meydan okuyarak küresel ekonomik düzeni yeniden şekillendirme potansiyeline sahip olduğunu savunmaktadır (Li vd., 2018; Stec, 2018; İkiz, 2019; Kutluay Tutar ve Bahsi Koçer, 2019; Zou vd., 2022). Üye ülkeler arasında koordinasyon ve iş birliği eksikliği, ekonomik kalkınma düzeylerinde dengesizlik, altyapı imkânları arasındaki farklılıklar, dini-etnik farklılıklar ve farklı ulusal yönetim yapıları gibi sebeplerle projenin sürdürülebilir bir şekilde uygulanması önünde ciddi engeller olduğu da eleştirel olarak ifade edilmektedir (Bayramdurdyeva, 2020).

Çin'in başta ABD olmak üzere büyük güçlere yönelik dış politikası da literatürde önemli bir inceleme alanıdır. Araştırmacılar, Çin'in büyük güçlerle ilişkilerinin küresel güç dinamikleri, bölgesel istikrar ve çatışma potansiyeli üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Örneğin Karadağ (2021), Çin'in yükselişinin ve değişen dış politika davranışının ABD liderliğindeki yerleşik düzene meydan okuduğunu ve küresel siyasette güç kaymasına yol açabileceğini savunmaktadır. Bunun aksine Dedekoca (2017), Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik dış politikasının karmaşık ve çok yönlü olduğunu, rekabet ve iş birliğinin bir karışımıyla tanımlanabileceğini ve mutlaka sıfır toplamlı bir oyun veya çatışmayla sonuçlanmayabileceğini iddia etmektedir.

Çin'in küresel yönetime ve uluslararası kurumlara katılımı da literatürde önemli bir analiz alanıdır. Araştırmacılar Çin'in Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü ve uluslararası finans kurumları gibi küresel yönetim kurumlarındaki rolünü ve bunun

küresel yönetim normları ve kuralları üzerindeki etkilerini incelemektedirler (Gürcan, 2019; Arıöz, 2022). Örneğin Çin'in kendi çıkarlarını, kalkınma modelini ve küresel liderlik özelemlerini gerçekleştirmeye çalışırken, küresel yönetim kurumlarında artan etkisinin uluslararası düzenin mevcut normlarını ve kurallarını yeniden şekillendirme potansiyeline sahip olduğunu ileri sürülmektedir (Aydın, 2020; Şimşek, 2021). Bununla birlikte Duran ve Yılmaz (2019), Çin'in küresel yönetime katılımının düzeyinin hala gelişmekte olduğunu, dolayısıyla küresel siyaset üzerindeki etkisinin de yerel sorunlarla baş etme becerisi, diğer ülkelerin endişelerini ele alma ve küresel yönetim süreçlerinde yapıcı bir rol oynama başka bir ifadeyle yumuşak güç kullanma becerisine bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

Çin dış politikası dışarıdan bir gözle incelendiğinde Çin'in Kuşak Yol Girişimi, Güney Denizi'ndeki hak iddiaları ve büyük güçlerle ilişkileri gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Araştırmacılar Çin'in küresel düzende git gide daha baskın bir ülke haline geldiği ve bunun için ekonomik, politik ve askeri araçları bir arada kullandığını ifade etmektedirler (Blanchard, 2011: 31).

Çin her ne kadar sert güç kullanmayı tercih etmiyor gibi görünse de gerek toprak bütünlüğü konusundaki kararlı duruşu, gerek bunu sağlamak için ordusunu güçlendirmesi ve modernize etmesiyle bu yola başvurabileceğinin sinyallerini de vermektedir. Bölgede Çin'in sorun alanına giren konularda ekonomik ve siyasi iletişim yoluyla çözemediği sorunları bu şekilde çözümlene yoluna gitmesinin küresel düzeyde sonuçları olabileceği değerlendirilebilir.

Çin'in iktisadi olarak gelişmeye devam etmesiyle beraber küresel siyasetteki etkisinin de artması beklenebilir. Bu süreçte Çin dış politikasının daha rekabetçi hale gelmesiyle bölgesel ve küresel olarak daha talepkâr ve rekabetçi olması da şaşırtıcı olmayacaktır. Ayrıca BRI ve benzeri oluşumlarla ekonomik, Şangay İşbirliği Örgütü gibi yapılarla savunma odaklı ittifaklar kurması veya mevcut ittifaklarını genişletmesi de şaşırtıcı olmayacaktır.

2.3. Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri

Türkiye ve Çin arasındaki ilişkiler esasen oldukça uzun bir maziye sahiptir. Bu bölümde iki ülke arasındaki ilişkilerin siyasi, askeri ve ekonomik bileşenlerinin yanı sıra sorunlu alanları da ele alınmakta ve güncel literatür üzerinden aktarılmaktadır.

2.3.1. Türkiye ve Çin Arasındaki Siyasi İlişkiler

İki ülke arasındaki resmi ilişkilerin başlangıcı 1929 yılında Çin’de açılan ve 1931 yılında ekonomik zorluklar sebebiyle kapatılan Türk Büyükelçiliği’ne kadar dayandırılabilir (Akdağ, 2019). Soğuk Savaş döneminde Türkiye’nin komşusu Sovyet Rusya’yı sosyalist bir tehdit unsuru olarak görmesi, Sovyet müttefiki olan Çin’e olan bakışını da olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle batı dünyası tarafından yapılan anti-komünist propagandalar bu olumsuzluğu arttırmıştır (Ergenç, 2015). 1971 yılında Türkiye’nin Çin’i resmen tanımış olmasıyla beraber başlayan iki ülke arasındaki ilişkiler, genel itibariyle 1978 yılında Xiaoping’in dışı açılım hamlesine kadar durağan bir seyir izlemiştir.

12 Eylül 1980 darbesi sebebiyle batı dünyası tarafından bir dışlamaya maruz kalan Türkiye, hem yeni bir denge ve ittifak arayışıyla hem de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde bir destek ihtiyacı sebebiyle Çin ile ilişkilerini geliştirmek için harekete geçmiş ve üst düzey pek çok temasta bulunmuştur (Çolakoğlu, 2012). Turgut Özal’ın başbakanlığa gelişiyle beraber Asya-Pasifik bölgesinde hem ülke bilinirliğinin artırılması hem de ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde hamlelerde bulunulmuştur (Karpas, 2017).

Özellikle soğuk savaş döneminin sona ermesi, dünyada farklı uluslararası iş birliklerinin de kurulmasını gerekli hale getirmiştir. Örneğin Çin’in baskın üyelerinden olduğu Şanghay İş Birliği Örgütü de bu sebeple zaman zaman Türkiye’nin iş birliği içinde olmak istediği bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), üyelerinin özellikle sınır güvenliği ve terörizm ile ilgili konularda işbirliğiyle hareket ettiği, günümüzde bir misyon genişlemesiyle siber-güvenlik ile ilgili de çalışmalarda bulunan bir yapıdır. Örgütün dokuz asıl, üç gözlemci, üç destekçi üyesi ve altı diyalog ortağı vardır. Türkiye bu yapının 2012’den bu yana diyalog ortağı olup, örgütle ilişkisini daha üst

seviyelere çıkartma iradesindedir (Gaspers ve Huotari, 2017). Bu ilişki seviyesinin ilerlemesi hem örgütün coğrafi kapsayıcılığını arttıracak hem de taraflar için yeni iş birliği olanakları sağlayacaktır.

Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisinin Kasım 2002 seçimlerinden almış olduğu sonuçla beraber tek parti iktidarı dönemi başlamıştır. Türk dış politikası Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde bir paradigma değişikliğiyle “*daha iddialı, çok boyutlu, proaktif ve daha geniş bir coğrafi alana hitap edecek*” şekilde evrilmiştir (Ergenç, 2015). Hatta AK Parti döneminde Türkiye’nin küresel meselelerde etkin rol almasını tanımlayan “*Proaktif Diplomasi*” kavramı da sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 15). Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidara gelmesinin hemen ardından Genel Başkan Recep Tayyip Erdoğan, hazine ve dış ticaretten sorumlu bakanlarla beraber Çin’e resmi bir ziyarette bulunmuş olup, ziyaretin genel itibariyle ekonomi temelli olduğu söylenebilir (Çolakoğlu, 2012; Akdağ, 2019).

Tayvan Modeli ve tekstil rekabeti konularının gölgesinde 2005 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından Çin’in Türkiye’ye yapabileceği ekonomik yatırımlar kapsamında Çin’e gerçekleştirilen ziyaretin sonuçlarının Türk tarafının beklentilerini karşılamadığı söylenebilir (Akdağ, 2019). Cumhurbaşkanı Gül’ün 2009 yılında yapmış olduğu ikinci ziyarette ekonomi ve uluslararası iş birliği konularıyla alakalı Çinli yetkililerle görüşmüş fakat ziyaretin akabinde gerçekleşen ve tüm dünyada tepki çeken Urumçi olayları için dönemin Başbakanı Erdoğan’ın olayları soykırım olarak değerlendirmesi iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir gerilimin başlangıcı olmuştur (Çolakoğlu, 2013; Akdağ, 2019).

İki ülke arasında ticaretin Türk Lirası ve Yuan üzerinden yapmaya yönelik imzalanan anlaşma, 2010 yılında gerçekleştirilen ilişkilerin önemli bir çıktısıdır. Aynı yıl dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun gerçekleştirdiği Çin ziyareti ve bu ziyarette Uygur Türklerini iki ülkenin dostluğunu pekiştiren bir unsur olarak tanımlaması bu ılımlı havanın bir sonucudur (Adıbelli, 2016).

2012 yılına gelindiğinde her iki ülke de hem üst düzey devlet idaresi hem de ülkelerin önde gelen şirketleri düzeyinde karşılıklı ziyaretlerde bulunup, karşılıklı çeşitli anlaşmalar imzalamışlardır (Akdağ, 2019). 2014 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Recep

Tayyip Erdoğan, 2015 yılında Çin'e bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyaretin ardından iki ülke arasındaki ilişkilerde gözle görülür bir hareketlenme olmuştur. Bu süreçte iki ülke arasında Hükümetler Arası İşbirliği Komitesi ve Dışişleri Bakanları İstişare Mekanizması kurulmuş ve işler hale getirilmiştir (Akdağ, 2019). Bu yapıların varlığı, iki ülke arasındaki ilişkilere verilen önemin karşılıklı olarak arttığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. İlişkilerin Türkiye'nin 2015'te Kuşak Yol Girişimi'ne katılmasıyla beraber Asya Altyapı Yatırım Bankası'ndan (AIIB) artan beklentiler etrafında süratle şekillenmiştir. O zamandan beri, iki ülke arasındaki ikili ilişkiler, ekonomik iş birliği, sosyal değişim ve kültürel diyalog karışımı yoluyla hızla genişlemiştir (Öniş ve Yalikul, 2021). Kuşak-Yol girişiminin dünya nüfusunun %63'üne ve GSYİH'sının da %29'una tekabül eden 60'tan fazla ülkeyi kapsamı beklenmektedir (Lavi ve Lindenstrauss, 2016). Bu pencereden bakıldığında girişimin üye ülkeler için önemli fırsatlar barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Xi Jinping'in Tek Yol, Tek Kuşak dış politika vizyonuna benzer şekilde, Türkiye'nin çok bölgeli dış politikasının iki boyutu vardır: Çok bölgeli ilişkiler öncelikle ticari ilişkilere ve ikincil olarak kültürel ve sosyal mübadeleye dayanırken, bu politikalar Türkiye'nin küresel siyasetteki rolünü yeniden tanımlamaya yönelik bilinçli bir girişim olarak çerçevelenmektedir (Ergenç, 2015). Buradan hareketle Türkiye'nin Kuşak-Yol Projesi'ne uyumlanmasının da kolaylaşabileceği düşünülebilir.

2.3.2. Türkiye ve Çin Arasındaki Askeri İlişkiler

Türkiye ve Çin, birbirine sınırı bulunmayan uzak coğrafyalarda bulunmakla beraber küresel gelişmelerden kaynaklı olarak çeşitli sebeplerle birtakım askeri ilişkiler de kurmak durumunda kalmışlardır. Örneğin 1990'larda Türkiye ile Çin arasında askeri alanda önemli bir iş birliği de batılı ülkelerin Türkiye'ye PKK ile mücadelesinde ihtiyaç duyduğu silahları temin etmemesi ve Türkiye'nin 100-150 kilometre menzilli balistik füze ve top geliştirmek için Çin'den gerekli teknik bilgileri almak zorunda kalmasıdır (Lavi ve Lindenstrauss, 2016). Bu durum, 1990'a kadar iki ülke arasındaki en önemli askeri iş birliği olarak kabul edilebilir.

Ayrıca, Türkiye millileştirme çalışmaları kapsamında kendi ürettiği Kasırga, Toros ve Jaguar isimli roketleri Çin teknolojisinden istifade ederek üretmiş, 2010 yılında ise

Çin'i Anadolu Kartalı tatbikatına davet ederek askeri ilişkileri geliştirmekteki niyetini ortaya koymuştur (Temiz, 2017).

21. yüzyıldan itibaren iki ülke arasındaki savunma ve güvenlik iş birlikleri en üst seviyeye çıkmıştır. İki ülke arasında en üst düzeyde askeri yetkililer çok sayıda karşılıklı ziyaretlerde bulunarak bu durumu teyit etmişlerdir (Işık ve Zou, 2019). İlişkiler 2010 yılına gelindiğinde stratejik iş birliği düzeyine çıkartılmış, bu kapsamda her yıl Türkiye Konya'da düzenlenen Anadolu Kartalı tatbikatına sadece Çin davet edilmiştir. Bu olayın bir diğer önemli noktası da Çin'in tarihinde ilk defa bir NATO üyesiyle askeri tatbikata katılmış olmasıdır (Yılmaz, 2010; Akdağ, 2019). Dolayısıyla 2009 yılındaki karşılıklı sert söylemlerin yerini iş birliği için ılımlı bir havanın aldığı söylenebilir. Çin her ne kadar Anadolu Kartalı Tatbikatı'na tekrar çağırılmamışsa da iki ülke orduları arasında farklı iş birlikleri de bulunmaktadır. Türk tarafı özellikle uzay teknolojisi kapasitesini geliştirmek için Çin ile iş birliği zemini arayışındadır. Türkiye tarafından üretilen Göktürk Uydusu'nun 2012'de Çin'den fırlatılmış olması buna örnek verilebilir (Kaya, 2013).

Askeri alanda iki ülke arasındaki bir diğer önemli olay da 2013 yılında Türkiye tarafından gerçekleştirilen uzun menzilli balistik füze ihalesini Çin'in kazanmasıdır. Bu ihale sonucu NATO üyesi olmayan bir ülkenin NATO pazarına girişi, Çin'in teknoloji casusluğu konusundaki olumsuz algısı gibi sebeplerle Türkiye batılı müttefikleri tarafından bir baskıya maruz kalmış ve Çin füzelerinin alımını iptal etmiştir (Seren, 2015).

2.3.3. Türkiye ve Çin Arasındaki Ekonomik İlişkiler

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Çin ekonomik ilişkilerine dair yapmış olduğu açıklamada Türkiye'nin Çin'e ihraç ettiği başlıca ürünlerin çeşitli maden, taş, cevher vb. yer altı zenginlikleri olduğunu; ithal edilen ürünlerin ise teknolojik ürünler, oyuncak ve çeşitli amaçlı gemiler ile benzerleri olduğunu ve Çin'in Türkiye'nin dünyadaki ikinci büyük ticaret ortağı olduğunu ifade etmektedir. Tabloda iki ülke arasında 2018-2021 yılları arasındaki dış ticaret dengesi görülmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Tablo 3 2018-2021 Yılları Arasında Türkiye-Çin Dış Ticaret Dengesi, Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022

Yıllar	2018	2019	2020	2021 (Ocak-Kasım)
İhracat	2,91	2,58	2,86	3,37
İthalat	20,71	18,49	23,02	29,9
Toplam Ticaret Hacmi	26,63	21,08	25,88	32,46
Denge	-17,8	15,9	-20,15	-25,72

Diğer taraftan Çin'in Türkiye topraklarında enerji, altyapı, lojistik, finans, madencilik, telekomünikasyon ve hayvancılık alanlarında 2.000.000.000 USD yatırımı bulunmaktadır. COVID-19 salgınının olumsuz etkileri sebebiyle küresel turizm sektörünün daralması sebebiyle her ne kadar karşılıklı turist ziyaretlerinde bir azalma olsa da 2019 yılında 427.000 Çinli turistin Türkiye'yi ziyaret ettiği belirtilmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Çin, mineral ihtiyacını karşılamada dışa bağımlı bir ülke olup en büyük mineral ithalatını da Türkiye'den yapmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de en yüklü mineral ihracatını %30 ile Çin'e yapmaktadır (Başyigit, 2021). Bu durum her iki ülke açısından da hammaddeye dayalı önemli bir karşılıklı bağımlılık düzlemi oluşturmaktadır. Benzer şekilde Türkiye'nin de enerji bağlamında dışa bağımlılığının yüksek olduğu, Çin'in sahip olduğu rüzgâr ve güneş enerjisi alanındaki tecrübesinin bu alanda bir fırsat ihtiva ettiği söylenebilir (Huang, 2017).

İki ülke arasındaki ekonomik temelli sorunlardan biri de Türkiye'den Çin'e ihraç edilen ürünlerin bürokratik formalitelerle karşılaşmasıdır (Işık ve Zou, 2019). Bu durum her ne kadar Türkiye aleyhinde gelişen ticaret açığını açıklamakta yetersiz kalsa da ilişkiler bağlamında Türk tarafının durumdan rahatsız olduğunu söylemek yerinde olacaktır. İki ülke arasındaki ticaret açığının temel sebebinin ithalatta Çin Türkiye'nin üçüncü büyük tedarikçisiyken, Türkiye'nin, Çin'in ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında otuz beşinci sırada olmasına bağlamak daha mantıklı görünmektedir (Kaya, 2013).

İki ülke arasındaki ekonomik temelli bir diğer önemli konu da RCEP ile Türkiye'nin ticaretidir. 1997'de yaşanan Asya Krizi, bölge ülkeleri arasında ekonomik bir birlikteliğin kurulması için bir motivasyon sağlamıştır (Bulut vd., 2023: 379). Sekiz yıl süren istişare döneminin ardından RCEP Kasım 2020'de on beş bölge ülkesinin katılımıyla kurulmuş olup hali hazırda küresel ölçekteki en büyük Bölgesel Ticaret Anlaşması'dır (Bulut vd.,

2022: 349). RCEP'in küresel ölçekte ekonomik sonuçlar doğurabilecek potansiyeli vardır fakat Gümrük Birliği üyesi olması hasebiyle Türkiye'nin sisteme üye olması hukuken mümkün görünmemektedir (Ateş, 2022: 67). Diğer taraftan Türkiye'nin RCEP üyesi ülkelerle ciddi bir dış ticaret açığı olduğu ve yapının büyümesiyle beraber bu açığın olumsuz yönde artması da olasılıklar dâhilindedir (Bulut vd., 2023: 392).

Türkiye-Çin ekonomik ilişkilerinin en güncel ve kritik konularından birisi de Kuşak-Yol Projesi'dir. Bu proje, Çin'in uluslararası alanda rekabet gücünü arttırmak adına eski İpek Yolu'nu revize ederek tekrar canlandırmayı planladığı çok paydaşlı, politik ve ekonomik bir girişimdir (Karluk, 2017). Kuşak-Yol Projesi kapsamında paydaşlar arasında politik eşgüdüm, tesis entegrasyonu, engelsiz ticaret, mali bütünlük, C2C (tüketici-den tüketiciye) alım-satım olanakların sağlanacağı ilan edilen ortak bildiriye ilan edilmiştir (Durdular, 2016). Türkiye petrol ve doğalgazın Hazar bölgesi, Rusya ve Orta Doğu'dan Avrupa ve diğer Atlantik pazarlarına geçişinde git gide daha da önemli bir yer haline gelmektedir. Enerji, ulaşım ve telekomünikasyon altyapısının birbirine bağlanması Kuşak ve Yol girişiminin (BRI) öncelikli alanıdır. Çin-Pakistan ekonomik koridoru karayolları, demir yolları, petrol- doğalgaz ve optik kablo hatlarıyla Kuşak ve Yol girişimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan İran da girişime politika, ticaret, sermaye, altyapı ve insanların zihni olmak üzere "*beş bağlantı*" kapsamında önemli katkılar sunmaktadır. Kasım 2015'te Türkiye ve Çin, Kuşak Yol Girişimi'nde iş birliğine yönelik bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmaya ek olarak düzenlenen zirvede uluslararası taşımacılık üzerine stratejik bir anlaşma daha imzalanmıştır (Guo vd., 2019). Dolayısıyla oldukça geniş kapsamlı iktisadi ve politik bir organizasyondan bahsetmek mümkündür.

2.3.4. Türkiye ve Çin İlişkilerinde Sorunlu Alanlar

Gerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1991 yılında dağılması neticesinde Türkiye'nin tarihi bağları olan yeni akraba devletlerin ortaya çıkması ve Türkiye'nin bu devletlerle bir ilişki düzlemi oluşturmaya çalışması (Osiewicz, 2019), gerekse bu dağılmanın bir süre sonra Çin'de de yaşanacağına yönelik beklenti iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir durağan dönemin başlamasına sebep oldu (Çolakoğlu, 2012). Türkiye'nin, Orta Asya'da özgürlüklerini kazanan Türki devletlerle siyasi ve sosyal ilişkilerini arttırmak için girişimlerde bulunması, Çin'in bu durumu bir Pan-Türkizm girişimi olarak yorumlamasına ve bundan rahatsız olmasına sebep olmuştur (Ergenç,

2015). Bu dönemde Çin'in SSCB'ye vermiş olduğu uçak gemisi siparişi tamamlanamayarak yarım kalmış ve gemi teslim alınamamış, bilahare Çin tarafı geminin mevcut durumunun revize edilerek turistik amaçla kullanılacağı beyanıyla gemiyi boğazlardan geçirerek kendi ülkesine götürmek istediğini söyleyerek transfer sürecini tamamlamış fakat bilahare gemiyi askeri amacına uygun olarak tefriş etmiştir (Köse, 2021; Chen ve Fang, 2021/2022). 2000-2001 yılları arasında yürütülen geminin geçiş müzakerelerinde Çin kamuoyu batının da baskısıyla sürecin uzadığı düşüncesine kapılmış ve bu durum bir aşağılanmışlık hissine dönüşmüştür (Chen ve Fang, 2021/2022). Diğer taraftan geminin askeri amaçlı olarak tefriş edilmesi ve Çin, geminin geçiş izni için 2 milyon Çinli turistin Türkiye'yi ziyaret edeceğini iddiasına rağmen böyle bir durumun gerçekleşmemesi Türk tarafında güven eksenli olumsuz bir algıya sebep ve uluslararası camiada elinin zayıflamasına sebep olmuştur (Akdağ, 2019).

İki ülke arasında sınırları aşan, Çin'in tepkisine sebep olan ve uluslararası düzeyde tartışmalara yol açan konulardan birisi de Tayvan Modeli olarak adlandırılan ekonomik tanıma yaklaşımını 2004 yılında Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için de talep etmesidir (Akdağ, 2019). Nihayetinde bu talebin küresel anlamda kabul görmediği de anlaşılmaktadır.

Çin'in 2005 yılı itibariyle Dünya Ticaret Örgütü üyesi olması ile beraber Türkiye'nin tekstil gibi Çin'in baskın olduğu sektörlerde uluslararası rekabete dair kaygıları artmıştır. Bu sebeple DTÖ'ye başvuran Türkiye'nin bu tutumu Çin tarafından olumsuz karşılanmıştır (Akdağ, 2019). Çin'in DTÖ üyeliğinin beklenen sonuçlarından birinin tekstil sektöründe rekabette yaşanacak olumsuzluklar olması sebebiyle 2004 yılında Arjantin, Türkiye, ABD ve AB tekstil ürünlerine yönelik birtakım korumacı önlemler alarak kotalar getirmişlerdir (Qin, 2008: 13). Dolayısıyla Çin ürünlerine yönelik kaygının sadece Türkiye tarafından değil küresel ölçekte ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Çolakoğlu'na (2012) göre Türkiye-Çin ilişkilerinde sorunlu alanlar üç başlık altında toplanabilir. Bunlar Türkiye aleyhine artan ticari açık, Doğu Türkistan meselesi ve Türkiye-Tayvan ilişkileridir. Nihayetinde hiçbir ülke arasındaki ilişkilerin sorunsuz olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat önemli olan sorunların ilişkilerin sürdürülebilir zeminde olabilmesi devletler tarafından için ne şekilde ele alındığıdır. Türk-Çin ilişkileri sürecinde Uygur meselesi ve Türkiye'nin Batı savunma ittifakına yakınlığı

önemli faktörler olmuştur. İki ülkedeki kamuoyları da bu faktörlere göre şekillenebilmektedir (Eliküçük Yıldırım, 2021).

Çin, Uygur meselesiyle alakalı olarak Türkiye'nin söylemlerini kendi iç işlerine karışma girişimi olarak yorumlamakta; ayrıca Türkiye'yi Uygurlara sahte pasaport vererek farklı ülkelere geçişlerini sağlamakla itham etmektedir (Durdular, 2016). Çin'in bir diğer iddiası ise İstanbul'un ayrılıkçı Uygur kanaat önderleri için bir merkez haline gelmiş olmasıdır (Ergenç, 2015).

İki ülke arasında güvenlik alanındaki güncel ayrım Arap Baharı esnasında Suriye'de yaşanan gelişmeler üzerine olmuştur. Türkiye Esed rejiminin devrilmesi gerektiğini düşünürken, Çin tarafı tam tersi yönde irade beyan etmiş ve rejime destek vermiştir. İki ülke benzer şekilde Kosova, Bosna-Hersek ve Dağlık Karabağ meselelerinde birbirinin karşısında yer almışlardır (Kaya, 2013).

Türk vatandaşlarının son dönemde hızlanan karşılıklı ilişkilere rağmen Çin konusundaki düşüncelerinin beklenen düzeyde olumlu olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de vatandaşların Çin ile ilgili düşüncülerini ortaya koymak için yapılan bir araştırmada Tablo-4'te verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 4 Türk vatandaşlarının Çin'e dair düşünceleri, Kaynak: The German Marshall Fund of the United States, 2021.

Soru	Türk Katılımcıların Yanıtları
Çin'in küresel konulardaki etkisi hakkında nasıl hissediyorsunuz?	%34'ü bu konuda olumlu düşündüğünü ifade etmiştir.
Ülkenizin Çin'e karşı yaklaşımı daha mı yumuşak yoksa daha mı sert olmalıdır?	Katılımcılar dengeli bir yaklaşım beklemekle beraber %20'lik bir grubun daha sert yaklaşım istediği görülmektedir.
Ülkenizin insan hakları konusunda Çin'e yaklaşımı daha mı yumuşak yoksa daha mı sert olmalıdır?	Katılımcıların %44'ü insan hakları konusunda Çin'e yönelik Türkiye'nin daha sert bir tavır alınması gerektiğini düşünmektedir.

Tablodan hareketle devletlerarası ilişkilerin her ne kadar belli bir çizgiye getirilmek için çaba gösterildiği anlaşılrsa da vatandaşların Çin'e yönelik tutumlarının çok olumlu olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla iki devlet arasındaki ilişkilerin vatandaşlar nazarında da kıymetlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Bölgeselleşme kavramı çerçevesinde bölgeyi belirlenmiş sınırlar ve kimlikler dizisi olarak değil, ülkelerarası bir ilişkiler ağı olarak ele almak; iki ülke arasında özellikle

2000'lerin ikinci yarısından itibaren artan ilişkilerin zamanla yüksek düzeye çıkabileceğine delil olabilir (Ergenç, 2015). Bu pencereden ele alındığında Türkiye-Çin ilişkileri dar bir ekonomik zeminden siyasi bir boyuta da sahiptir. İki ülke arasındaki ilişkilerin ilerleyen süreçte iki ülkenin iç siyasetleriyle de ilgili olarak bir boyuta evrileceği söylenebilir (Başyigit, 2021).

Bu kapsamda iki ülke arasındaki ilişkilerde tarafların hala birtakım kaygıları olduğunu da belirtmekte fayda vardır. Çin'in askeri anlamda Türkiye ile ilişkileri diğer NATO ülkelerinden daha ileri düzeyde olduğu halde, stratejik düzeyde Türkiye'ye temkinli yaklaşmaktadır. Bunda Türkiye'nin Uygur meselesine yaklaşım ve söylemleri de etkili olmaktadır (Eliküçük Yıldırım, 2021). Diğer taraftan 2000-2001 ekonomik krizinden sonra Türkiye yapısal birtakım değişikliklere gitmiş ve ekonomik sisteme bir denge getirmeye çalışmıştır. Bu noktada Türkiye ile ticaret yapan ülkeler arasında ithalat açığı noktasında Çin, oransal olarak en yüksek paya sahip olan ülkedir. Bu sebeple Türkiye açısından, uluslararası rekabette Çin'in stratejileri de dikkate alınarak bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Ünal, 2016).

İki ülke arasındaki kaygıların giderilmesi ve sağlıklı bir ilişki zeminin sağlanması için bazı adımlar atılması yerinde olacaktır. Özellikle Kuşak Yol ve Orta Koridor girişimlerinin entegrasyonu ile Çin ve Türkiye'nin enerji ticaretinde önemli bir kazanım elde etmesi beklenmektedir. Bu ve benzeri süreçlerin sancısız bir şekilde hayata geçirilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- Politik iş birliğinin güçlendirilmesi,
- Enerji ve ulaşım altyapısının güçlendirilmesi,
- Etnik, dini ve kültürel anlamda etkileşimin artırılması,
- Enerji koridorunun güvenliği için bölgesel ortaklıklar kurulması,
- Süreç için ilkelerin belirlenmesi ve stratejik bakış açısı geliştirilmesi (Guo vd., 2019).

İki ülkenin birbirine yönelik yaklaşımlarında yükseköğretimde açmış oldukları programların sayısı ve içeriği de önemlidir. Türkiye'de Çin Dili ve Edebiyatı bölümü olan üç devlet üniversitesine ek olarak (Erciyes Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi); bir vakıf üniversitesinde de (İstanbul Okan Üniversitesi)

Çince Mütercim tercümanlık bölümü bulunmaktadır (Yükseköğretim Program Atlası, 2022). Dolayısıyla Türkiye’de Çince dil eğitimi veren yükseköğretim programlarının sayısının düşük olduğu söylenebilir. Belirtilenler dışında 2022 yılı itibariyle Türkiye’de Çin ile ilgili olan başkaca bir yükseköğretim programı bulunmamaktadır. Bu alanda öğretim veren üniversite sayıları da iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeyine dair somut bir bilgi vermektedir.

Şüphesiz iki ülke arasındaki ilişkilerin sadece devletler düzeyinde ilerlemesi beklenemez. Özel sektördeki firmalar da karşılıklı ticaret yaparak ilişkinin sacayaklarından birini oluşturmaktadırlar. İki ülkenin ticari kurumları incelendiğinde Türk şirketlerinin stratejinin formülasyonuna odaklandığı, daha savunmacı bir yaklaşım benimsediği; Çin şirketlerinin ise inovatif ve yeni pazar arayışını öncelediği söylenmektedir (Parnell vd., 2012). Dolayısıyla devletlerarasındaki ilişkilerin sürdürülebilirliği için verilen tavsiyeler uluslararası faaliyet gösteren Türk ve Çin firmaları için de verilebilir.

BÖLÜM-III: TEORİK ÇERÇEVE

3.1. Neoklasik Realizm

Klasik Realist anlayış her ne kadar uluslararası ilişkiler alanında dominant, tek ve bütüncül bir yaklaşım olarak düşünülse de ortaya çıktığı günden itibaren çeşitli evrimler geçirmiştir (Ertoy, 2019: 2). Neoklasik Realizm de bu kapsamda realist geleneğin devamı olarak kabul edilen mantıklı bir süreç basamağı olarak düşünülebilir (Rathbun, 2008). Bir başka görüş açısına göre ise Neoklasik Realizm, köklerini realizmden alan yapısalcı bir yaklaşımdır (Patrick, 2009). Zira Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasına müteakip Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası ilişkiler disiplinindeki önemli yaklaşımlardan biri olan Realizm'in itibarını sarsmış ve yeni arayışların başlamasına sebep olmuştur (Smith, 2018). Neoklasik Realizm anlayış, Waltzçı yapıları her ne kadar inkâr etmese de devletlerin uluslararası düzendeki davranışlarının her zaman bu yapılar tarafından belirlenmediğini ileri sürmektedir.

Neoklasik Realizm'e göre devletler her ne kadar aynı uluslararası ortamı paylaşıyorlar da farklı stratejiler çerçevesinde hareket etmektedirler. Neoklasik Realizme göre, devletlerin güvenlik ve dış politikaya dair yaklaşımlarını açıklamada Realizm'in tanımladığı etkenlerden daha fazlası belirleyici olmaktadır. Örneğin stratejik etkileşim, rejim türü, mobilizasyon kapasitesi, kamuoyu görüşü ve medya baskısı, kültür ve kimlik, algılar, fikirler ve inançlar gibi pek çok aracı değişkenin literatürde araştırmacılar tarafından kullanıldığı söylenmektedir (Meibauer vd., 2021). Ayrıca Neoklasik Realizm'de analiz düzeyinde devlet yönetiminde kritik pozisyonda bulunanlara, devletin uzun vadeli stratejik planlarından sorumlu olanlara veya küresel/bölgesel güç dengesini değiştirebilecek imkâna sahip olanlara odaklanılmaktadır (Saltzman, 2015). Bu çerçevede ele alındığında Neoklasik Realizm, devletlerin dış politikasını anlamakta başvurulabilecek pek çok değişken üzerinden çıkarımda bulunma zemini sağladığından kritik bir yaklaşımdır.

Bu etkenlerin her birinin gücü veya farklı kombinasyonları da farklı sonuçlar üretmektedir (Saltzman, 2015). Bunun sebebi, devletlerin uluslararası arenadaki kararlarının yalnızca dışsal makro değişkenlerle değil, pek çok içsel ve dışsal mikro aracı değişkenin de varlığıyla ortaya çıkmasıdır (Kiraz, 2018: 417). Aracı değişkenlerin kurama

dâhil edilmesiyle beraber Neoklasik Realizmciler devlet davranışını uzun vadeli ve genel etkilerin ötesinde daha geniş bir çerçevede irdeleme fırsatına kavuşmuşlardır.

Şüphesiz, ülkenin görece ekonomik gücü iç ve dış pek çok koşul tarafından şekillendirilmekte ve ülkeler ekonomik güçlerini en üst seviyeye çıkartabilmek için uluslararası arenada mücadele vermektedirler. Neoklasik Realizm ekolünden gelen teorisyenlere göre bunun sebebi, bir ülkenin dış politikasının kapsamının ve girişimlerinin o ülkenin görece maddi gücüne göre ortaya çıkmasıdır (Smith, 2018). Bir devletin ulusal ekonomisi, aynı zamanda güvenlik politikalarının da finanse edilmesinde ve sürdürülmesinde önemlidir. Gelişmiş bir ekonomi, devletin güvenlik ve dış politikaları için ihtiyaç duyulan finansal, teknolojik ve endüstriyel altyapıyı sağlayabilir. Özellikle barış zamanından savaş zamanına geçişte güçlü ekonomiye ek olarak güçlü bir yönetim ve siyasi liderlik de gerekmektedir (Saltzman, 2015). Buradan hareketle ekonomik güç kavramının Neoklasik Realizm açısından önemli bir aracı değişken olduğu ve ekonomik güvenliğin ülkelerin sert gücünün finansmanı için önemli bir unsur olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmada Neo-Klasik Realizm teorisine başvurulmasının sebebi, Türkiye ve Çin arasındaki ilişkilerde sadece devletin değil, aynı zamanda çeşitli aracı değişkenlerin de etkileri olabileceği varsayımdır. Örneğin, 2002 seçimlerinin ardından başlayan tek parti iktidarı sürecinde gerek Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik tarzı ve proaktif dış politika yaklaşımı gerekse araştırma kapsamındaki süreçte özellikle Uygur Türkleri meselesinde Türk kamuoyunun Çin'e yönelik tutumu da bu kapsamda ele alınabilir.

3.1.1. Ekonomik Güvenlik

Literatürde araştırmacıların güvenlik konusunda hemfikir oldukları bir konu varsa, kavramın tanımı üzerinde genel bir uzlaşma olmadığıdır. Güvenlik kavramı “*sahip olunan değerlere yöneltilen nesnel tehditlerin ve bu değerlerin kaybedileceğine dair korkuların olmaması hali*” veya tehdit, tehlike ve çatışmaların olmadığı durum şeklinde tanımlanabilir (Kardaş, 2022: 340). Tarihsel süreçte uluslararası ilişkiler disiplininde çoğunlukla askeri güç, imkân ve kabiliyetler üzerinden ele alınan güvenlik konusu günümüzde bir kapsam genişlemesi yaşamış ve siber, ekolojik, ekonomik vb. açılardan da irdelenmeye başlamıştır (Baylis, 2008: 73). Güvenlikle ilgili literatür incelendiğinde araştırmacıların üzerinde

uzlaştığı yegâne konun ise güvenliğin tesis edilmesinin devletin sorumluluk sahasında olduğudur (Sancak, 2003: 125; Baylis, 2008: 71).

Yer yüzünde sınırlı kaynaklar ile sınırsız kaynaklar arasında bir dengesizlik vardır. İktisat, bu dengenin nasıl kurulacağını araştırır. İktisat, sınırlı kaynaklar ile sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılamının yollarını arayan bir tercihler bilimidir (Berber ve Bocutoğlu, 2016a). Ekonomi bilimi en geniş anlamda kıt kaynakların üretim ve tüketime katılımları, kişilerin, toplumun ve devletin iktisadi faaliyetleriyle ilgilenmektedir (Felderer ve Homburg, 2017: 2).

Uluslararası ilişkiler çerçevesinden ele alındığında ekonomik güvenlik, uluslararası politik ekonominin bileşenlerinden birisi olarak değerlendirilebilir. Uluslararası politik ekonomi, devletler ve piyasalar arasındaki etkileşimi ve bu mecradaki güç ve refah arayışını irdelemektedir (Öniş ve Kutlay, 2022: 465). Kavramsal tanımlardan hareketle uluslararası sistemin anarşik yapısı da dikkate alındığında ülkeler arasındaki çatışmanın sert güçle sınırlı kalamayacağı, hegemonya mücadelesinin verileceği önemli alanlardan birinin de küresel ekonomik sistem olacağını söylemek mümkündür.

Toplumların temel amacı, refah düzeyinin artırılması yani ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasıdır. Ekonomik istikrarın bileşenleri fiyat istikrarı ve tam istihdama ulaşılmasıdır. Fiyat istikrarı enflasyon (fiyatların yükselmesi) ve deflasyon (fiyatların düşmesi) süreçlerinin yaşanmaması demektir. Tam istihdam ise iş arayan her bireyin iş sahibi olabildiğini ifade etmektedir (Berber ve Bocutoğlu, 2016b). Uluslararası ekonomik güvenlik literatürü de tanımlanan bu ideal duruma ulaşılmasına engel olan unsurlar, tehditler, riskler ve bunları bertaraf etmenin yollarına odaklanmaktadır.

Ekonomik güvenlik kavramının literatürde mikro (birey, hane vb.), mezo (müteşebbisler, işletmeler, hissedarlar vb.) ve makro (ülke, bölge, küresel vb.) olmak üzere üç düzeyde ele alındığı görülmektedir (Turgutoğlu, 2017: 124). Bu çalışmada analiz düzeyi makro olarak belirlendiğinden mikro ve mezo ekonomik güvenliğe dair hususlar kapsam dışı bırakılmıştır.

3.1.1.1. Ekonomik Güvenlik Kavramı

Ekonomik güvenlik, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası ilişkiler disiplininde popülerlik kazanmış bir konudur (Sperling ve Kirchner, 1998). Bunun sebebinin Soğuk Savaş'ın ardından ortaya çıkan yenedünya düzeni, artan küreselleşme, ülkelerarası artan ekonomik bağımlılık ve bunlara bağlı olarak rekabetin askeri zeminden ekonomik zemine kayması olduğu söylenebilir (Aykın, 2015). Literatürde ekonomik güvenlik kavramı hakkında genel kabul görmüş bir tanım olmadığı gibi hangi konuların bir ekonomik güvenlik meselesi olduğu da tartışmalıdır (Turgutoğlu, 2017: 117). Bu sebeple ekonomik güvenliğin köklerini iktisat, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, siyaset gibi pek çok farklı disiplinin bir kesişim kümesinde bulduğu ve oldukça karmaşık bir yapı olduğu söylenebilir (Aykın, 2015).

Ekonomik güvenlik özünde ulusal çıkarların korunmasının, sosyal devletin geliştirilmesinin ve yeterli askeri potansiyele sahip olunmasının devlet kurumları eliyle sağlanması şeklinde ifade edilebilir (Tamošiūnienė ve Munteanu, 2015). Buzan'a (1991: 19-20) göre ise ekonomik güvenlik "*makul düzeyde refah ve devlet gücünü sürdürmek için gerekli olan kaynaklara, sermayeye ve pazarlara erişimle ilgilidir*". Bir diğer bakış açısına göre ise ekonomik güvenlik bir ülkenin ticaretini, yatırımlarını korumak için ihtiyaç duyduğu teknoloji ve askeri donanımı güvenle tedarik ederek düşmanlarına karşı bir üstünlük elde etme ve tehditleri bertaraf etme halidir (Cable, 1995: 306). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere ekonomik güvenlik kavramının içerisinde karşılıklı bağımlılık ve küreselleşmenin yanı sıra stratejik, politik ve ekonomik karmaşıklıkları da barındırdığı görülmektedir (Zha, 1999: 70).

Bazı araştırmacıların ekonomik güvenlik konusuna oldukça septik baktıkları da dikkat çekmektedir. Örneğin Julius (1987: 390) "*ekonomik güvenlik arayışı, en yakın müttefikler dışında herkesle ticari ilişkileri en aza indirmek ve mümkün olan her alanda ekonomik olarak kendi kendine yeterlilik aramak anlamına gelir*" demektedir.

Ekonomik güvenlik, uluslararası güvenliğin de önemli bir bileşenidir (Turgutoğlu, 2017: 129). Bu açıdan realizm temelli yaklaşımlarda ekonomik güvenliğe dair iki yaklaşım dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisine göre ekonomi aynen askeri güç gibi rakipler için yıkıcı etkiye sahip bir unsurken ikincisine göre ulusal refah için bir mücadele alanıdır

(Aykın, 2015). Neo-realistlerinse güvenlik kavramını ele alırken analizlerine iktisadi parametreleri de eklemeleri hem güvenlik kavramının kapsamını genişletmiş hem de ekonomik güvenlik kavramına dikkatleri çekmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 11). Ekonomik güvenliğin sağlanması Kopenhagen Okulu yaklaşımına göre devletin işidir ve uluslararası sistemde ürünlerin, sermayenin ve insanların dolaşımında kabul edilebilir riskler içeren bir istikrar düzenidir. Buzan, Weaver ve Wilde gibi Kopenhagen Okulu'nun önde gelen isimlerinin güvenlik konusunu sert güç sınırlamasından kurtararak insani, iktisadi, siyasi, çevresel ve toplumsal olmak üzere beş ayrı boyutta ele almaktadırlar (Turgutoğlu, 2017: 127-128).

Netice itibariyle ekonomik güvenlik, devletin yurttaşlarının hayatı ve gelişimi için gerekli ortamı sağlamak, iç ve dış tehditleri bertaraf etmek amacıyla devletin ve yurttaşların sosyo-ekonomik istikrarıyla siyasi-askeri yeteneğine zemin hazırlamak için kritik önemdedir (Turgutoğlu, 2017: 123).

3.1.1.2. Uluslararası Ekonomik Tehdit Kavramı

Hiçbir ülke kalkınmak için ihtiyaç duyduğu kaynakların (hammadde, bilgi, insan kaynağı vb.) tamamına sahip değildir. Hatta tarihteki savaşların arkasında yatan nedenlere bakıldığında bunlardan en önemlilerinden birisinin de kaynak kıtlığından kaynaklanan ekonomik sebepler olduğu görülmektedir (Turgutoğlu, 2017: 113). Günümüzdeyse her ülke kendisinde eksik olan kaynağı tedarik edebilmek için uluslararası pazarlara başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu pazarlarda ticari gücü zayıf olan ülkelerin güçlü olan ülkelere karşı iç pazarlarını korumakta güçlük çektikleri ve bu durumun da ekonomilerini rekabetçi hale getirmelerini güçleştirdiği söylenmektedir (Tamošiūnienė ve Munteanu, 2015). Dolayısıyla küresel pazarlarda en önemli tehdidin güçlünün zayıfa karşı sahip olduğu ticari rekabet üstünlüğü olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeye devletler, ellerindeki iktisadi imkânları diğer devletlerin ekonomilerini manipüle etmek için de kullanmaktadırlar. Buradan hareketle ekonomik güvenliğin bu türlü manipülasyonlardan güvende olmak gibi bir misyonu olduğundan da bahsedilebilir (Kalay, 2021: 94). Buna göre ekonomik güvenliğe yönelik tehditler, kaynağını ülkenin dışından alan ve ulusal ekonomik sistemi tehdit edebilecek güce sahip unsurlardan oluşur (Aykın, 2015). Dolayısıyla ekonomik güvenlik bu türlü tehditleri bertaraf edecek güce sahip olmakla

ilgilidir.

Bir başka bakış açısına göreyse ekonomik güvenliği tehdit eden şey temelde mal ve hizmet arzının düşman ellere yahut tekelci bir yapıya geçmesidir (Zha, 1999: 70). Ekonomik güvenliği tehdit eden bir diğer unsur da ülkelerin yakın coğrafyasında yaşanan mali krizlerdir. Bu gibi durumlarda kriz yaşayan ülkeden yaşamayana doğru kaçak mal ve işgücü akışı yaşanabilmekte ve bu de ilgili ülkenin ekonomisinde kontrol dışı dalgalanmalara sebep olabilmektedir (Kahler, 2004: 489).

Ekonomik küreselleşme sebebiyle devletler sınır ötesi ekonomik tehditlere maruz kalabilmektedirler. Bu türlü durumlarda hükümetler tehdit olarak gördükleri diğer ülkelerden gelen mallara yönelik yüksek düzeyde vergilendirme yahut bu malların girişini engelleme gibi birtakım sert tedbirler alabilmektedirler (Kahler, 2004: 489). Cable (1995: 307) devletlerin ekonomik güvenlik uygulamalarında yatırım boykotları, enerji arzının kısıtlanması, ithalat-ihracat kısıtlamaları vb. ekonomi politikası araçlarını aktif olarak kullandıklarını ifade etmektedir.

Günümüzde uluslararası göç olgusunun da özellikle sağ siyasi görüşe sahip siyasi partiler tarafından güvenlikleştirilmesi neticesinde ülkelerin ekonomik güvenliği açısından tehdit oluşturan önemli bir sorun olarak ele alınmaya başlandığı ifade edilmektedir (Mandacı ve Özerim, 2013: 126; Şener ve Uzun, 2022: 468).

Küresel düzeyde yaşanan ekonomik krizler ve dalgalanmalar da ülkelerin ekonomik güvenliğini tehdit eden risklerdir. Keynesyen yaklaşımla bir iktisadi güvenlik sağlayıcısı olan devletin de bu türlü uluslararası krizlere yönelik olarak ulusal düzeyde ekonomik güvenliğin sağlanması için politikalar oluşturması gerektiği anlaşılmaktadır (Turgutoğlu, 2017: 114-115)

Uluslararası ekonomik tehditlerin çok farklı boyutları olmakla beraber literatürde kalkınma süreçlerini geç tamamlayan veya henüz tamamlayamayan (az gelişmiş ve gelişmekte olan) devletlerin günümüzde ekonomik anlamda tehditlere daha açık olduğu söylenmektedir (Kalay, 2021: 94). Neo-Marksistler, az gelişmişliğin sebebinin kapitalist sistemin yeni yayılcı ve yeni pazarlar arayan yaklaşımı olduğunu ileri sürmektedirler

(Sandıklı ve Emekler, 2012: 24). Haliyle bu durumun bahsi geçen ülkelerin olumsuz bir iktisadi sarmala dolanmalarına sebep olduğunu ileri sürmektedirler.

Nihayetinde devletin ekonomik güvenliği sağlayabilmesi için siyasi, askeri ve iktisadi tehditlerle riskleri tespit etmesi ve bunları asgariye indirmek için uzun vadeli stratejiler belirlemesi gerekir (Turgutoğlu, 2022: 71). Bu sebeptir ki günümüzde her devletin ekonomik güvenlik sistemini risk odaklı bir yaklaşımla tasarlaması önem arz etmektedir (Yamak ve Saygın, 2019).

3.1.1.3. Ekonomik Güvenliğin Sağlanması

Ekonomik güvenlik, ulusal güvenlik yapısının ana bileşenlerinden biri olarak görülebilir ve bu sebeple korunması da devletin ana görevleri arasında sayılabilir (Ronis, 2011; Kryshtanovych, 2021: 204). Zira ulusal ekonomik güvenliği tesis edemeyen devletlerin, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarıyla alakalı olarak bireysel ekonomik güvenliğini sağlama ihtimali de zayıftır (Kalay, 2021: 94). Buradan hareketle ulusal ekonomik güvenliğin öznesinin ülke, korunanın ise ülkenin iktisadi menfaatleri, refahı, kaynakları, imkânları ve gelişme potansiyeli olduğu söylenebilir (Aykın, 2015). Literatürde ulusal güvenlik politikasıyla ekonomi arasındaki ilişkinin iki şekilde ortaya çıktığı söylenmektedir. Bunlardan birincisi ekonomik araçların askeri etki yaratmak için kullanılması, ikincisi ise tersi olacak şekilde askeri araçların ekonomik etki yaratacak şekilde kullanılmasıdır (Küçükşahin, 2006: 13). Başka bir ifadeyle ekonomisi güçlü olmayan bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin de güçlü olması pek mümkün değildir.

Bir ülkenin ekonomik gücünün ekonomisine yönelik tehdit, işgal veya aksamalara yönelik direnme, ülke ekonomisini ayakta tutabilme ve kalkınma yetkinliğiyle ölçüldüğü söylenebilir (Zha, 1999: 72). Dolayısıyla ulusal güvenlik tasarımında devletlerin ekonomik güvenlik yetkinliklerine de gerekli yatırımı yapmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

Literatürde devletlerin ekonomilerine olumsuz bir şekilde sirayet eden konuları da ulusal güvenlik meselesi olarak ele almaları gerektiği ifade edilmektedir (Pınar, 2018: 129). Bu sebeptir ki devletlerin ekonomik güvenliklerini sağlayamadıkları durumlarda sert güç unsurları olan askeri ve teknolojik sistemlerine yeterli yatırım yapamayacakları, diğer taraftan ekonomik güvenliğini sağlamış ülkelerin bu alanlarda görece üstün konuma

geçerek bir tehdit oluşturabileceği ve konuya Makyavelist bir açıdan bakılması gerektiği de söylenmektedir (Cable, 1995: 307)

Küresel ekonomik güvenliğin tesisi, mikro düzeyde her devletin kendi ekonomik güvenliğini sağlamasıyla mümkün olabilir. Ulusal düzeyde ise merkez bankalarının piyasa verilerini doğru analiz etmesi temel düzeyde bir ekonomik güvenlik alarm sisteminin ilk adımı olarak kabul edilebilir (Turgutoğlu, 2017: 122)

Diğer taraftan yumuşak güç kullanımında ekonomik araçlara başvurularda oluşturulan insani ve ekonomik yardım misyonlarının da yardım alan ülkelerde göç ve kaçakçılık gibi vakaları azaltması sebebiyle ekonomik güvenlik açısından devletlerin başvurduğu araçlar arasında değerlendirilmesi mümkündür (Küçükşahin, 2006: 16).

Ayrıca ekonomik güvenliğin ilgi alanına giren bir diğer önemli konu da ulusal güvenliğin tesis edilmesi için terörün finansmanının önlenmesidir (Turgutoğlu, 2022: 69). Zira terör eylemleri, hedef ülkede can ve mal kaybına sebep olduğu gibi bir güvensizlik ortamı yaratarak ekonomik hayatın da şirazesinden sapsmasına sebep olabilmektedir.

Ekonomik güvenliğin tesisi ulusal, bölgesel ve küresel pek çok iktisadi yapının etkileşimiyle sağlanabilir. Dolayısıyla devletler kendi politikalarıyla uyumlu olabilecek çeşitli ekonomik yapılara dâhil olmakta yahut bu türde yapıları kendileri hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde Avrupa Birliği, NAFTA vb. batı orijinli ekonomik odakların yanında BRICS gibi güney orijinli yapılar da ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan alternatif yapılar ile mazisi uzun yıllara dayalı geleneksel yapılar arasında bir rekabet yaşanması ise kaçınılmazdır (Turgutoğlu, 2022: 70).

Netice itibariyle her devletin bir ekonomik güvenlik politikası belirlemesi ve bunu yaparken kaynaklarını, imkânlarını, iç ve dış dinamiklerini dikkate alarak uzun vadeli bir bakış açısıyla hareket etmesi gerektiği söylenebilir (Turgutoğlu, 2017: 128).

Küreselleşme, ekonomik duvarları kaldırırken devletleri de ekonomik sistemleriyle ilgili tedbirler almaya sevk etmektedir. Çin ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerde Türkiye aleyhine ortaya çıkan dış ticaret açığı ve Çin mallarının Türk iç piyasasındaki üreticileri tehdit etmesi ekonomik güvenlik çerçevesinden dikkat çeken hususlardır.

Şüphesiz ki Türk imalatçıların da ortaya çıkan bu tehditlerle ilgili olarak devletten bir takım korunma önlemleri alınması yönünde beklentileri vardır. Bu olumsuzlukların yanında Kuşak-Yol Girişimi ile ortaya çıkan işbirliği fırsatları ve Asya Kalkınma Bankası fonlarından istifade etme imkânı da Türkiye açısından ele alındığında karşılıklı bir ekonomik kalkınma modelini mümkün kılacak unsurlar olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla çalışmanın Neo-Klasik Realizm çerçevesine bir alt teorik çerçeve olarak “*Ekonomik Güvenlik*” de eklenmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1. Web of Science Taraması

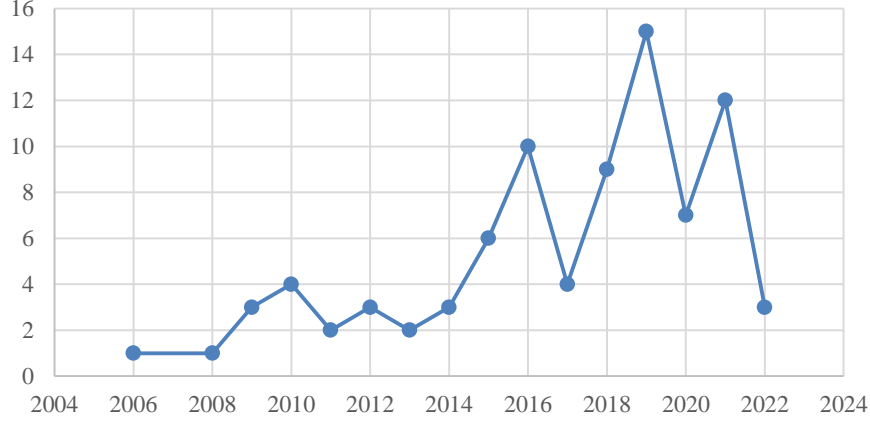
Web of Science üzerinden yapılan incelemede 2003-2022 yılları arasında uluslararası ilişkiler alanında Türkiye-Çin ilişkileri üzerine yapılan araştırmalara dair yapılan taramaya istinaden Tablo-5 oluşturulmuştur.

Tablo 5 Web of Science’da Ulaşılan Araştırmalara Genel Bakış

Genel Bilgiler	
Zaman Aralığı	2003-2022
Toplam Kaynak Sayısı	85
Yayımdan Sonra Geçen Ortalam Süre	5,48
Doküman Türü	
Makale	78
Kitap Bölümü	6
Derleme	1
Doküman İçeriği	
Yazar Anahtar Kelimeleri	360
Yazarlar	
Yazar Sayısı	79
Tek Yazarlı Çalışmalar	49
Çok Yazarlı Çalışmalar	36
Yazar İş Birlikleri	
Yazar Başına Doküman Sayısı	0,93
Doküman Başına Yazar Sayısı	1,08
Doküman Başına Ortak Yazar Sayısı	0,46
İşbirliği Endeksi	

İlgili süreçte en çok araştırmanın 2019 yılında gerçekleştirildiği ve zaman içerisinde araştırma sayılarında bir dalgalanma olduğu da Şekil-1’de görülmektedir.

Yıllara Göre Araştırma Sayıları

Şekil 1 Yıllara Göre Web of Science’de Bulunan Çalışmalar

4.2. T. C. Resmî Gazete’de Yayınlanan Belgelerin Türlerine ve Konularına Taranması

2003 ile 2022 yılları arasında T. C. Resmî Gazete’de yayınlanan belgeler incelendiğinde toplam 159 adet evrakın bulunduğu tespit edilmiştir. Bu evrakların ağırlıklı olarak tebliğlerden oluştuğu dikkat çekmektedir. İlgili belgelerin türlerine göre tasnif edilmiş hali tabloda paylaşılmaktadır.

Tablo 6 2003-2022 yılları arasında Çin ile ilgili olarak T.C. Resmî Gazete’de yayınlanan belgeler ve türleri, Kaynak: T.C. Resmî Gazete, 2022.

Belge Türü	Sayısı	%
Tebliğler	100	62,8931%
Milletlerarası Andlaşmalar ve Sözleşmeler	28	17,6101%
Kanunlar	15	9,4340%
Bakanlar Kurulu Kararları	6	3,7736%
Üniversite Yönetmelikleri	3	1,8868%
Yönetmelikler	3	1,8868%
Cumhurbaşkanı Kararları	2	1,2579%
Bakanlığa Vekâlet Etme İşlemleri	1	0,6289%
Rekabet Kurulu Kararları	1	0,6289%
Toplam	159	

Tablo-1’de tespit edilmiş olan belgeler türlerine göre tasnif edilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere ilgili dönemde yayınlanan tebliğler, milletlerarası anlaşma ve sözleşmeler ile kanunlar yayınlanan belgelerin yaklaşık %90’ına tekabül etmektedir.

İlgili dönemde Resmî Gazete’de yayınlanmış olan belgelerin konularına göre tasnifi yapıldığında büyük çoğunluğunun ekonomik konularla ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 7 2003-2022 yılları arasında Çin ile ilgili olarak T.C. Resmî Gazete’de yayınlanan belgelerin içerikleri, Kaynak: T.C. Resmî Gazete, 2022.

Belge İçeriği	Sayısı	%
Ekonomik	119	74,8428%
Lojistik	9	5,6604%
Kültürel	8	5,0314%
Güvenlik	4	2,5157%
Gıda	4	2,5157%
Eğitim-Öğretim	3	1,8868%
Enerji	2	1,2579%
Hayvancılık	2	1,2579%
Karşılıklı İşbirliği	2	1,2579%
Sağlık	2	1,2579%
Teknoloji	2	1,2579%
Diğer	1	0,6289%
İletişim	1	0,6289%
Toplam	159	

4.3. T. C. Resmî Gazete’de Yayınlanan Belgelerin Başlıklarının İçeriklerine Göre İncelenmesi

Araştırmada ilgili dönemde T. C. Resmî Gazete’de yayınlanmış olan belgelerin başlıkları alınarak MAXQDA programına aktarılmış ve bunların başlıklarından kelime bulutları oluşturularak içeriklerde öne çıkan konular tespit edilmiştir.

Şekil 2 Belgelerde Karşılıklı İşbirliğiyle İlgili Öne Çıkan Konular

İki ülke arasındaki iş birlikleri için yayınlanan belgeler incelendiğinde ithalat ve ihracata konu olan ürünlerin standartları, kültürel değişim programları, lojistik iş birlikleri öne çıkmaktadır. Lojistik alandaki iş birliklerinin temelinde Kuşak Yol ve Orta Koridor girişimlerine yönelik konuların varlığından söz edilebilir. Ayrıca dikkat çeken bir diğer husus, nükleer enerji alanında gerçekleştirilen iş birlikleridir. Bunun iki ülkenin de enerjide dışa bağımlı yapısının bir sonucu olduğu değerlendirilebilir.

Şekil 3 Belgelerde Ekonomiyle İlgili Öne Çıkan Konular

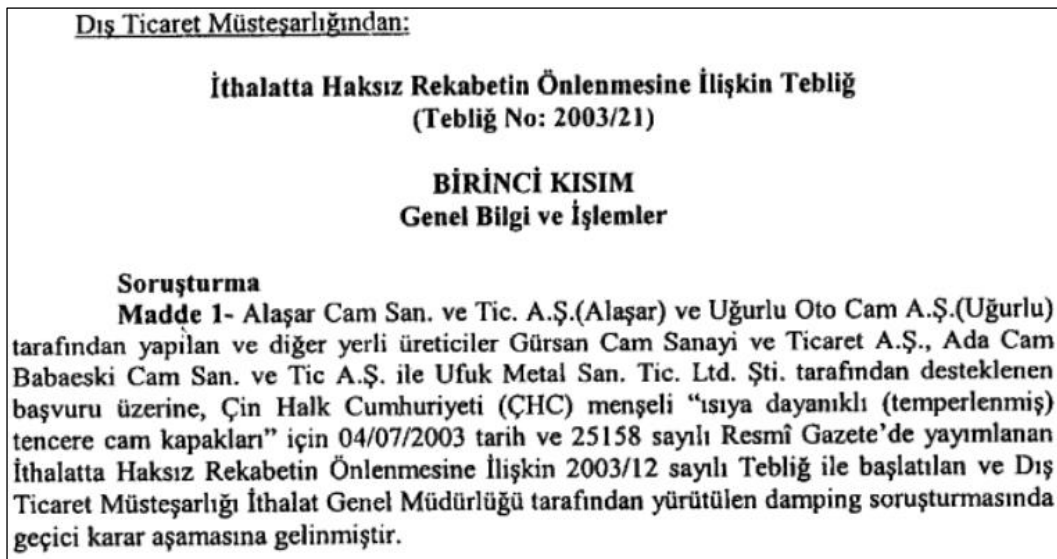
T. C. Resmî Gazete’de Çin ile ilgili yayınlanan ekonomik içerikli belgelerin büyük bölümünün Çin’den ithal edilen ürünlere yönelik olarak iç piyasanın korunması kapsamında çıkartıldığı görülmektedir.

Şekil 4 Ekonomiyle İlgili Belgelere En Sık Konu Olan Ürünler

İlgili belgelerde iç piyasanın korunmasına yönelik olarak hangi ürün gruplarının seçildiği incelendiğinde kimi belgede doğrudan “Çin Menşeli Mallar” ifadesi kullanılıyorken, bazı belgelerin başlıklarında ise ürünlerin doğrudan tanımlandığı görülmektedir. Burada özellikle tekstil, gözlük ve gözlükle ilgili ürünler, araç lastiği, yedek parça ve çeşitli endüstriyel ürünler öne çıkmaktadır. Özellikle bahsi geçen ürünlerin büyük bölümünün yarı mamul veya endüstriyel ürün olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Çin menşeli ürünlere yönelik olarak gerçekleştirilen soruşturmalar neticesinde yayınlanan tebliğlerde Türk şirketlerin şikâyetlerinin etkili olduğu da dikkat çekmektedir.

Şekil 5 12 Eylül 2003 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Tebliğ, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

Tebliğden de anlaşılacağı üzere Alaşar Cam San. ve Tic. A. Ş., Uğurlu Oto Cam A. Ş., Gürsan Cam San. ve Tic. A. Ş., Ada Cam Babaeski San. ve Tic. A. Ş. İle Ufuk Metal San. Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılan başvuru Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından incelenmiştir. Bu tebliğe konu olan ürün temperli camdır. Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu kararı ve Bakan onayı ile bahsi geçen ürüne altı ay süresince kilogram başına 0,73 USD teminat zorunluluğu getirilmiştir.

Benzer bir tebliğ de Balkan Motor Sanayi ve Ticaret A. Ş. Tarafından yapılan başvuru üzerine yayınlanmıştır. Bu tebliğde de yapılan incelemeler neticesinde gücü 37,5 W'ı geçen üniversal alternatif akım/doğru akım (ac/dc) motorları için ürün başına 1 USD karşı vergi konulması kararı ilan edilmiştir.

TEBLİĞ

Dış Ticaret Müsteşarlığından:

İTHALATTA HAKSIZ REKABETİN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN TEBLİĞ
(TEBLİĞ NO:2006/9)

BİRİNCİ KISIM
Genel Bilgi ve İşlemler

Soruşturma

MADDE 1 - (1) Balkan Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Balkan Motor) tarafından yapılan başvuru üzerine Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) menşeli 8501.20.90.00.00 Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) altında sınıflandırılan “Diğerleri; gücü 37,5 W’ı geçen üniversal alternatif akım/doğru akım (ac/dc) motorları” (elektrik motorları) için 26/08/2005 tarihli ve 25918 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 2005/21 sayılı Tebliğ ile başlatılan ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen dumping soruşturması tamamlanmıştır.

Şekil 6 04 Mayıs 2006 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Tebliğ, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

Diğer taraftan iki ülke arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik devletlerarası antlaşmaların da imzalandığı görülmektedir. İlgili andlaşmanın içeriği maden, tekstil, turizm, lojistik ve enerji gibi pek çok ürün ve hizmeti içermektedir. Andlaşma kapsamında her iki devletin de karşılıklı ticareti teşvik edecek mekanizmaları teşvik edecekleri ve Türk-Çin Ortak Ekonomik ve Ticaret Komisyonu çatısı altında konuyla ilgili stratejik düzeyde planların yapılacağını taahhüt etmişlerdir.

5 Mayıs 2012 CUMARTESİ	Resmî Gazete	Sayı : 28283
MİLLETLERARASI ANDLAŞMA		
Karar Sayısı : 2012/2983		
8 Ekim 2010 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 12/1/2012 tarihli ve 6267 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İkili Ticari ve Ekonomik İşbirliğinin Geliştirilmesi ve Derinleştirilmesine İlişkin Çerçeve Anlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 21/2/2012 tarihli ve HUM/9191853 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 16/3/2012 tarihinde kararlaştırılmıştır.		
Abdullah GÜL CUMHURBAŞKANI		

Şekil 7 05 Mayıs 2012 Tarihli Resmi Gazete'de Yayınlanan Milletlerarası Andlaşma, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

Türkiye ve Çin'in "Kuşak Yol Girişimi" ile "Orta Koridor Girişimi"ne yönelik entegrasyon niyetlerini 8 Mart 2017 tarihinde yayınlanan kanun ile resmîyete döktükleri görülmektedir. Bu tarihten sonra da çeşitli belgelerde bu entegrasyon sürecine yönelik çeşitli belgelerin yayınlandığı görülmektedir.

8 Mart 2017 ÇARŞAMBA	Resmî Gazete	Sayı : 30001
KANUN		
TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE ÇİN HALK CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ ARASINDA İPEK YOLU EKONOMİK KUŞAĞININ, 21. YÜZYIL DENİZDEKİ İPEK YOLUNUN VE ORTA KORİDOR GİRİŞİMİNİN UYUMLAŞTIRILMASINA İLİŞKİN MUTABAKAT ZAPTININ ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN		
Kanun No. 6792	Kabul Tarihi: 15/2/2017	
MADDE 1 – (1) 14 Kasım 2015 tarihinde Antalya'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağının, 21. Yüzyıl Denizdeki İpek Yolunun ve Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı"nın onaylanması uygun bulunmuştur.		
MADDE 2 – (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.		
MADDE 3 – (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.		
7/3/2017		

Şekil 8 08 Mart 2017 Tarihli Resmi Gazete'de Yayınlanan Milletlerarası Andlaşma, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

"Kuşak Yol" ve "Orta Koridor" girişimlerinin entegrasyonuna dair ortaya çıkan ilk kritik belge 2017/10191 sayılı belgedir. Bu belge demiryolları ile ilgilidir. Bu anlaşmaya göre taraflar Türkiye'de yüksek hızlı tren hatlarının imalatı, Çin-Avrupa koridorunda Türkiye üzerinden geçen demiryollarının geliştirilmesi, personel eğitimi vb. konular üzerinde işbirliği tesisini kabul etmişlerdir. Anlaşmanın içeriği hem "Orta Koridor" hem de "Kuşak Yol Girişimi" çerçevesinde ele alındığında bu iki yapının entegrasyonu açısından kritik bir önem arz ettiğini de göstermektedir.

Karar Sayısı : 2017/10191

14 Kasım 2015 tarihinde Antalya’da imzalanan ve 15/2/2017 tarihli ve 6791 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Demiryolları Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 18/4/2017 tarihli ve 12255419 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 1/5/2017 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Recep Tayyip ERDOĞAN
CUMHURBAŞKANI

Şekil 9 06 Haziran 2017 Tarihli Resmi Gazete’de Yayınlanan Karar, Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

Daha önce de ifade edildiği üzere ilgili dönemde araştırmaya konu olabilecek nitelikte ve ağırlığı ekonomi içerikli 159 belge yayınlandığı görülmektedir. Yayınlanmış olan belgelerden ve içeriklerinden anlaşılacağı üzere gerek üst devlet aklının gerekse devlet altı aktörlerin iki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerde bir rolü olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kendisine iç piyasadaki aktörler tarafından Çin menşeli mallara dair yapılan başvuruları ciddiyle incelediği ve yerli üreticiyi koruyucu tedbirleri süratle aldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Diğer taraftan iki ülke arasında kazan-kazan ilişkisini tesis etmek için çeşitli iktisadi işbirliklerinin temellerinin atıldığı ve üst düzey bürokratlar üzerinden de süreçlerin yönetildiği anlaşılmaktadır. İncelenen belgeler ışığında, ilgili dönemde Türkiye Cumhuriyeti tarafından izlenen yolun kendi içerisinde bir mantık algoritmasına oturduğu görülmektedir. Bu algoritmaya göre makro düzeyde kazan-kazan anlayışına dayalı, mikro düzeyde ise iç piyasaları korumaya yönelik bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Makro yaklaşımda ülkenin stratejik konumu dikkate alınarak lojistik ağları üzerinden bir aktarım merkezine dönüşme çabasının emareleri görünmektedir. Mikro yaklaşımda ise iç piyasadaki üreticinin rekabette yenik düşmemesi için ithal Çin mallarına yönelik birtakım yaptırımlarla ilerlendiği anlaşılmaktadır.

4.4. Türkiye-Çin İlişkilerine Yönelik Durum Analizi (SWOT/GZFT)

Çin ve Türkiye arasındaki politikaların kurgulanmasından önce genel bir çevre analizi yapılarak konunun daha anlaşılabilir bir zemine oturtulmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Tabloda GZFT (SWOT) analizi yapılarak duruma dair bir çerçeve çizilmektedir.

Tablo 8 Türkiye-Çin İlişkileri GZFT (SWOT) Analizi

<u>Güçlü Yönler</u>	<u>Zayıf Yönler</u>
<ul style="list-style-type: none">✓ İki ülkenin de insan kaynağı nicel olarak yeterlidir,✓ İki ülkenin de geleneksel bir devlet adabı olması ve görece olarak bölgelerindeki devletlere nazaran daha istikrarlı olmaları,✓ Her iki ülkenin de oldukça güçlü silahlı kuvvetleri olması,✓ Her iki ülkenin de uluslararası camiada kendilerine has bir özgül ağırlığı vardır,✓ İki ülkenin de karşılıklı olarak ekonomik, askeri, siyasi ve ticari ilişkileri geliştirme eğiliminde olması.✓ Türkiye’de güçlü ve sağlam bir bankacılık sistemi bulunması.✓ Çin ile Türkiye arasında doğrudan uçuşların bulunması.	<ul style="list-style-type: none">✓ Süreçleri yönetecek kadar Çince-Türkçe dil yetkinliğine sahip uzman insan kaynağı olmaması,✓ Her iki ülkede de birbirlerinin ürettiği mallara yönelik olumlu ülke orijini etkisinin düşük olması,✓ İki ülke arasındaki kültürel farklılıkların ticaret yöntemlerine yansması,✓ Her ne kadar son yıllarda iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerde bir hareketlilik görülse de bu süreç oldukça geç başlamıştır,✓ Her iki ülke de coğrafi olarak birbirinden oldukça uzaktadır,✓ Türkiye’den Çin’e ihraç edilen ürünlerin bürokratik formalitelere maruz bırakılması
<u>Fırsatlar</u>	<u>Tehditler</u>
<ul style="list-style-type: none">✓ Türkiye’nin Orta Asya’daki olumlu imajı,✓ Karşılıklı kültürel ve eğitim değişim programlarıyla etkili bir işbirliği kültürü geliştirme imkânı,✓ Havacılık ve uzay alanında her iki ülkenin de ilerleme hevesi olması,✓ Kuşak-yol projesi hattı lojistik olarak her iki ülkenin de mal akışlarında önemli imkânlar sunmaktadır,✓ Kuşak-Yol projesine dâhil olan devletlerin iktisadi kapasiteleri birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olduğundan geniş bir kalkınma sahası tanımlamaktadır,✓ Birleşmiş Milletler gibi uluslararası arenada karşılıklı iş birlikleri ile avantaj elde edilebilir,✓ Asya Altyapı Yatırım Bankası’nın sunacağı fon imkânları,✓ Çin’in nükleer santral inşa ve işletme tecrübesinin Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılığını azaltmada kullanılabilecek olması,✓ Türkiye’nin bölgesel bir enerji koridoru olabilme potansiyeli,✓ Şanghay İşbirliği Örgütü’nün uluslararası güvenlik ekseninde taraflara sağladığı faydalar değerlendirilebilir.✓ Türkiye’nin Uygur meselesinde arabulucu rolü üstlenme imkânı,✓ Ülkelerin dışa bağımlı olduğu konularda karşılıklı ithalat-ihracat yoluyla kalkınma imkânı,✓ İki ülkenin de katma değeri yüksek ürünlerle kalkınmayı arzu etmesi.✓ Türkiye’nin Orta Koridor Girişimi’nin Kuşak-Yol girişimi için tamamlayıcı olabilme ihtimali.✓ Türkiye’nin Hazar bölgesi, Orta Asya ve Avrupa ile sahip olduğu ekonomik ilişkiler.✓ Ülkeler arasında turist hareketliliğinin daha arttırılabileme imkânı vardır.	<ul style="list-style-type: none">✓ Bölgesel karışıklıklar ve çatışmalar,✓ Küresel karışıklıklar ve çatışmalar,✓ Pandemi süreci,✓ İhracat dengesinin Türkiye aleyhinde açık vermesi,✓ Küresel dengelerin çok süratli değişebilmesi,✓ Çin ile Türkiye arasında gerçekleştirilecek iş birliklerinin diğer ülkeler tarafından olumsuz bir tepkiyle karşılanma ihtimali,✓ Kuşak-Yol projesinin Çin’in projeye dâhil olan ülkeler üzerindeki etkisini arttırarak dengeleri bozma ihtimali,✓ Uygur Türkleri ile ilgili olarak Çin’in güttüğü politikaların Türk kamuoyunda yarattığı rahatsızlık,✓ Küresel olarak ülkelerin dış ticarete kendi birimleriyle ticarete ısrarcı olması,✓ NATO’nun Türkiye’nin ŞİÖ ile ilişkilerine temkinli yaklaşması.✓ Türkiye’nin Tayvan ile karşılıklı geliştirmek istediği ilişkiler,✓ Çin ile Türkiye’nin Arap Baharı ile sürecinde farklı kutuplarda yer alınması,✓ İki ülkenin birbirine bağımlılık düzeyi yüksek ürün ve hammaddelerde yaşanabilecek kesintiler,

BÖLÜM V: TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1. Türkiye ve Çin Siyasi İlişkileri Üzerine

İlgili dönemde iki ülke arasında imzalanan anlaşmalar kronolojik olarak incelendiğinde 2007-2010 ve 2017 sonrası olmak üzere iki ayrı dönemin varlığından bahsedilebilir. Burada özellikle literatürde de belirtilen Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesine müteakip Çin ile ilişkilere verilen önemin etkili olduğu söylenebilir.

Liberalizm yaklaşımına göre liberal ülkelerin diğer ülkelerle iktisadi ve politik menfaatleri paralelinde ortaklıklar kurarak çıkarlarını en üst düzeye çıkartmaları mümkündür. Buradan hareketle iktisadi anlamda iş birlikleriyle birbiriyle bağımlılık ilişkisi kuran ülkeler arasında çatışma olasılığının da azalacağı söylenebilir. Dolayısıyla yüksek bir ivme kazanan Türkiye-Çin ilişkilerinin gelişmesinin, iki ülke arasında evvela iktisadi ardından da politik ortak çıkarları arttıracığı değerlendirilebilir.

Diğer taraftan Çin'in Kuşak Yol Girişimi, sisteme katılan ülkeler için pek çok fırsat sunmaktadır. Neo-fonksiyonalist açıdan ele alındığında ekonomik bir iş birliği yapısı gibi görünen bu yapının genişleyip üyelerine sunduğu ortak çıkarları arttırmasının, zamanla bir siyasi bir bütünleşmeyi de beraberinde getirmesi beklenebilir. Türkiye'nin Kuşak Yol ile Orta Koridor girişimlerini birleştirmek ve Asya Kalkınma Bankası'ndan kalkınma amaçlı istifade etme arzusunun uzun yıllardır Avrupa Birliği ve NATO gibi batı bloğunun ürettiği yapılarla süregelen ilişkileri nasıl bir yönde etkileyeceği tartışmalı bir konudur.

5.2. Türkiye ve Çin Askeri İlişkileri Üzerine

İlgili dönem incelendiğinde askeri ilişkilerle ilgili her ne kadar Resmî Gazete'de yayınlanmış bir belge bulunamasa da iki ülke arasındaki en dikkat çekici askeri konu 2013 yılında Türkiye'nin uzun menzilli füze tedariki için Çin ile anlaşma yapmış olmasıdır (Ataçay, 2016: 49). Fakat Türkiye bu anlaşmadan 2015 yılında Antalya'da düzenlenen G-20 Zirvesi öncesinde ihaleyi iptal ederek geri çekilmiştir (BBC, 2015). Anlaşmanın iptal edilmesiyle ilgili olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, üretim safhasında

teknoloji transferiyle ilgili ortaya çıkan sorunların etkili olduğunu ifade etmiştir (Erdurmaz, 2016: 18). Durdular (2016) ise bu kararda Türkiye'nin Batı İttifakı'ndaki ortaklarının Türkiye'nin ittifak dışından silah tedarikine yönelik endişelerinin etkili olduğunu ileri sürmektedir.

Türkiye'nin Çin'den bahsi geçen sistemleri satın almasının öncelikle Çin'in NATO pazarına girişin ilk adımı olacağı ve Türkiye'nin uzun vadede bu sistemleri başarılı bir şekilde kullanmasının başka ülkeler tarafından da tercih edilmesine sebep olabileceği dikkate alındığında, satışın gerçekleşmesinin NATO ve batılı silah üreticileri için ciddi bir prestij kaybı olarak değerlendirilebileceği aşikardır (Seren, 2015:82). Dolayısıyla G-20 zirvesinde Türkiye'ye yönelik bu ihale özelinde uygulanan baskının sadece bir hava savunma sistemi satın alma süreci çerçevesinde değil, daha geniş ve stratejik kaygılar kapsamında uygulandığı söylenebilir.

İki ülkenin birbirlerinin düzenlediği askeri operasyonlarla ilgili olarak da karşılıklı bir uzlaşma içerisinde oldukları söylenemez. Örneğin Çin, Türkiye'nin 2007 yılında Kuzey Irak'ta terörle mücadele için gerçekleştirdiği askeri operasyona karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir (Çolakoglu, 2012: 58). Benzer bir durum Suriye İç Savaşı için de geçerlidir (Kaya, 2013).

Buradan hareketle 2002 sonrası dönemde her ne kadar Anadolu Kartalı Tatbikatı'na katılım, füze görüşmeleri ve karşılıklı askeri üst düzey yetkililerin ziyaretleri ve istişareleri gerçekleşmişse de iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin somut bir çıktısı olmadığını da ifade etmek gerekir. İki ülkenin de ordu büyüklükleri ve savunma teknolojisi düzeyleri dikkate alındığında karşılıklı iş birlikleriyle ortak faydalar üretilebileceği aşikârdır.

5.3. Türkiye ve Çin Ekonomik İlişkileri Üzerine

2002 sonraki dönemin geneline bakıldığında Türkiye açısından baskın konunun Türkiye ve Çin arasında gerçekleşen ithalata yönelik haksız rekabet, damping vb. konularda iç piyasadaki ticari aktörlerin korunması olduğu anlaşılmaktadır. Bu aktörlerin; bisiklet lastiği, mutfak eşyası, mensucat, tekstil/hazır giyim, optisyenlik, kalem gibi sektörlerden olduğu görülmektedir.

İki ülke arasında iş birliği amacıyla imzalanan antlaşmalarda öne çıkan konunun lojistik olduğu görülmektedir. İlgili anlaşmalar kara, deniz ve demiryolları üzerine imzalanmış olup hava lojistiğiyle ilgili bir anlaşmaya rastlanmamıştır. Bu durum Türkiye'nin Orta Koridor, Çin'in ise Kuşak Yol girişimleriyle doğrudan ilintilidir. Dolayısıyla bu türdeki anlaşmaların ana temasının ekonomik beklentiler olduğu ifade edilebilir. Ülkeler arasında kültür merkezleri açılması, gelecekte karşılıklı ilişkilerde olumlu gelişmeler beklendiğinin ve ülkelerin birbirlerini daha fazla tanımak ve vatandaşlarına tanıtmak istedikleri yönünde yorumlanabilir. Çin'in dışı açılımla beraber uluslararası turist hareketliliği de önemli bir konu olarak gündeme gelmiştir. Çinli turistlerin batılı turistlerin rahatlama ve dinlenme arayışlarının aksine insanlık tarihinde kültürel ve tarihi önemi olan mekânlara daha fazla ilgi duydukları söylenmektedir (Niu ve Li, 2019). Türkiye'nin bu konuda sahip olduğu zenginliklerin Çinli turistlerin kültürel amaçlı ziyaretlerine hitap edecek düzeyde olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Dolayısıyla iki ülke arasında kültür turizmi alanında bir fırsat olduğu değerlendirilebilir. Bunlar dışında kalan iş birliği anlaşmalarının karşılıklı ticarete yönelik olduğu, içerik itibarıyla ithalat-ihracata konu olan ürünlerin standardını belirlemek üzere kurgulandığı değerlendirilebilir.

Orta Koridor ve Kuşak Yol girişimlerinin birbirine entegre edilmesiyle beraber hem Türkiye ve Çin hem de bu girişimlere paydaş olan diğer ülkeler arasında iletişim ve etkileşimin artması kaçınılmazdır. Bunun bir sonucu da paydaş ülkelerden farklı yapıların dâhil olacağı çok uluslu ticari girişimlerin ortaya çıkması olacaktır. Çok uluslu ticari girişimlerde ülkeler arası kültürel farklılıkların farkında olunması gerekmektedir. Ticari faaliyetlerin maksimize edilmesinde kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyuşmazlıkların da en aza indirilmesi önem arz etmektedir (Abdyrakhmanova ve Kollár, 2020). Bu sebeple iki ülkenin de daha fazla dil bilen insan kaynağına ve karşılıklı olarak birbirinin kültürünü anlayabilen kamuoyuna ihtiyacı vardır.

Çin ve Türkiye'nin küresel düzeyde ekonomik güvenlik kaygıları da birbirinden farklılaşmaktadır. Çin, 1997'de yaşanan Asya Ekonomik Krizi'nden bu yana ekonomik güvenlik konusunun üzerinde ciddiyetle durmaktadır (Aykın, 2015). Buna ek olarak Çin, ekonomik güvenliğini sağlayabilmek ve bunu diğer devletlere de kabul ettirebilmek için BRICS ve Kuşak-Yol Girişimi gibi bölgesel ve küresel ekonomik iş birlikleri oluşturmakta ve küresel olarak makbul bir iktisadi ortak olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır

(Turgutoğlu, 2022: 76-77). Türkiye içinse yüksek enflasyon ve bölgede yaşanan çatışmalar gibi ekonomik güvenliğini tehdit eden durumlar olduğu, bunların bertaraf edilebilmesi için tasarrufların arttırılması ve büyüme odaklı politikaların izlenmesinin yerinde olacağı söylenmektedir (Turgutoğlu, 2017: 142). Anlaşılacağı üzere Çin ekonomik nüfuz alanını genişletmeye odaklanmışken Türkiye yapısal ve bölgesel sorunları bertaraf etmek çabasındadır.

Her iki ülke de planlı kalkınma prensiplerine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye aleyhine süregelen ticaret açığı, iki ülkeden uzmanların katılımıyla kazan-kazan prensiplerine uygun olarak dengeye getirilebilir ve Türkiye'nin bu konudaki kaygısı giderilebilir. Bu durum, gelecekte daha da artması beklenen karşılıklı ilişkilerin de daha sağlam bir zemine oturmasına olanak sağlayabilir.

5.4. Türkiye ve Çin İlişkilerindeki Sorunlu Alanlar zerine

Yapılan analiz neticesinde görüleceği üzere güncel konjonktürde Türkiye'nin Çin'i iktisadi bir tehdit olarak algılaması ve iki ülke arasında Türkiye aleyhinde ortaya çıkan ticaret açığının, ülkeler arasındaki ekonomik iş birliği veya bütünleşme önündeki engeller olarak değerlendirilmesinin de yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Uygur Türkleri meselesi, Suriye İç Savaşı gibi meselelerde iki ülkenin karşıt kutuplarda bulunmaları, ülkelerin kamuoyu algılarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca ülkelerden birinin doğu diğerinin batı bloğunun yesi olması da karşılıklı çıkarlar ekseninde ele alındığında birtakım uyuşmazlıkların ve fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

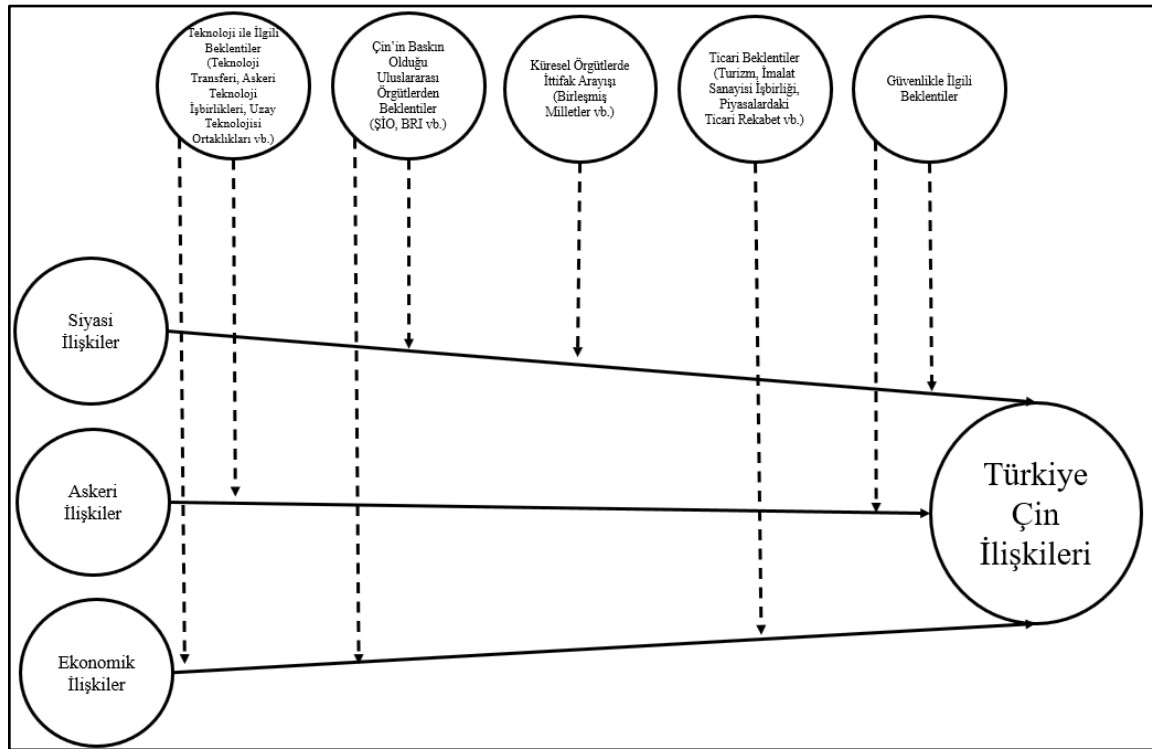
Çin her ne kadar "*Türk Devletleri Teşkilatı*"nı Pan-Trkist, etnik çatışmayı ve milliyetçiliği krkleyebilecek, zamanla askeri işbirliğine evirilerek bölgesel tehdide dnrebilecek bir örgüt olarak değerlendirirse de (Aghjeh, 2022), bu ülkelerin tamamıyla diplomatik ilişkisini arttırmakla ilgili olarak da çaba halindedir. Dolayısıyla TDT ile Çin arasında makul zeminde bir diyalog ortamı oluşturulması gerektiği de dikkat çekmektedir.

Bir yerde sorun varsa çözümü de vardır. İki lke arasında karşılıklı diyalogun ve halklar arasında kültürel farkındalığın arttırılmasıyla beraber ticari ve diplomatik iş

birliklerinin de artacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye ve Çin'in ortak beklenti alanları üzerinden bir yol haritası kurgulanması da uzun vadede etkili bir iş birliği için güvenilir bir zemin sunabilir. Bu kapsamda Kuşak-Yol Girişimi ve Orta Koridor'un eşgüdümlemesine ek olarak ortak güvenlik kaygılarının giderilebileceği bir sistem kurulmasının da yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

5.5. Sonuç ve Politika Önerileri

Literatürden ve araştırma bulgularından elde edilen bilgiler ışığında iki ülke arasındaki ekonomik, askeri ve siyasi ilişkilerin ülkeler arasındaki fiziki mesafe ve farklı ideolojik blokların üyesi olmaları sebebiyle potansiyelinin altında olduğu görülmektedir. İkili ilişkilerin seyrini etkileyen bazı düzenleyici değişkenlerin olduğu ise dikkat çekmektedir. Buradan hareketle Türkiye ve Çin arasındaki ilişkilerin görseldeki şekilde modellenebileceği anlaşılmaktadır.

Şekil 10 Türkiye-Çin İlişkileri: Araştırma Sonuç Modeli

Modelden de anlaşılacağı üzere Türkiye ve Çin arasındaki ilişkilerin ortaya çıkışına etki eden beş düzenleyicinin bulunduğu söylenebilir. Düzenleyicilerin beklenti mahiyetinde olması bir düzey üzerinden değerlendirilebileceklerini ifade etmektedir. Bu

düzenleyicilerin farklı düzeylerinde ilişkilerin ortaya çıktığı veya durduğu literatür ve araştırma bulguları üzerinden anlaşılmaktadır. Her bir düzenleyici için, konjonktüre bağlı olarak farklı bir eşik değer ve valens olması da muhtemeldir. Zira düzenleyicilerin ancak eşik değer üzerinde olması halinde ilişkilere bir etkisi olması beklenir ve bu etki beklentinin ne olduğuna bağlı olarak ilişkiyi her zaman olumlu yönde etkilemeyebilir.

Neo-Klasik Realizm anlayışında ifade edilen devlet altı aktörlerin ülkeler arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisi modelde açıkça görülmektedir. Üst devlet idaresine ek olarak ülkedeki ticari işletmeler, ordu, küresel örgütler gibi pek çok bileşenin Türkiye-Çin ilişkileri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulguları, Neo-Klasik Realizm anlayışındaki aracı değişken yaklaşımından ziyade bu değişkenlerin Türkiye-Çin ilişkileri açısından düzenleyici değişken olarak ele alınmasının daha sağlıklı bir bakış açısı sağlayabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla aralarındaki coğrafi mesafe fazla olan, farklı blokların üyesi olan, aralarındaki ilişki belirli bir düzeyde devamlılık arz etmeyen hatta bazen kesilen iki ülke değerlendirildiğinde düzenleyici değişkenlerin sorgulanmasının yerinde olacağı, ilişkiyi başlatan unsurun ne olduğu ve bunun hangi düzeyinin eşik değer olduğunun tespitinin kritik bir husus olduğu tarafımızca değerlendirilmektedir.

İki ülke arasındaki karşılıklı ilişkilerde uzun vadeli başarının temellerinin atılması için gerekli kurumların oluşturulması, yetki ve sorumlulukların belirlenmesi, bu kurumlar arasındaki eşgüdüm mekanizmasının kurulması, iki ülkenin birbirlerinden beklentilerinin ve kaygılarının tanımlanması ve asgari müşterek üzerinden uzlaşılması için ülke idarelerinin girişime başlamaları yerinde olacaktır.

Tesis edilecek kurumların sivil paydaşlarının da organize edilmesi gerekmektedir. Bu paydaşlar üniversiteler, sivil toplum örgütleri, ticari işletmeler, kanaat önderleri gibi çok çeşitli unsurlardan oluşabilir. Sivil paydaşlar sürece kültürel, ticari, teknoloji veya eğitim gibi alanlar üzerinden dâhil olabilirler. Sivil paydaş katılımının kamu idaresinin koordinasyonu ile planlı bir şekilde sürdürülmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Yapılan SWOT (GZFT) analizi ve Resmî Gazete'deki belgelerden elde edilen bulgular ışığında uygulayıcılar ve araştırmacılar için kısa, orta ve uzun vadede ele alınabilecek politika önerileri literatürdeki bilgiler de dikkate stratejik bir yaklaşımla kısa, uzun ve orta vade için tespit edilmiş olup aşağıda paylaşılmıştır.

Kısa Vadeli Politika Önerileri:

- Çin ile Türkiye arasında optimum düzeyde iletişimi sağlayacak kanallar oluşturulmalıdır. Zira iki ülke arasındaki ilişkinin arzu edilen düzeye gelememesinin sebebinin karşılıklı güven eksikliği olduğu ifade edilmektedir (Yang ve Xie, 2021/2022: 19).
- Her iki ülke de yürütülecek süreçlerde çalışacak insan kaynağının duyduğu temel nitelikleri belirlemeli, bu niteliklere göre gerekli insan kaynağını yetiştirmeli ve bu insanları süratle sahada kullanmaya başlamalıdır.
- Her iki ülke de diğerinde kendi mal ve hizmetlerine yönelik olarak olumlu bir algı oluşturabilmek için bir tutundurma çalışmasına başlamalıdır (Çelik ve Erol, 2019).
- İki ülke arasındaki ilişkilerde işlevsel rol üstlenebilecek stratejik paydaşlar belirlenmeli (ilgili kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, özel şirketler vb.) ve bunların her iki ülkedeki temsilcilerini içeren bir stratejik plan komisyonu oluşturulmalıdır.
- Her iki ülke de birbirlerinden karşılıklı beklentilerini ve önceliklerini kazan-kazan zemininde tespit ederek paydaşların görüşlerine başvurarak stratejik bir iş birliği yol haritası hazırlamalıdır.
- Stratejik planda anahtar performans göstergeleri, vadeler, kritik kontrol noktaları, ölçme değerlendirme yöntemleri, yetkili birimler gibi ana unsurlar netleştirilmelidir.
- İki ülke arasındaki dış ticaret dengesi Türkiye aleyhinde açık verdiğinden bununla alakalı dengeleyici unsurlar da tartışılmalıdır. Özellikle turizm ve sağlık gibi Türkiye'nin yeterli altyapıya sahip olduğu hizmet sektörlerinde Çin'in potansiyelinden istifade edilmelidir. Ayrıca Türkiye, Çin pazarında sadece hammadde niteliğindeki ürünlerle değil, katma değeri yüksek ürünlerle de var olabilmek için ciddi bir pazar araştırması yapmalıdır.
- Çin, Türkiye'nin Uygur Türkleri ile ilgili hassasiyetlerini anlamalı ve bu konudaki eylemlerinde bu hassasiyeti öncüllemelidir. Diğer taraftan 2009 yılında Çin'in bu konuda Türkiye'ye arabuluculuk teklifi (Ergenç, 2015) hem sorunun çözümüne hem de iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik önemli bir stratejik adım olarak kabul edilebilir.
- İki ülke arasında doğrudan uçuş yapılan şehirlerin sayısı artırılarak insan hareketliliği ve turizm imkânları artırılabilir.

- Türkiye'nin Orta Asya, Hazar ve Avrupa kurmuş olduğu olumlu ekonomik, politik, askeri, kültürel vb. ilişkilerin (Chaziza, 2021) Çin ile ilişkilerinde en etkili şekilde nasıl değerlendirilebileceğinin tespiti; benzer şekilde Çin'in İran, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerle kurmuş olduğu ilişkiler de bu zeminde ele alınmalıdır.
- Çin, uluslararası arenada Türkiye'nin PKK, Kıbrıs, Ege Denizi vb. konularda aradığı desteğe bugüne kadar kayıtsız kalmıştır (Çolakoğlu, 2012: 63). Kurulacak ikili ilişkilerin her iki ülke için de bunlar ve benzeri diğer konularda karşılıklı olarak makul destek zeminini de oluşturması beklenmektedir.

Orta Vadeli Politika Önerileri:

- Küresel güvenlik konuları her iki ülkeyi de ilgilendirecek düzeyde coğrafya gözetmeksizin bir sorun haline gelmektedir. Her iki ülke, bu tür güvenlik sorunlarıyla ilgili ortak yaklaşım ve iş birliği geliştirerek stratejik ortaklığı askeri alanda da arttırmalı, küresel ve bölgesel istikrara katkı sağlamalıdır.
- Güvenlik politikalarında yapılacak iş birliklerinin askeri alanda da uygulanması, her iki ülke ordusunun da yetkinliklerini arttıracaktır. Nihayetinde Kuşak-Yol Projesi konusu planlandığı şekilde ilerlerse, şüphesiz hattın korunması için silahlı güç ile de birtakım tedbirlerin alınması gerekebilecektir.
- Her iki ülkenin de katma değeri yüksek ürünlerle (özellikle yüksek teknoloji içeren) büyüme niyetleri birbiriyle benzeşmektedir. Bu durum karşılıklı iş birlikleriyle daha etkili bir hale getirilebilir (Yu, 2021).
- Kültürel değişim programları her iki ülke arasında karşılıklı anlaşılabilirlik ve olumlu kültürlerarası etkileşimi arttırabilir. Bunu desteklemek için eğitim ve öğrenci değişim programlarına da başvurulabilir.
- Türkiye enerji konusunda kısıtlı bir ülkedir ve özellikle doğalgaz tüketimi büyük ölçüde ithalata dayalıdır. Fakat dünyanın en büyük enerji tüketicileriyle üreticilerinin arasında bulunması stratejik bir avantajdır. Türkiye jeopolitik konumunun verdiği güçle bölgesel bir enerji dağıtım merkezine dönmek istemektedir. Enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji dağıtım merkezlerinin kurulması Türkiye'nin enerji konusundaki önemli stratejik amaçlarıdır. Bu sebeple Çin-Pakistan-İran-Türkiye enerji koridoru bu dört ülkeyi birbirine bağlayan ve dört ülkenin de stratejik çıkarlarıyla uyuşan bir birlikteliktir (Guo vd., 2019).
- Çin, dünyadaki önemli nükleer santral tecrübesi olan ülkelere biridir ve evvelce Türkiye'de yapılacak nükleer santral ihalesine de teklif vermiştir (Çolakoğlu, 2012:

58). Ayrıca dört ayrı nükleer santral inşası için de iki ülke arasında görüşmelerin sürdürüldüğü söylenmektedir (Lavi ve Lindenstrauss, 2016). Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılıktan kurtulmak için bu tecrübeden istifade etmesi yerinde olacaktır.

- Kuşak-Yol Projesi kapsamında yeni ticaret yollarının inşa edilmesi, malların farklı coğrafyalara erişimini kolaylaştıracaktır. Bu da yeni pazarların ortaya çıkması manasına gelmektedir. Dolayısıyla bu lojistik ağın en verimli bir şekilde kullanılabilmesi bir model geliştirilmesi yerinde olacaktır. Türkiye, Kars-Tiflis – Bakü tren hattının bitişine müteakip Kars-Edirne hattında da Çin'in sağlayabileceği katkıyı önemsemektedir (Lavi ve Lindenstrauss, 2016).
- İki ülke arasında doğrudan yatırım imkânlarının önü açılmalı, karşılıklı olarak yüksek katma değerli girişimlerin gerçekleştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Karşılıklı teknoloji transferi anlaşmalarıyla her iki ülkenin de katma değeri yüksek ürünleri üretebilme kapasitesi arttırılmalıdır.
- İki ülkenin kalkınma planlarında karşılıklı ilişkiler çerçevesinde izlenebilecek yol haritalarının uyumlaştırılması, uzun vadeli planların gerçekleştirilmesini kolaylaştıracaktır (Yu, 2021).
- Türkiye'nin "*Orta Koridor*" girişiminin Çin'in "*Kuşak Yol*" girişimine entegrasyonunda Orta Asya'daki Türki devletlerin de önemli bir rolü vardır. Ayrıca TDT'nin çok yeni kurulmuş bir örgüt olduğu dikkate alındığında "*Kuşak Yol*" gibi küresel başka yapılarla işbirliği halinde olması ve konjonktüre göre hareket etmesinin gelişim sürecini hızlandıracağı söylenebilir (Diriöz, 2023). "*Türk Devletleri Teşkilatı*" üyesi devletlerin ve Türkiye'nin farklı küresel örgütlere üyeliklerinin bulunduğu, çok çeşitli kaynaklara sahip olduğu, ortak bir tarihi kültürü paylaştıkları ve sürdürülebilir bir diyalog kurmayı başarmış oldukları da dikkate alındığında bu durum, stratejik düzeyde hem "*Orta Koridor*" hem de "*Kuşak Yol Girişimi*" için olumlu çıktılar üretebilecek potansiyele sahiptir.

Uzun Vadeli Politika Önerileri:

- Yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde bilinen dünyada değişim oldukça hızlanmıştır. Hem Çin hem de Türkiye bu değişim sürecini ortak girişimlerle domine etmek için çaba gösterebilir. Bu çalışmalar uzay, blok zincir teknolojileri, yapay zekâ, büyük veri işleme gibi güncel alanlarda iş birliğine gidilerek dünyada öncü bir konum elde etmek için çaba gösterilebilir.

- Kuşak-Yol Projesi'nin katılımcı sayısı arttıkça coğrafi ve nüfus olarak da büyüyeceği açıktır. Ortaya çıkan bu geniş saha pek çok ticari, askeri, politik, kültürel işbirliği olanaklarını da barındırmaktadır. Her iki ülke de birbirlerinin çıkarlarını gözeterek bu genişleme sürecine yönelik uzun vadeli eylem planlarını oluşturmalıdır.
- Orta Koridor Girişimi ile Kuşak-Yol Girişimi'nin birbirine tam entegrasyonu ticari lojistik imkânlarının en üst düzeye çıkartılabilmesi için gerekli uyumlaşmaların tamamlanması gerekmektedir. Bu uyumlaşma süreci sadece ulaşım imkânlarına indirgenmemeli, özellikle ülkeler arasında başta gümrükler olmak üzere bürokratik süreçlerin de planlamaya dâhil edilmesi gerekmektedir.
- Şayet Asya Altyapı Yatırım Bankası, beklendiği gibi bölgesel kalkınma için etkili ve verimli bir fon sağlama imkânına erişirse, bu durum yüksek bütçeli yatırım gerektiren girişimler için önemli bir imkân sunabilir. Dolayısıyla Türkiye'nin bu yapıda etkin bir rol üstlenmesi yerinde olacaktır.
- Türkiye'nin ŞİÖ içerisinde daha aktif bir rol edinerek bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasında daha etkin bir rol üstlenmesi hem içinde bulunulan coğrafyanın emniyeti ve istikrarı, hem de Kuşak-Yol Projesi'nin güvenliğiyle kendi sınır güvenliği açısından önemlidir. Bu sebeple ŞİÖ-Türkiye ilişkilerinde en önemli paydaşlardan biri olan Çin'in konuya yaklaşımıyla ilgili doğru bir diplomatik süreç yönetilmeli, bu durumun NATO ile ilişkileri zedelemesine izin verilmemelidir.
- Çin'in Uygur Türkleri ile ilgili politikaları, her iki ülke kamuoyunun da vicdanını yaralamayacak, kabul edilebilir bir forma kavuşturulmalıdır. Aksi durumda ortaya çıkan toplumsal tepkilerin ülkeler arası ilişkiyi olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır.

Neoklasik Realizm'de yarı ittifak modeli, tarafların ittifak davranışında dışsal koşulların varlığından ziyade nasıl algılandığı önem arz etmektedir. Devletler için tehditler bölgesel olabileceği gibi küresel de olabilir. Neoklasik Realizm'de de Realizm'de olduğu gibi tehdit; toplam gücün, coğrafi yakınlığın, saldırı yetkinliğinin ve niyetinin bir bileşkesidir (Saltzman, 2015). Özellikle ortada bir tehdit varsa, bu tehdidin düzeyi ve taraflarca ne şekilde algılandığı kritik bir belirleyicidir. Neoklasik Realizm, bu kapsamda tehdit konusunu diğer teorilerden daha kapsayıcı bir şekilde paydaşların tamamını dikkate alarak tanımlayabilmektedir (Cha, 2000). Buna göre Türkiye ve Çin'in şartlar mecbur bıraktığında kısmi bir ittifak içinde oldukları fakat aralarında fiziki bir coğrafi sınır olmasa

dahi ekonomik sebeplerle veya Uygur Türkleri meselesinde olduğu gibi etnik gerekçelerle birbirlerini tehdit olarak görebilmektedirler.

Nihayetinde her iki ÷lke arasında ilişkilerin hala çok taze olduğu ve alınması gereken oldukça uzun bir yol bulunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Süregelen mevcut durumun Türkiye tarafında ekonomik müdafaa şeklinde cereyan ettiği Resmî Gazete'deki belgelerden anlaşılmaktadır. Diğer taraftan literatürden anlaşıldığı kadarıyla diplomatik ilişkilerde de Çin, uluslararası arenada Türkiye'nin beklentilerini bugüne kadar karşılamış değildir. Mevcut ekonomik ve siyasi ilişkilerin karşılıklı beklentiler çerçevesinde tekrar şekillendirilebilmesi için Kuşak Yol ve Orta Koridor girişimlerinin birbirlerine eklemlenmesiyle bir fırsat alanı sunmaktadır. Bundan sonraki sürecin iki ÷lke tarafından karşılıklı çıkarlar gözetilerek uzun vadeli bir şekilde tasarlanması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdyrakhmanova, K. ve Kollár, P. (2020). Ethical positions in Hungary, China, Turkey and Kyrgyzstan in the light of idealism and relativism. *Strategic Management*, 25(2), 3-8. DOI: 10.5937/StraMan2002003A.
- Adıbelli, B. (2016). *Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Aghjeh, A. E. (2022). *Why China fears the emerging Turkic Alliance?*. The National Interest. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-china-fears-emerging-turkic-alliance-205615>. Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- Akalın, M. (2016). EUROPOL: Türkiye'nin operasyonel işbirliği tartışması. *Türk İdare Dergisi*, 0(482), 11-32.
- Akbaş, M. E. (2020). Çin doğrudan yabancı yatırımlarının küresel ekonomideki konumu ve Kuşak –Yol Projesinin önündeki engeller. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(4), 2894-2915.
- Akbaş, Z., Çelik, A. H. ve Duman, M. (2019). İkinci yüzyılında işbirliği ve çatışma sarmalında Türk-Amerikan ilişkileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2226-2258. DOI: 10.26466/opus.532884.
- Akçadağ Alagöz, E. (2021). Hint-Pasifik stratejisi kapsamında Hindistan-Japonya güvenlik ilişkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 591-608. DOI: 10.30798/makuiibf.690881.
- Akdağ, Z. (2019). Türkiye – Çin ilişkilerinin tarihsel gelişimi. *Hafıza*, 1(1), 40-57.
- Akdağ, Z. (2019). Türkiye-Çin İlişkilerinde Kuşak ve Yol Girişimi'nin önemi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 65-96. DOI: 10.20493/birtop.558276.
- Akdağ, Z. (2019). Türkiye-Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 40-57.
- Akdağ, Z. (2023). Çin dış politikasında süreklilik ve değişim. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 72-96. DOI: 10.14782/marmarasbd.1206674.
- Akdere, O. (2023). II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya'nın Türkiye'ye baskısı ve savaşın içerisine çekme çabaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 6(1). 13-21.
- Akıllı, E., ve Tarnavska, T. V. (2022). Turkish soft power in Africa. *Наукові інновації та передові технології*, 7(9). 187-197.
- Akın, F. (2017). İkinci Dünya Savaşı Sonrası yenedünya düzeni ve Türkiye. *İş ve Hayat*, 3(5), 119-135.

- Akkaya, B. (2012). Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-20.
- Aksoy, M. (2019). Kore Savaşı'nın Türkiye'de demokrasinin gelişimine etkisi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-12. DOI: 10.46452/baksoder.536589.
- Aksu, Z. (2022). Türk dış politikası ve uluslararası örgütler. *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 2(2), 79-91.
- Aktaş, Ş. (2022). Klasik Çin edebiyatında "Batıya Yolculuk" romanı ve esin kaynağı üzerine mitolojik bir okuma. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(38), 562-575. DOI: 10.12981/mahder.1078084.
- Albayrak, M. (1995). Osmanlı-Alman ilişkilerinin gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun yapımı. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6(6), 1-38. DOI: 10.1501/OTAM_0000000236.
- Aldemir, C. ve Kaya, M. (2020). Bilgi toplumu, siber güvenlik ve Türkiye uygulamaları. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1 (1), 6-27.
- Alım, E. (2020). Tarihsel bir perspektiften Türk-Yunan ilişkileri üzerinde üçüncü aktörlerin etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2796-2824.
- Alperen, Ü. (2013). Çin dış politikası'ndan Arap halk ayaklanmalarına bir bakış. *Bilge Strateji*, 5(9), 85-104.
- Alperen, Ü. (2018). "Bir Kuşak Bir Yol" girişimi ve Çin'in Orta Asya politikası. *Bilge Strateji*, 10(19), 17-38.
- Altın Öztürk, G. (2013). Uluslararası çatışma bölgeleri: Doğu Türkistan ve insan hakları ihlalleri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1), 67-79.
- Altun, N., Kurt, İ. ve Özbaysal, T. (2021). Adım adım yeni dünya düzeni: Çin BKBY projesi. *Gümrük Ticaret Dergisi*, 8(26), 81-93.
- Altundeğer, N. ve Yılmaz, M. E. (2016). İç savaştan bölgesel istikrarsızlığa: Suriye krizinin Türkiye'ye faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1) , 289-301.
- Amirbek, A. ve Hanayi, Ö. (2020). Ticari-ekonomik işbirliği temelinde Çin-Orta Asya ilişkilerinin analizi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 47-75.
- Anadolu Ajansı. (2022). *Türkiye, en çok insani yardım yapan ülke sıralamasında zirvedeki yerini korudu*. Erişim Tarihi: 05.11.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-en-cok-insani-yardim-yapan-ulke-siralamasinda-zirvedeki-yerini-korudu/2646685>.

- Anbarpınar, E. (2020). Çin’de geleneğin karşısında bir sergi: China/Avant-Garde. *Tykhē Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(9), 123-140.
- Apaydın, F. (2013). *Büyümenin ekonomi politiği: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi: Çorum.
- Aran, B. (2019). *ABD Çin ticaret savaşlarında son gelişmeler ve teknoloji boyutu*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, Eylül, 1-6.
- Aras, İ. (2022). Xi Jinping liderliğinde Çin’in COVID-19 politikası: İnsanlık için ortak gelecek topluluğu. *Türk İdare Dergisi*, 494, 51-79.
- Arıöz, Z. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti dış politikası çerçevesinde Birleşmiş Milletler Barışı koruma operasyonlarına katılım. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(2), 719-747. DOI: 10.30626/tesamakademi.990211.
- Arkan, Z. (2016). Imagining ‘Europe’: Constituting Turkey’s identity on the path to EU membership. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 107: 134-146. DOI: 10.1111/tesg.12180.
- Armağan, Y. E. (2021). Deniz güvenliği ve Çin etkisi: Endonezya’nın Güney Çin Denizi ve Natuna Adaları politikaları. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 59-82.
- Arslan, T. (2019). *AK Parti Dönemi Türk-Yunan ilişkileri ve Batı Trakya Türklerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi: Edirne.
- Aşçı, M. E. (2019). BRICS ülkelerinin küresel güç olma potansiyelleri ve Türkiye. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-60.
- Ataçay, M. N. (2016). Türk-Çin ilişkileri: Türkiye-Rusya krizinin etkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(4), 37-56.
- Atağenç, Ö. (2012). Çin ve Hindistan’ın deniz stratejisi ve Hint Okyanusu’nda güç mücadelesi. *Bilge Strateji*, 4(6), 135-166.
- Ataman, M. (2003). Özalist dış politika: Aktif ve rasyonel bir anlayış. *Bilgi*, 2, 49-64.
- Atatorun, M. (2023). Türkiye-NATO ilişkilerinin ahlaki zeminini kurmak. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (85), 274-291. DOI: 10.17755/esosder.1195846.
- Atawula, M. (2020). *Çin’in yeni dönem ulusal güvenlik politikaları ve küresel rekabet stratejisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi: Kahramanmaraş.
- Ateş, E. (2022). Bölgesel kapsamlı ekonomik ortaklık (RCEP) anlaşması üzerine iktisadi bir değerlendirme. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 44-70.

- Atik, K. (2021). *Ly Hanedanı döneminde Dai Viet Krallığı: İlk bağımsız Vietnam hanedanı* (s. 99-108). İçinde Türkiye’de Vietnam Çalışmaları (Ed. A. Merthan Dünder). Ankara Üniversitesi Yayınları (No: 713): Ankara.
- Atlı, A. (2013). *Business associations and foreign policy: Revisiting state-business relations in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi: İstanbul.
- Ayaz, N. (2016). Ekonomik krizlerin turizm sektörüne olan etkileri üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1360-1371. DOI: 10.17755/esosder.263237.
- Aydemir, B. ve Çoban, M. N. (2019). Bir dış politika aracı olarak TİKA: Türkiye’nin Orta Asya ülkelerine yaptığı kalkınma yardımlarının incelenmesi. *Journal of Academic Value Studies*, 3(12), 233-248.
- Aydın, A. (2016). Küresel mücadele politikaları: Orta Asya’da Rusya, ABD ve Çin. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 1-11.
- Aydın, F. (2020). Çin dış politika dinamiklerini anlamlandırmak. *İş ve Hayat*, 6(11), 142-155.
- Ayhan, İ. S. (2016). Çin ile Hindistan arasında sınır anlaşmazlığının çözümünü etkileyen faktörler. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), 81-99.
- Aykın, H. (2015). *Jeopolitikten jeoekonomiye: Ekonomik güvenliğin yükselişi* (s. 1-51). İçinde Ekonomik Güvenlik (Ed. Süleyman Aydın). Adalet Yayınevi: Ankara.
- Azer, Ö. A. (2012). *Çin’in enerji güvenliği bağlamında Kafkasya ve Orta Asya politikası*. International Conference on Eurasian Economies. 11-13 Ekim 2012. Almaata: Kazakistan.
- Azertürk, İ. (2011). Çin yazısının tarihçesi ve çince sözcük türetme yolları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 51(1), 89-106.
- Aziz, Ş. (2022). Moğol İmparatorluğu döneminde ortak tüccarlar ve Ming Hanedanı döneminde sona eriş. *Medeniyet Kültürel Araştırmalar Belleteni*, 2(3), 54-73.
- Babones, S. (2020). From Tianxia to Tianxia: The generalization of a concept. *Chinese Political Science Review*, 5, 131–147. DOI: 10.1007/s41111-019-00139-9.
- Bahadır, T. (2017). *Pasifik yüzyılına girerken ABD-Çin ilişkileri: Çin Denizi’nin ısınan suları ve bölgede güvenlik sorunu* (s. 177-202). İçinde Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar (Ed. Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu). Transnational Press London: London.
- Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları. *21. Yüzyıl*, 1(3), 35-50.

- Bal, D. D. H. ve Alper, A. A. E. (2010). Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Türkiye ekonomisine etkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 345-359.
- Balcı, A. (2011). Türkiye'nin dış politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere ilişkin bir karşılaştırma. *Ortadoğu Etütleri*, 2(2), 117-136.
- Baltacı, A. (2022). *Rusya Ukrayna savaşı kapsamında Türkiye'nin siyasi ve ekonomik rolü*. 14. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi. 10-12 Haziran 2022, Kayseri.
- Başaran, D. (2020). Atatürk dönemi Türk dış politikasında savunmacı realizm anlayışı ve üçüncü dünyacılık. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 83-99.
- Başıyigit, M. (2021). Contribution and/or dependency: Chinese hegemony on Turkey's mineral export. *Resources Policy*, 74, 102397.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Special Issue: Security, 69-85.
- Bayram, M. ve Emiroğlu, H. (2020). Çin tarzı uluslararası ilişkilerin analitik çerçevesi: Yeni-haraççılık. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 29-44.
- Bayramdurdyeva, G. (2020). *Küreselleşme krizi tartışması bağlamında Çin'in Kuşak ve Yol Projesi: Fırsatlar ve zorluklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi: Kayseri.
- BBC. (2015). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151116_cin_fuze_turkiye. Erişim tarihi: 24.07.2023.
- Bekcan, U. (2012). *Yeni dünya düzeninde Rusya-Çin ilişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Bekcan, U. (2017). Gönülsüz muhabbetten dostluğa: 1949 Çin Devrimiyle birlikte Sovyetler Birliği-Çin Komünist Partisi/Çin Halk Cumhuriyeti ilişkilerinin değişen yüzü. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 371-387.
- Berber, M. ve Bocutoğlu E. (2016a). Mikro iktisada giriş. Ekin Yayınları: Bursa.
- Berber, M. ve Bocutoğlu E. (2016b). Makro iktisada giriş. Ekin Yayınları: Bursa.
- Bıyıklı, M. (2008). Kaynakçalı ve açıklamalı Atatürk Dönemi Türk dış politikası kronolojisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 1-44.
- Bilge-Criss, N. (2012). Türkiye-NATO ittifakının tarihsel boyutu. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 1-28.

- Bilgen S. (2020). *Popülizm ve dış politika: Güney Asya popülistlerinin “önemli ötekisi”* Çin. Ulusaldan Küresele: Popülizm, Demokrasi, Güvenlik Konferansı (s.88-92). İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.
- Biresselioğlu, M. E. (2012). NATO'nun değişen enerji güvenliği algısı: Türkiye'nin olası konumu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Özel Sayı: Türkiye'nin Üyeliğinin 60. Yılında NATO: Değişim, Dönüşüm, Süreklilik, 227-252.
- Blanchard, J. M. F. (2011). China's Grand Strategy and money muscle: The potentialities and pratfalls of China's Sovereign Wealth Fund and Renminbi policies. *The Chinese Journal of International Politics*, 4(1), 31-53.
- Bölme, S. M. (2012). Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye üçgeninde askeri üsler: Süreklilik ve değişim. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 51-71.
- Bulut, E., Bayraktar, Y., ve Aslan, Ç. (2022). *RCEP Anlaşması: Üzerine inşa edildiği değerler ve gelecek vizyonu*. Dünya ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Seçme Yazılar (Ed. Fethullah Akın ve Hasan Bal), Bursa: Ekin, 346-375.
- Bulut, E., Bayraktar, Y., ve Aslan, Ç. (2023). Bölgesel Ticareti Artırma Çabalarına Yeni Bir Soluk: Rcep Anlaşması, Tehditler, Fırsatlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27(2), 377-394.
- Butt, K. M., ve Sajid, S. (2018). Chinese economy under Mao Zedong and Deng Xiaoping. *Journal of Political Studies*, 25(1), 169-178.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear* (2nd ed.). London: Harvester Wheatsheaf
- Cable, V. (1995). Economic security?. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 71(2), 305-324.
- Callet-Ravat, L. (2016). *Suriyeli mülteci akını yönetiminde Türkiye'deki belediyelerin rolü*. Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı.
- Camgöz, C. (2019). *Modern İpek Yolu projesi kapsamında Türk turizminin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Candan, H. ve Işık, M. (2019). İdeolojik devletin siyasal toplumsallaşma aracı olarak okulun işlevi: Kavramsal bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 567-585.
- Cha, V. D. (2000). Abandonment, entrapment, and neoclassical realism in Asia: The United States, Japan, and Korea. *International Studies Quarterly*, 44(2), 261-291.

- Chen, S., Ding, H., Lin, S., ve Ye, H. (2022). From past lies to current misconduct: The long shadow of China's Great Leap Forward. *Journal of Development Economics*, 156, 1-14. DOI: 10.1016/j.jdeveco.2022.102888.
- Chen, Y. (2021). COVID-19 sonrası dünyada "Sağlık İpek Yolu"ndan "İnsan Sağlığı için Ortak Gelecek Toplumu"na. *BRIQ*, 2(2), 70-84.
- Chen, Y. ve Fang, X. (2021/2022). Çin ve Türkiye İmajının Karşılıklı İnşası: Algılar, Sorunlar ve Politika Önerileri. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(1), 16-25.
- Cheng, L. ve White, L. (1998). The fifteenth Central Committee of the Chinese Communist Party: Full-Fledged technocratic leadership with partial control by Jiang Zemin. *Asian Survey*, 38(3), 231-264.
- Cheng, Z., Tani, M., ve Torgler, B. (2023). Is there hope after despair? An analysis of trust among China's Cultural Revolution survivors. *Economic Modelling*. 121, 1-12. DOI: 10.1016/j.econmod.2023.106218.
- Coşkun Özer, A. (2019). Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 292-313. DOI: 10.15869/itobiad.476770.
- Çabuk, R. (2019). *Türkiye'de çok partili hayat (1945-1998)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sütçü İmam Üniversitesi: Kahramanmaraş.
- Çakı, C. ve Fidan, Y. (2020). Çin propagandasında Çin-Tayvan ilişkilerinin sunumu: Mao Zedong dönemi üzerine inceleme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 185-202. DOI: 10.17336/igusbd.549639.
- Çakı, C., Gazi, M. A. ve Çakı, G. (2019). Vietnam Savaşı sırasında Çin-ABD ilişkileri: Çin propaganda posterleri üzerine inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 953-976. DOI: 10.19145/e-gifder.554951.
- Çakır, A. (2021). Türkiye-NATO ilişkilerinde inşacı etkiler (1991-2011). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18 (71), 45-66. DOI: 10.33458/uidergisi.947560.
- Çakmak, G. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti'nde devamlılık gösteren bir unsur olarak emek sömürüsü. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2135-2148. DOI: 10.48146/odusobiad.1088678.
- Çalık, Ü. (2011). Çin ekonomisi (Mao ve Mao sonrası dönem). *Liberal Düşünce Dergisi*, 64, 185-206.
- Çalışkan, E. ve Aras, İ. (2020). Xi Jinping döneminde Hong Kong protestoları: Şemsiye hareketi ve 2019 protestoları üzerine bir karşılaştırma. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(2), 182-200.

- Çaşkurlu, S. (2022). Küresel ekonomik düzen değişirken yeni kuralları belirleme yarışı: Çin'in hegemon olma denemesi. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1389-1418. DOI: 10.25295/fsecon.1124486.
- Çelik, D. (2016). *Orta Krallığın çöküşü: Emperyalist güçlerin gölgesinde Çing Hanedanlığı dönemi iç ve dış politikası (1644-1912)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Çelik, S. (2020). Günümüzde Türkiye'nin jeopolitik konumu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(74), 201-211.
- Çevik, S. B. (2019). Reassessing Turkey's soft power: The rules of attraction. *Alternatives: Global, Local, Political*, 44(1), 50-71.
- Çınar, B. (2008). Tarihte üçüncü güç ve Orta Asya enerji savaşları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(8), 21-45.
- Çınar, Y. (2013). Çin' in Güney Doğu Asya' da bölgesel işbirliğine açık hegemonya girişiminin temelleri. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 9(34), 1 - 26.
- Çınar, Y. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin çatışma yönetimi stratejisi üzerinden bir dış politika okuması: 1990-2000 yılları arasında Çin-Kuzey Kore ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 333-341. DOI: 10.18506/anemon.318307.
- Çiçek, M. (2016). Çin - ABD rekabetinde gelişen AB – Çin ilişkileri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), 1-40.
- Çoban Hastunç, K. (2022). Güney Çin Denizi'nde Avrupa Birliği'nin dönüştürücü rolü: Bölgesel entegrasyon yoluyla alternatif çatışma çözümü mekanizmaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 95-132. DOI: 10.32450/aacd.1148613.
- Çoban Oran, F. (2018). Post-Amerikan dünya düzeninde kimlik politikaları: Yeni Çin kimliğine karşı 'Büyük Amerika'. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 317-340. DOI: 10.31454/usb.476898.
- Çoban, F. (2022). Kazan-Kazan?: Yeni bağımlılık denkleminde gelişen Çin-Latin Amerika ilişkileri. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 57-74. DOI: 10.38120/banusad.1170518.
- Çokgüçlü, Y. (2021). ABD'nin Kuzey kore politikası çerçevesinde nükleersiz bir kuzey kore mümkün mü?. *International Journal of Social Inquiry*, 14(2), 509-540. DOI: 10.37093/ijsi.946602.
- Çolakoğlu, S. (2006). 11 Eylül sonrası değişen Avrasya dengeleri ve Çin – Orta Asya ilişkileri. *OAKA*, 1(2), 38-55.

- Çolakoğlu, S. (2009). *Uluslararası ilişkilerde Kuzeydoğu Asya*. Usak Yayınları: Ankara.
- Çolakoğlu, S. (2012). Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?. *Ortadoğu Analiz*, 4(45), 53-66.
- Çolakoğlu, S. (2013). *Türkiye-Çin İlişkilerinin Son On Yılı (2000-2010): Fırsatlar Ülkesi Çin'den Türkiye Pazarına Dönüşüm*. (Ed.) Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, Türkiye'de Çin'i Düşünmek. (s.248-272). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Çömlekçi, M. F. ve Hocaoğlu Bahadır, N. (2020). Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri ve seçim gündemlerinde medyada Türkiye söylemi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), 1130-1141. DOI: 10.33206/mjss.546225.
- Daban, C. (2017). Turgut Özal dönemi Türkiye dış politikası. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (33), 77-96. DOI: 10.30976/susead.327659.
- Dedekoca, E. (2017). ABD-Çin ilişkilerinde kriz yönetimi. *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 141-168.
- Değerli, E. S. (2008). Türkiye'nin Balkan ülkelerine yakınlaşma çalışmaları: Balkan Paketi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 115-134.
- Demir, S. (2021). Küresel hegemonya, ABD ve COVID-19 pandemisi: Salgının küresel güç dönüşümü etkisine ilişkin bir analiz. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(1), 4-35.
- Demir, T. (2022). Çin'in coğrafya telakkisindeki değişim: Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde Çin'in artan varlığı. *New Security Ecosystem and Multilateral Cost*, 273-285.
- Demirbaş, E. ve Can, N. (2015). *Türkiye ekonomisinde enerji ve ulaşımda yapısal dönüşüm: Özal'lı yıllar (1983-1991)* (s. 257-273). İçinde Turgut Özal Değişim, Dönüşüm (Ed. Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş). Turgut Özal Üniversitesi Yayınları: Ankara.
- Demirel, F. N. (2019). *Çin Halk Cumhuriyeti'nde milliyetçilik anlayışının dış politika üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi: Afyonkarahisar.
- Demirkaya, Y. (2020). Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı: Sivil İşbirliği Stratejileri. *Kent Akademisi*, 13 (4), 751-760. DOI: 10.35674/kent.815899.
- Demirtepe, M. T. ve Özertem, H. S. (2013). Yükselen tehdit algısı karşısında Çin'in yumuşak güç siyaseti: Politikalar ve sınırlılıkları. *Bilig*, 65, 95-118.

- Deniz, T. (2014). Yükselen güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin stratejik hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 188-212. DOI: 10.17755/esosder.39372.
- Deveci, Ş. ve Güllü, İ. (2021). Türkiye'nin Yeniden Asya açılımının Türk dış ticaretine yönelik fırsatlar ve riskler bağlamında değerlendirilmesi. *Erciyes Akademi*, Özel Sayı-Prof. Dr. Harun GÜNGÖR Anısına, 769-793. DOI: 10.48070/erciyesakademi.958310.
- Dinç, B. (2020). Konfüçyüs'ün otantik ve dönüşümcü liderliği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, Liderlik Yaklaşımları Bağlamında İz Bırakan Eğitimcileri Anlamak, 109-116.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ. ve Özdoğan, B. (2016). Çin'in küresel finansal ayak izini genişletme projesi: Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Türkiye açısından bir değerlendirme. 2nd International Congress on Economics and Business (ICEB'16). 30 Mayıs-3 Haziran 2016. Sarajevo: Bosnia and Herzegovina.
- Diriöz, A. O. (2023). Yeni olgular ve güvenlik yönetişimi bakımından Kuşak ve Yol rekabet güvenliği: Yeni İpek Yolu için Çin'in Kuşak ve Yol projesine alternatif/tamamlayıcı rotanın önemi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70242/yeni_olgular_ve_guvenlik_yonetisimi_bakimindan_kusak_ve_yol_rekabet_guvenligi_yeni_ipek_yolu_icin_cinin_kusak_ve_yol_projesine_alternatifmamlayici_rotanin_onemi. Erişim Tarihi: 07.07.2023.
- Doğan, D. ve Gürkaynak, M. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizinde dönüşen yeni stratejisi: Four Sha Doktrini. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(4), 921-947.
- Doğan, S. (2016). Güney Çin Denizi Tahkim Davası Filipinler Cumhuriyeti/Çin Halk Cumhuriyeti. *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi*, 6(21), 21-38.
- Doğan, S. (2016). *Türkiye-İran İlişkilerinde Suriye Faktörü: Risk Üçgeninde İstikrar Arayışı*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD ilişkilerinin temel dinamikleri ve stratejik ittifak boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 133-156.
- Doğanlar, M. E. (2021). *Neorealist teori bağlamında Çin dış politika stratejilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi: Ankara.
- Doster, B. (2012). Türkiye'de NATO karşıtlığının tarihsel ve siyasal kökenleri. *Ortadoğu Analiz*, 4(40), 31-41.

- Duckett, J. (2018) International influences on policy making in China: network authoritarianism from Jiang Zemin to Hu Jintao. *China Quarterly*. DOI:10.1017/S0305741018001212.
- Duman, M. (2020). Arşiv belgelerine göre 1933 yılı Türkiye-Almanya ilişkileri. *Alternatif Politika*, 12(3), 590-620.
- Duman, M. (2020). Çin-Japonya çatışması ve Türkiye'nin Uzakdoğu gelişmelerine bakışı (1929-1939). *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (16), 33-70. DOI: 10.16947/fsmia.849085.
- Duran, H. ve Pusevsuren, N. (2016). Güvenlik, enerji ve pazar ekseninde Çin'in Orta Asya politikası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, 281-294.
- Duran, H. ve Yılmaz, K. K. (2019). Çin'in küresel hegemonya yarışında Konfüçyüs Enstitüsü ve küresel şirketlerin önemi. *Strategic Public Management Journal*, 6(11), 77-90.
- Durç, S. A. (2010). Türk muhalefet geleneğinde "Demokrat Parti". *Mukaddime*, 1(1), 59-84.
- Durdular, A. (2016). Çin'in "Kuşak-Yol" Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi. *Avrasya Etüdlere*, 49, 77-97.
- Efegil, E. ve Musaoğlu, N. (2009). Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası sisteminin yapısına ilişkin görüşler üzerine bir eleştiri. *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), 1-24.
- Eliküçük Yıldırım, N. (2018). Çin dış politikasında ittifak yapmama prensibi: Akademik tartışmalar. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(2), 15-35. DOI: 10.17134/khosbd.405659.
- Eliküçük Yıldırım, N. (2021). Rigid boundaries between Turkey and China: is political mobility possible?, *Turkish Studies*, 22(1), 28-48. DOI: 10.1080/14683849.2020.1716191.
- Emeklier, B., Taş, T. ve Yılmaz, K. Ç. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı: Bütünleşme sürecine nereden başlamalı ve ne yapmalı?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Türk Dünyası'nda Yeni Dönem: Türk Devletleri Teşkilatı, 73-107. DOI: 10.17752/guvenlikstrjt.1112874.
- Eminoğlu, A. (2016). Tarihsel süreçte Türkiye İsrail ilişkilerinin değişen yapısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 88-106.
- Eminoğlu, A. ve Demir, S. (2018). Küresel rekabetin karşılaştırmalı bir analizi: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ). *Erciyes*

- Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 52, 115-142. DOI: 10.18070/erciyesiibd.414768.
- Eralp, İ. (2018). Çin'in 21. yüzyıl stratejisi: Kuşak Yol Girişimi ve Türkiye. *Türkiye Günlüğü*, 133, 5-24.
- Ercan, M. ve Kılınç, M. C. (2020). Bölgesel ve küresel aktörlerin Ortadoğu merkezli Doğu Akdeniz politikaları "Kıbrıs çatışması ve Libya Mutabakatı". *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2), 15-28.
- Erdurmaz, A. S. (2016). NATO balistik füze savunma sistemi içinde Türkiye'nin yeri. *Savunma Bilimleri Dergisi*. 15(1). 1-29.
- Eren, M. T. (2013). Türkiye'nin serbest ticaret anlaşmalarının dış ticaretine etkileri ve sorunlar. *Maliye Finans Yazıları*, 27(98), 28-47.
- Ergenç, C. (2015). Can Two Ends of Asia Meet? An Overview of Contemporary Turkey-China Relations. *East Asia*, 32, 289–308. DOI: 10.1007/s12140-015-9242-6.
- Erkan, A. Ç. ve Eminoğlu, A. (2019). Grand strateji olarak Kuşak ve Yol inisiyatifinde Arktik: Kutup İpekyolu'nun Çin-Rusya enerji iş birliğindeki rolü. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 21. Yüzyıl Siyasetinde Kutuplar, 145-173. DOI: 10.25294/aiiibfd.632967.
- Erkara, M. B., ve Küsbeci, P. (2023). Ege hava sahası: Türkiye ve Yunanistan sorunları. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 9(19), 185-199. DOI: 10.52096/jsrbs.9.19.14.
- Erkiner, H. H., ve Büyük, M. E. (2021). Türk-Yunan ilişkileri kapsamında kıta sahanlığı uyuşmazlığının çözüm yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı olabilir mi?. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 27(2), 1013-1038. DOI: 10.33433/maruhad.989579.
- Erkiner, H. H., ve Eray, İ. (2022). Uluslararası hukuk bakımından bir uluslararası örgüt olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Türk Dünyası'nda Yeni Dönem: Türk Devletleri Teşkilatı Özel Sayısı, 217-250.
- Erkmen, A. (2020). Türkiye'nin NATO üyeliği ve üyeliğin TBMM'de kabulü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 1024-1049 . DOI: 10.33437/ksusbd.653737.
- Ermağan, İ. (2012). Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD dış politikası - Obama dönemi ve AK Parti. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 21-35.
- Ermağan, İ. (2018). Çin ve Avrupa Birliği ilişkilerinde sorun alanları ve kriz yönetimi. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 85-96.

- Eрмаған, İ. ve Üstüнал E. (2014). Çin'in Ortadoğu politikaları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(37), 19-39.
- Ermeýdan, B. (2016). *Dönüőümcü liderler olarak Turgut Özal ve Deng Xiaoping: Farklı koőullarda ekonomiyi dönüőürtmek*. International Turgut Özal Symposium.3 Mart 2016. Ankara.
- Ersoy, E. (2012). Çin dış politikasında Ortadoğu: Temkin diplomasisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 8(31), 37-55.
- Ertan, T. F. (2016). Sevr ve Lozan antlaşmaları hakkında karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 58, 21-37.
- Ertoý, B. (2019). Uluslararası ilişkilerde realist geleneđin dönüőümü ve neoklasik realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1–26.
- Esen, B. (2021). Teknoloji rekabetinde Huawei bir tehdit mi?. *Maliye ve Finans Yazıları*, (116), 93-118. DOI: 10.33203/mfy.928736.
- Falk, R. (2022). İnsan hakları ve Çin'le jeopolitik olarak yüzleşmek. *İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü Bülteni, Maltepe Üniversitesi*. 11, 4-5.
- Fedayi, C. (2019). Adalet Partisi'nin birinci dönemi: 1961-1971. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16(57), 123-150.
- Felderer, B. ve Homburg, S. (2017). *Makro iktisat ve yeni makro iktisat* (2. Baskı). Efil Yayınevi: Ankara.
- Fennell, D. A. (2001) A Content Analysis of Ecotourism Definitions. *Current Issues in Tourism*, 4(5), 403-421. DOI: 10.1080/13683500108667896.
- Fırat, E. (2009). Türkiye'de 1980 sonrası yaşanan üç büyük kriz ve sonuçlarının ekonomi-politiği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501-524.
- Filiz, T. (2020). Çin'in küresel Tek Kuşak Tek Yol girişiminde Türkiye'nin konumu üzerine bir inceleme. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 117-133.
- Frenkiel, E., ve Shpakovskaya, A. (2019). The Evolution of representative claim-making by the Chinese Communist Party: From Mao to Xi (1949–2019). *Politics and Governance*, 7(3), 208-219.DOI: 10.17645/pag.v7i3.2151.
- Fu, Z., ve Wang, J. (2019). Current practices and future perspectives of microplastic pollution in freshwater ecosystems in China. *Science of the Total Environment*, 691, 697-712. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2019.07.167.
- Gaspers, J. ve Huotari, M. (2017). Turkey looks to China for security cooperation alternatives. *The German Marshall Fund of United States*. Policy Brief No: 26. 1-6.

- Gazi, M. A., akı, C., Glada, M. O., ve akı, G. (2020). in Halk Cumhuriyeti kültür devrimi sürecinde okuma alışkanlığının propaganda posterlerinde sunumu. *Türk Ktphaneciliği*, 34(3), 406-431.
- Gen, A. (2019). Enerji kaynakları atışmasının ortasında Güney Çin Denizi. *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 11-28.
- Ghafoor, A., Khan, S. O. H., & Abbasi, M. S. (2022). Examining China’s integration into the world trade organization (WTO): Effects, obligations and, lessons. *Law and Policy Review*, 1(2), 73–88. DOI: 10.32350/lpr.12.05.
- Gilley, B. (1998). *Jiang Zemin and China’s new elite: Tiger on the brink*. University of California Press: London.
- Goğlu, V. ve Aydın, M. D. (2019). Siber güvenlik politikası: ABD, Rusya ve Çin zerine karşılaştırmalı bir analiz. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 229-252. DOI: 10.28956/gbd.646311.
- Gken Gülez, S. (2022). Yeni İpek Yolu’nun ilham kaynağı ‘‘Antik İpek Yolu’’: Çin’in İpek Yolu yönetimi temelinde ‘‘Bir Kuşak Bir Yol’’ girişimine bakış. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 98-112. DOI: 10.30783/nevsosbilen.1065010.
- Gökten, K. (2019). Güvenlik ile bölgesel ekonomik işbirliği arasında: Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) ekonomik koridoru. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 99-113.
- Gökten, K. (2022). Güney Çin Denizi: Ekonomik ve stratejik rekabeti anlamak. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-122.
- Göktepe, C. ve Seydi, S. (2015). Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası. *Bilig*, (72), 197-222.
- Gönlübol, M. (1992). Atatürk ve dış politika. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8(24), 439-442.
- Grez, F. (2015). Xu Fu’nun seyahati: Çin-Japon ilişkilerinin başlangıcı mı?. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 1-8. DOI: 10.20860/ijoses.99204.
- Görgülü, A. ve Turgaylı Zengin, G. (2018). *Normalleşme ve Toplumsal Uzlaşma abaları Işığında Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü* (s. 29-47). İçinde Türk-Ermeni Uyuşmazlığı zerine mer Engin Ltem Konferansları 2018 (Ed. Alev Kılıç). Terazi Yayınları: Ankara.

- Guo, F-f., Huang, C-f., ve Wu, X-l. (2019). Strategic analysis on the construction of new energy corridor China–Pakistan–Iran–Turkey. *Energy Reports*, 5, 828–841.
- Gül, M. (2016). Güvenlikteki kavramsal değişim ve Türkiye'nin güvenlik yaklaşımı ve politikalarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1) , 303-320.
- Güler, M. A. (2015). Kriz ve yeni toplumsal hareketler: “İşgal et” örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 330-362.
- Günay, E., Çetiner, S., Sevinç, S. ve Kütükçü, E. (2019). Tarihi İpek Yolundan Modern İpek Yolu Projesine: Türkiye - Çin Ekonomik İşbirliği çerçevesinde Orta Koridor ile Kuşak ve Yol Girişimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 157-175.
- Gündal, B. (2015). Çin ekonomisinin yapısal dönüşümü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 55-72. DOI: 10.18506/anemon.68680.
- Güner, B. (2018). OBOR girişimi'nin coğrafyası. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (37), 112-123. DOI: 10.14781/mcd.386165.
- Güneş, A. (2022). *Arap Baharı sonrası dönemde Libya'da yaşananlar ve Türkiye-Libya ilişkilerinin analizi* (s. 186-226). İçinde Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar (Ed. H. Özlü ve İ. Koncagül). Kara Harp Okulu Matbaası: Ankara.
- Güngen, A. R. (2018). Türkiye'nin 2018 Krizi: Nereden Nereye?. *Mülkiye Dergisi*, 42(3), 449-452.
- Güngör, U. (2008). Günümüzde barış operasyonları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(8), 7-21.
- Gürcan, D. E. C. (2019). BRICS ülkelerinin Afrika'daki yükselişine jeopolitik ekonomi penceresinden bir bakış. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 556-569.
- Güreşçi, E. (2006). Türkiye - Avrupa Birliği AB ilişkileri sürecinde kamuoyunun tutumu ve değerlendirilmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 72-85.
- Gürpınar, B. (2013). Milli Güvenlik Kurulu ve dış politika. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 73-104.
- Harputlu, Z. (2010). *Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet politikalarının kadının iş hayatına etkilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.

- Hepaktan, C. E. (2017). Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Türkiye'nin ŞİÖ ile gerçekleştirdiği dış ticaretin analizi. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 395-410. DOI: 10.18026/cbayarsos.373103.
- Hu, S. (2007). Confucianism and contemporary Chinese politics. *Politics & Policy*, 35(1), 136-153.
- Huang, Y. (2017). *Research on Chinese energy investment in Turkey under the Silk Road Strategy*. IOP Conference Series Earth and Environmental Science, Kasım 2017, 94(1), 012045.
- Irmak, S. (1987). Atatürk'ün dış politika ilkeleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3(9), 487-496.
- İslam, M. N. (2022). Çin ve 21. yüzyıl yeni dünya düzeninin alternatif tıslımları: Çin, batı kökenli olmayan yumuşak güç modelini nasıl yeniden şekillendiriyor?. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 6(1), 33-50.
- İslam, N. Md. (2019). Güç, strateji ve potansiyeller: Çin ordusunun temel yetenekleri ve unsurları üzerine bir inceleme. *Cappadocia Journal of Area Studies*, 1(1), 100-110. DOI: 10.38154/cjas.13.
- Işık, A. F. ve Zou, Z. (2019). China-Turkey security cooperation under the background of the 'Belt and Road' and the 'Middle Corridor' initiatives. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13(2), 278-293. DOI: 10.1080/25765949.2019.1605572.
- Işık, B. (2021). *Kurumsal yapıdaki gelişmelerin BRICS ülkelerine etkisi: Çin örneği - Kurumsal iktisat bağlamında bir tartışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi: Bartın.
- İkiz, A. (2019). Tek Kuşak Tek Yol projesi ve Türkiye'ye olası etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1688-1700.
- İleri, İ. (2005). Türkiye'nin dış politikası. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 35-36, 375-381.
- İstanbulu, İ. (2022). Sınır güvenliği mantığı. *Savunma Bilimleri Dergisi*, (42), 223-249. DOI: 10.17134/khosbd.1095016ç.
- İşcan, İ. H. ve Uzunes, F. (2022). Pandemi ve dünya ekonomisinde yeni arayışlar çerçevesinde bölgesel kapsamlı ekonomik ortaklık anlaşması ve Avrupa Birliği-Çin kapsamlı yatırım anlaşması: Bir ekonomi-politik tahlil. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23(Covid-19 Özel Sayısı), 243-264. DOI: 10.31671/doujournal.1016384.

- İzol, R. (2022). Çin'in Asya-Pasifik dış politikasında pragmatist eksen: İhtiyatlılıktan kendine güvene. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 1, 41-64.
- Julius, D. A. (1987). Britain's changing international interests: Economic influences on foreign policy priorities. *International Affairs*, 63(3), 375-393.
- Kadioğlu, İ. A. (2020). Zeytin Dalı Harekâtı: Türkiye'nin Suriye'ye sınır ötesi operasyonu ve meşru müdafaa hakkı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 210-227. DOI: 10.30794/pausbed.748134.
- Kafkasyalı, M. S. (2012). Küresel üstünlük mücadelesi ve Çin'in yükselişi: Muhayyilenin ontolojik sınırları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 103-128.
- Kahler, M. (2004) Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*, 17(4), 485-502, DOI: 10.1080/0951274042000326032.
- Kahraman, M. (2017). Jan Bemmann/Michael Schmauder, Complexity of Interaction along the Eurasian Steppe Zone in the first Millennium CE. Bonn Contributions to Asian Archaeology, Volume 7 (Bonn 2015). ISBN 978-3-936490-14-7, 708. *Karadeniz Araştırmaları*, 14(56), 240-248.
- Kalay, E. (2021). Üçüncü Dünya'nın ekonomik güvenliği: "Eşitsiz mübadele"den "Adil ticaret"e. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 71-90.
- Kamalak, E. (2023). Çin devlet başkanı Xi Jinping'in söylemlerinin realist, eleştirel ve konstrüktivist güvenlik yaklaşımları kapsamında analizi ve değerlendirmesi. *International Journal of Politics and Security*, 5(1), 95-113.
- Kamalak, E. ve Keser, A. (2022). Çin devlet başkanları Hu Jintao Ve Xi Jinping'in konuşmalarının stratejik kültür üzerinden analizi ve değerlendirmesi. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 137-153.
- Kanberoğlu, Z. ve Arvas, M. (2014). Finansal kalkınma ve gelir eşitsizliği: Türkiye örneği, 1980-2012. *Sosyoekonomi*, 21(21), 105-122.
- Kapusuzoğlu, M. (2011). Ekonomik kriz, 2002 seçimleri ve seçmen tercihi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 121-131.
- Kapusuzoğlu, G. (2023). *Tang Hanedanı döneminde Shence Ordusu ve Heshu Han*. 3. International Mediterranean Congress. 17-18 Nisan 2023. Mersin-Türkiye.
- Karaca, R. K. (2012). Çin'in değişen enerji stratejisinin dış politikasına etkileri (1990–2010). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(33), 93-118.

- Karadağ, H. (2021). Küresel rekabetin bölgesel güvenliğe yansımaları: Çin Denizi'nde ABD-Çin mücadelesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 166-174.
- Karagöz, D. K. (2007). Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım girişlerini belirleyen faktörler: 1970 – 2005. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2(8), 929-948.
- Karagül, S. (2013). Türkiye'nin Balkanlardaki "yumuşak güç" perspektifi: Türk işbirliği ve koordinasyon ajansı. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 79-102.
- Karakaya, E. ve Sofuoğlu, E. (2015). *İklim değişikliği müzakerelerine bir bakış: 2015 Paris İklim Zirvesi*. International Symposium on Eurasia Energy Issues. 28-30 Mayıs 2015, İzmir, Türkiye.
- Karakaya, İ. (2017). *Türkiye'nin IŞİD ile mücadele politikası*. TESAM 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bursa, Türkiye, 1 - 02 Kasım 2017.
- Karakoç Dora, Z. (2021). Atatürk dönemi Türk dış politikasında milli birlik ve milli ekonomi eksenli kamu diplomasisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 42-60.
- Karakuş, G. (2018). Yükselen Çin'in grand stratejisi ve sisteme direnişi. *Bakı Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin Elmi Mecmuası*. 29, 115-126.
- Karamurtlu, B. (2020). Kuşak Yol Projesi bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel hegemonya girişimi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 54-81.
- Karataş, K., Başçılar, M. ve Taşçı, A. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin etkileri bağlamında Türkiye sosyal politikasının değişimi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 195-218. DOI: 10.18026/cbayarsos.584394.
- Karataş, M. (2018). Dünya dinlerinde ahlak. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 290-298.
- Kardaş, T. (2022). *Güvenlik* (s. 337-349). İçinde Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular (14. Baskı) (Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı). Küre Yayınları: İstanbul.
- Karluk, A. C. (2021). Vietnam'ın Çin ile ilişkileri: Aşk ve nefret. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 97-104.
- Karluk, C. A. (2017). *Çin'in İpek Yolu projesi ve yumuşak gücü*. I. Uluslararası İnsan ve 4 Toplum Bilimleri Kongresi Kitabı, Gazi Üniversitesi Matbaası: Ankara.
- Karluk, R. (2005). *Cumhuriyet'in ilanından günümüze Türkiye ekonomisinde yapısal dönüşüm* (10. Baskı). Beta Yayınları: İstanbul.

- Karluk, R. (2010). *Turgut Özal'ın ekonomi politikaları kapsamında krizlere karşı uygulamaya koyduğu ekonomi politikaları*. Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I. 16 Nisan 2010, Malatya.
- Karluk, R. (2017). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu*. International Conference on Eurasian Economies. İstanbul, 10-12 Temmuz 2017, 509-520.
- Karpat, K. H. (2017). *Türk Dış Politikası Tarihi*. Timaş Yayınları: İstanbul.
- Kasım, M. (2020). Bağımsızlıkları Sonrasında Çin ve Hindistan'ın ikili ilişkilerinin gelişimi ve Avrasya stratejileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(3), 547-563.
- Kaya, A. (2007). *Sevr ve Lozan'da sınırlar ve toprak meselesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Kaya, K. (2013). *Turkey and China: Unlikely Strategic Partners*. U.S. Foreign Military Studies Office. August 2013.
- Kaya, M. (2019). A.B.D- Çin ticaret savaşları ve Türkiye. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 18-30. DOI: 10.46236/jovosst.598111.
- Kaya, R. (2019). Orta Asya 'Bölgesel Güvenlik Kompleksi' ve Şangay İşbirliği Örgütü. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 53-71. DOI: 10.14782/ipsus.594452.
- Kaya, S. ve Mammadzade, A. (2019). Çin'in Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinin akıllı güç kavramı bağlamında analizi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 37-55.
- Kazımov, U. (2020). Rusya ve Çin ilişkileri ve soğuk savaş sonrası askeri ilişkiler. *Ahi Evran Akademi*, 1(1), 37-52.
- Keskin, Ş. (2019). Stratejik ortaklık olarak Çin-Hindistan ilişkileri. *TURAN-SAM: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 11(42), 290-295. DOI:10.15189/1308-8041.
- Keyvan, Ö. Z. (2021). *Hong Kong'un siyasi dönüşümü krizinde ABD ve Çin'in Rolü* (109-128). İçinde APAM Çin Çalışmaları-I (Ed. A. M. Dünder ve G. Kirilen). Ankara Üniversitesi Yayınları: Ankara.
- Keyvan, Ö. Z. (2022a). Çin'in sosyal kredi sistemi: Veri odaklı toplumda ahlaki yönetimin inşası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 143-166. DOI: 10.37880/cumuiibf.998052.
- Keyvan, Ö. Z. (2022b). Başlangıçtan günümüze Çin dış politikasının dönüşümü: Büyük ülke diplomasisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, (106), 141-168. DOI: 10.36484/liberal.1033110.

- Keyvan, Ö. Z. (2023). Caydırıcılık Teorisi bağlamında Çin'in Kuzey Kore nükleer politikalarına bakışı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 260-282. DOI: 10.33692/avrasyad.1200578.
- Khoiriyah, N. (2023). The violation of human security and identity of Uyghur Muslim community through social construction process. *Journal of Public Affairs*, e2881.
- Kılıç, E. (2018). *Tang ordusundaki Türklerin Çinliler ve Orta Asya'daki Hint-Avrupa kavimleri üzerindeki etkisi*. Türkküm 2018 Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi, 5-8 Eylül Burhaniye/Balıkesir.
- Kırtay, K. (2008). *Uluslararası ilişkiler paradigmalarının ışığında küreselleşmenin Türk dış politikasının şekillenmesine etkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Kıyanç, S. (2021). Millî Mücadele'nin askeri başarıları ve ABD (1919-1921). *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, İnönü Savaşları'nın 100. Yıl Dönümü Özel Sayısı, 121-144. DOI: 10.18037/ausbd.907735
- Kızıltan, A. ve Sandalcılar, A. (2011). Türkiye'nin dış ticaretinde Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (ECO) yeri ve önemi. *Avrasya Etüdüleri*, 1(39), 99 - 122.
- Kiraz, S. (2018). Dış politika analizi modeli olarak neoklasik realizm: İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Türk dış politikasının analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 417-440.
- Koçakoğlu, M. A. (2020). *Küreselleşme bağlamında Kuşak ve Yol Girişimi Çin eksenli bir analiz*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi: Gaziantep.
- Koçakoğlu, M. A. (2021). *Deng Xiaoping sonrası sloganlarla Çin'in gelişimi* (s. 31-52). İçinde APAM Çin Çalışmaları-I (Ed. A. M. Dünder ve G. Kirilen). Ankara Üniversitesi Yayınları: Ankara.
- Koldanca, S. (2009). *Türkiye'nin ekonomik kriz dönemlerinde IMF Türkiye ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Koltuk, D. A. ve Ak, T. (2021). Türkiye-Rusya ilişkilerinin son on yılı rekabet mi, işbirliği mi? (2010-2020). *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(2), 475-487.
- Korgun, İ. (2021). Suriye'de PYD/YPG yapılanmasının Türkiye'nin sınır güvenliğine etkileri. *Ahi Evran Akademi*, 2(1), 1-10.
- Korkmaz, H. ve Köse, O. (2020). Çin'in yükselişi ve Asya'nın yeniden dengelenmesi: Neo-Gramşiyen bir bakış. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 543-559. DOI: 10.30692/sisad.816272.

- Köksal, O. (2014). Bir kültürel liderlik paradoksu: Paternalizm. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 101-122.
- Köksoy, F. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti merkezli Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan sorununun Amerika-Çin ilişkilerine yansımaları. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 83-103. DOI: 10.18354/esam.368201.
- Köse, İ. (2021). Türk Dış Politikası ve Türk Boğazları. *Protokol*, 2(2), 5-10.
- Krippendorff, K. (2012). *Content Analysis: An introduction to its methodology (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kryshtanovych, M., Ortynskyi, V., Krasivskyi, O., Maziy, N. ve Pasichnyk, V. (2021). Methodical approach to countering threats of economic security. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*. 4(39), 202-208.
- Kurban, V. ve Cabbarlı, H. (2019). Türkiye-Rusya ilişkileri ve uçak krizinin Rus-Türk kamuoyundaki yansımaları. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 105-118. DOI: 10.18354/esam.536906.
- Kurt, S. (2019). Neo-Gramşiyen perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel hegemonya durumuna ilişkin eko-politik bir değerlendirme. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 28(1), 43-72.
- Kuruöz, H. (2008). *Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinde engeller ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi: İstanbul.
- Kuşku Sönmez, E. (2020). Çin'in bölgesel hegemonya araçları olarak Asya Pasifikte uluslararası örgütler. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 33-53.
- Kutlu, E. (2021). İkili anlaşmadan bölgesel işbirliğine: Şangay İşbirliği Örgütü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 533-553.
- Kutluay Tutar, F. ve Bahsi Koçer, F. Ş. (2019). Çin'in yeni İpek Yolu projesi: Bir Kuşak Bir Yol. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(17), 618-626.
- Küçükdeğirmenci, O. (2021). Çin ve Japonya'nın Doğu Çin Denizi ihtilafı üzerine bir değerlendirme: Senkakudaoyu Adaları, dünü ve bugünü. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 4 (2), 184-211. DOI: 10.54186/arhuss.993241.
- Küçükşahin, A. (2006). Güvenlik bağlamında, risk ve tehdit kavramları arasındaki farklar nelerdir ve nasıl belirlenmelidir?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4), 7-41.
- Küntay, İ. B. (2021). Türkiye-ABD ilişkilerinde dönüşen parametreler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 579-597.
- Kürkcüoğlu, E. (1998). Atatürk, millî mücadele ve Türk dünyası. *Erdem*, 32, 513-526.

- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). "Dış politika" nedir? Türkiye'deki dünü ve bugünü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01), 309-335.
- Lavi, G. ve Lindenstrauss, G. (2016). China and Turkey: Closer Relations Mixed with Suspicion. *Strategic Assessment*, 19(2), 119-127.
- Levent, S. (2021). Kadim Doğu Asya uluslararası ilişkilerinde Japonya -Yuan Hanedanlığı dönemi Çin İmparatorluğu ile ilişkiler örneğinde. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40(69), 95-132. DOI: 10.35239/tariharastirmalari.756413.
- Li, K. X., Jin, M., Qi, G., Shi, W. ve Ng, A. K. Y. (2018) Logistics as a driving force for development under the Belt and Road Initiative – the Chinese model for developing countries. *Transport Reviews*, 38(4), 457-478, DOI: 10.1080/01441647.2017.1365276.
- Lu, V. A. (2018). XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğuMing Hanedanı İlişkileri Üzerine Bir İnceleme. 4. Uluslararası Öğrencilik Sempozyumu. Erzurum: 8-9 Aralık 2018.
- Lui, A. (2000). Looking back at Tiananmen Square. *Peace Review*, 12(1), 139-145. DOI: 10.1080/104026500113935.
- Maimaitiaili, K. (2018). Avrasya'da bölgesel istikrar ve iktisadi kalkınmadaki rolü açısından Şangay İşbirliği Örgütü. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 44-51.
- Maimaitiaili, K. (2020a). Orta Asya'nın ekonomik gelişimi: Kuşak ve Yol Girişimi'nin getirdiği fırsatlar ve zorluklar. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 55-73.
- Maimaitiaili, K. (2020b). Bağımsızlık sonrası Çin ile Hindistan: İkili ilişkierinin gelişimi ve Avrasya stratejisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(3), 547-563. DOI: 10.20296/tsadergisi.618219.
- Malkoç, A. (2012). Çin ile Japonya arasındaki kültürel ilişkilere genel bir bakış. *Doğu Araştırmaları*, 10, 171-180.
- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve göçün güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(39), 105-130.
- Marangoz, M. ve Tuncer, B. (2020). Yeni İpekyolu Projesi ve Türkiye-Kazakistan-Çin ilişkileri kapsamında ulaştırma koridorları. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 221-241. DOI: 10.47097/piar.823624.

- Meibauer, G., Desmaele, L., Onea, T., Kitchen, N., Foulon, M., Reichwein, A. ve Sterling-Folker, J. (2021). Forum: Rethinking neoclassical realism at theory's end. *International Studies Review*, 23(1), 268–295.
- Mesjasz, C. (2008). *Economic security* (569-580). İçinde Globalization and Environmental Challenges (Ed. Hans Günter Brauch vd.). Springer: Berlin.
- Molla, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Körfez krizleri ve Türkiye-ABD-NATO ilişkileri. *Journal of Management and Economics Research*, 7(11), 29-45.
- Ng-Quinn, M. (1982). Deng Xiaoping's political reform and political order. *Asian Survey*, 22(12), 1187-1205. DOI: 10.2307/2644047.
- Niu, S., ve Li, N. (2019) Sino-Turkish Tourism Cooperation under the Framework of the Belt and Road Initiative, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13(3), 445-461. DOI: 10.1080/25765949.2019.1630581.
- Nogayeva, A. (2011). *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin stratejik denge arayışları*. USAK Yayınları: Ankara.
- Oba, A. E. (2019). *Asya Pasifik Bölgesi'nde stratejik dengede Tayvan'ın rolü* (s. 75-88). İçinde Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-II (Ed. Metehan Dündar). Ankara Üniversitesi Yayınları (No: 657): Ankara.
- Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen ittifakın sorgulayan üyesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Özel Sayı: Türkiye'nin Üyeliğinin 60. Yılında NATO: Değişim, Dönüşüm, Süreklilik, 99-124.
- Olkan, K. B. (2021). Çin-ABD ilişkilerinde güvenlik ikilemi: Tayvan sorunu. *Journal of Business Innovation and Governance*, 4(1), 27-41.
- Omonkulov, O. (2020). Kuşak ve Yol Projesi bağlamında Çin-Orta Asya ilişkileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 45-115.
- Oran, B. (2001). *Türk dış politikasının teori ve pratiği*. Türk Dış Politikası, Cilt I (2. Baskı). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Orhan, S. ve Bakkalcı, A. (2009). Çin'de ikili istihdam yapısı ve küresel etkileri. *Sosyoekonomi*, 10(10), 49-76.
- Orhangazi, Ö. (2019). Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları, finansal kırılganlıklar ve kriz dinamikleri. *Mülkiye Dergisi*, 43(1), 111-137.
- Osiewicz, P. (2019). *Turkey's comeback to Central Asia: Towards a new Grand Strategy?*. Beyond Europe-Reconnecting Eurasia (Ed. T. Wallas, A. Stelmach ve R. Wisniewski), Berlin, Logos Verlag, 161-176.

- Otaç, T. (2019). *İngiliz belgelerine göre 1960 askeri darbesi ve 1971 askeri muhtırası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi: Bursa.
- Öncü, A. S. ve Cevizliler, E. (2013). Avrupa bütünleşmesi için önemli bir adım: “Avrupa Konseyi” ve Türkiye’nin konseye üyeliği meselesi. *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), 15-44.
- Öniş, Z. ve Kutlay, M. (2022). Uluslararası politik ekonomi (s. 465-485). İçinde *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular* (14. Baskı) (Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı). Küre Yayınları: İstanbul.
- Öniş, Z., ve Yalikul, M. (2021). Emerging partnership in a post-Western world? The political economy of China-Turkey relations. *Southeast European and Black Sea Studies*, 21(4), 507-529. DOI: 10.1080/14683857.2021.1981624.
- Örmeci, O. (2022). *Çin Halk Cumhuriyeti-Birleşik Krallık ilişkileri* (s. 1256-1304). İçinde 21. Yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti Cilt 2 (Ed. Mesut Hakkı Caşın, Can Donduran ve Sina Kısacık), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Örmeci, O. ve Kısacık, S. (2021). Şanghay İşbirliği Örgütü’nün enerji güvenliği politikaları çerçevesinde Çin-Rusya ilişkilerini anlamak. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-24.
- Örnek, C. (2015). *Türkiye’nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı: Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*. Can Yayınları: İstanbul.
- Öterbülbul, H. (2022). Xi Jinping döneminde Çin’in Ortadoğu’daki güvenlik stratejisi. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 53, 41-70.
- Özalp, M. (2018). Fayda ve zararlar: Çıkmakla kalmak arasında Türkiye-NATO ilişkileri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 404-421. DOI: 10.33905/bseusbed.426374.
- Özberk, N. (2010). *İhracat ve yatırım için diplomasi: Türkiye’nin ticari diplomasi uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Özcan, S. (2019). Kore Savaşı ve savaşa katılan Amasyalı şehit ve gaziler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 714-755. DOI: 10.14520/adyusbd.546910.
- Özçelik, M. (2010). İkinci Dünya Savaşı’nda Türk dış politikası. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 253-269.
- Özdal, H., Özertem, H. S., Has, K. ve Demirtepe, M. T. (2013). *Türkiye-Rusya ilişkileri: Rekabetten çok yönlü işbirliğine*. USAK Raporları, No. 2013-6. Ankara: USAK Yayınları.

- Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 108-122.
- Özdaşlı, E. (2015). Çin'in yeni İpek Yolu projesi ve küresel etkileri. *Turkish Studies*, 10(14), 579-596.
- Özdemir, E. (2016). Türk dış politikası açısından bir kriz örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye'ye gelen Iraklı Kürt sığınmacılar (1991). *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), 217-249.
- Özdemir, İ. (2022). *Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ile olan ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi: İstanbul.
- Özel, S. ve Uçar, B. G. (2019). Türkiye-Rusya ilişkilerinin ekonomik boyutu. *EDAM Dış Politika & Güvenlik*, 2019/11, 1-27.
- Özer, M. A. (2009). Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin eşiğinde Türkiye. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 89-105.
- Özer, M. H. (2015). Türkiye'de devletçi iktisat politikaları çerçevesinde yabancı sermayeli iktisadi teşekküllerin millileştirilmesi ve ekonomiye yansımaları. *Social Sciences*, 10(1), 20-36.
- Özer, S. (2013). Kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin Türk kamuoyundaki yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-168.
- Özkan, G. (2010). Uluslararası güç dengeleri bağlamında uluslararası finans sisteminin yeniden yapılandırılması: Disiplinlerarası bir değerlendirme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(27), 3-26.
- Özkan, M. S. (2012). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'nin takas usulü ticareti. *Karadeniz Araştırmaları*, 34 (34), 89-96.
- Öztürk, N. K. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin temel dinamikleri. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(15), 69-87.
- Paker, M. (2017). Uluslararası hukuk bakımından Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'ndeki politikasına bir bakış. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 96-109.
- Parnell, J. A., Koseoglu, M. A., Long, Z., ve Spillan J. E. (2012). Competitive Strategy, Uncertainty, and Performance: An Exploratory Assessment of China and Turkey. *Journal of Transnational Management*, 17:2, 91-117. DOI: 10.1080/15475778.2012.676957.

- Patrick, J. (2009). *Elaborating on Offensive Realism*. A. Freyberg-Inan ve E. Harrison (Ed.), *Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation* içinde (1. bs., ss. 45–62). Baltimore.
- Pekcan, C. (2015). *Çin'in uluslararası sisteme bakışı ve ABD'ye yönelik dış politikası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Çanakkale.
- Pekcan, C. (2016). Güney Çin Denizi sorunu çerçevesinde Çin-Hindistan ilişkileri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-32. DOI: 10.31454/usb.376186.
- Pekcan, C. (2017). Konfüçyüs felsefesinin dış politikaya etkisi bağlamında 2003-2013 yılları arası Çin-ABD ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127-1155. DOI: 10.1501/SBFder_0000002480.
- Pekcan, C. (2019). Yeni-liberal Kurumsalcılık Çerçevesinde Çin'in komşuluk diplomasisi: Hu Jintao ve Xi Jinping dönemlerine karşılaştırmalı bir bakış. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13 (19), 2867-2892. DOI: 10.26466/opus.594562.
- Pınar, L. (2018). Ortadoğu'da meydana gelen halk ayaklanmalarının Türkiye'nin ekonomik güvenliğine olan etkileri. *Journal of Management and Economics Research*, 16(3), 127-138. DOI: 10.11611/yead.426164.
- Polat, D. Ş. (2019). Kafkasya'da Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ittifakının bölgesel güvenliğe etkileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 248-265. DOI: 10.17336/igusbd.519378.
- Qin, J. Y. (2008). China, India, and the Law of the World Trade Organization. *Asian Journal of Comparative Law*, 3(1). 1-43.
- Rathbun, B. (2008). A rose by any other name: Neoclassical realism as the logical and necessary extension of structural realism. *Security Studies*, 17(2), 294–321.
- Resmî Gazete. (2022). <https://www.resmigazete.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 13.04.2022.
- Ronis, S. R. (Ed.) (2011). *Economic security neglected dimension of national security?*. National Defense University Press: Washington, D.C.
- Rüzgar, S. (2017). *Askeri, ekonomik ve siyasi boyutlarıyla Çin-ABD ilişkilerinin dönüşümü (1945-2009)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi: Kayseri.
- Sabah Gazetesi. (2013). Şangay Örgütü imzası tamam. <https://www.sabah.com.tr/dunya/sangay-orgutu-imzasi-tamam-2391322>. Erişim Tarihi: 20.03.2022.

- Sağlam, H. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine dair kamuoyunun tutumu ile medyanın genel yayın politikası arasındaki ilişki: 2008'den 2017'ye bir karşılaştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2), 1269-1290. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.536993.
- Sağsen, İ. (2011). Arap Baharı, Türk dış politikası ve dış algılaması. *Ortadoğu Analiz*, 3(31-32), 57-64.
- Sak, E. (2014). Kamu diplomasisi ve Çin. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2 (1), 9-25.
- Salim, A. ve Avcı, N. (2022). Prens Sabahaddin'in sosyolojik fikirleri bağlamında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin "Yeni Türkiye"si. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 231-256.
- Saltzman, I. Z. (2015). Growing pains: Neoclassical realism and Japan's security policy emancipation. *Contemporary Security Policy*, 36(3), 498-527.
- San, C. (1998). Türkiye'de demokrasi ve insan hakları sorunları: Avrupa Birliği ile bütünleşme önündeki tek engel mi?. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01), 261-277. DOI: 10.1501/SBFder_0000001957
- Sancak, K. (2003). Güvenlik kavramı etrafındaki tartışmalar ve uluslararası güvenliğin dönüşümü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 123-134.
- Sandıklı, A. (2007). *Atatürk dönemi Türk dış politikası ışığında Avrupa Birliği'ne giriş süreci*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Sandıklı, A. (2009). Geleceğin süper gücü Çin. *Bilge Strateji*, 1 (1), 40-50.
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). *Güvenlik yaklaşımlarında değişim ve dönüşüm* (s. 3-71). İçinde Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri (Ed. Atilla Sandıklı), İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Saray, M. O. ve Gökdemir, L. (2007). Çin ekonomisinin büyüme aşamaları (1978-2005). *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2 (7), 661-686.
- Sarıçoban, G. (2020). İkinci Dünya Savaşı döneminde (1939-1945) Türk dış politikası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1755-1777.
- Sarıkaya, Y. (2019). Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan üçlü ilişkilerinin savunma işbirliği boyutu. *Karadeniz Araştırmaları*, 16(64), 585-597.
- Sarıöz Gökten, Y. ve Gökten, K. (2017). Neoliberal gıda rejimi ve Çin'de gıda güvencesi: Ekonomi politik bir perspektif. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 11-28.

- Sayın, Y. (2013). Konfüçyüs'ün yeniden keşfi ve Çin'in dış politikasında dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 223-237.
- Saynur Derman, G. ve Kurban, V. (2017). Kıbrıs Sorununun Türk dış politikasına etkisi ve ABD-SSCB ile ilişkiler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16(33), 455-484.
- Seren, M. (2015). *Türkiye'nin füze savunma sistemi: İhale süreci, temel dinamikler ve aktörler*. İstanbul, Turkuvaz Matbaacılık.
- Seren, M. (2021). Türk istihbaratının değişen dinamikleri: Son 10 yılda reform, siyasa ve operasyonel açılım. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(2), 371-405. DOI: 10.30626/tesamakademi.956792.
- Seren, M. (2022). *Turkish-Asian Cooperation in Diversified Strategic Environment*. İçinde Turkey's Asia Relations (Ed. Omair Anas). Cham, Palgrave Macmillan, 131-161. DOI: 10.1007/978-3-030-93515-3.
- Sezen, S. (2007). Çin Halk Cumhuriyeti'nde sosyalist piyasa ekonomisine dönüşüm. *Amme İdaresi Dergisi*, 40(1), 27-56.
- Sezen, S. (2011). *Küresel bir güç olma yolundaki Çin* (s. 993-1025). İçinde Bilsay Kuruç'a Armağan (Ed. Serdar Şahinkaya ve N. İlder Ertuğrul). Mülkiyeliler Birliği Yayınları: Ankara.
- Shambaugh, D. (2016). *Çin küreselleşme yolunda: Kısmi güç*. Yarı Yayınları: İstanbul.
- Sınır, G. (2020). *Tek Kuşak Tek Yol projesi bağlamında Çin-AB ülkeleri işbirliğinin Doğu Akdeniz'e etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi: Tekirdağ.
- Sıvıış, E. (2019). Bölgeselcilik kavramı ışığında Karadeniz bölgesi: Soğuk Savaş sonrası dış politika dinamikleri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(4), 563-577. DOI: 10.25287/ohuibf.570057
- Simayi, A. (2014). Dünya Ticaret Örgütü uyuşmazlıklarının çözüm sistemi ve Çin'in taraf olduğu uyuşmazlıklar. *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-23.
- Sinkaya, B. (2011). Geçmişten günümüze Türkiye'nin Ortadoğu politikası ve batı etkisi. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 1(1), 79-100.
- Smith, N. R. (2018). Can neoclassical realism become a genuine theory of international relations? Squandered opportunity: Neoclassical realism and Iranian foreign policy. by Thomas Juneau. Stanford, CA: Stanford University Press, 2015. EU and NATO Relations with Russia: Afte. *The Journal of Politics*, 80(2), 742-749.

- Soner, B. A. ve Çifçi, O. (2022). Çin savunma sanayiinin çeşitlenen dinamikleri: Kurumsal sınırlılıklardan küresel rekabete. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 24(2), 134-157. DOI: 10.54627/gcd.1139662.
- Sperling, J. ve Kirchner, E. (1998). Economic security and the problem of cooperation in Post-Cold War Europe. *Review of International Studies*, 24, 221-237.
- Stec, G. (2018) *China's Belt and Road Initiative is neither a strategy, nor a vision. It is a process*. Brussels: European Institute for Asian Studies.
- Stemler, S. E. (2015). *Content Analysis, Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences içinde* (Ed. Robert Scott ve Stephan Kosslyn). John Wiley & Sons, Inc. 1-14. ISBN 978-1-118-90077-2.
- Sümer, G. (2010). Dış politikada süreklilik-değişim çekişmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6(23), 73-98.
- Şahin, G. ve Argalı, M. (2022). Bölgesel liderlik bağlamında Türk dış politikasının jeopolitik gerçeği: Türk dünyası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Türk Dünyası'nda Yeni Dönem: Türk Devletleri Teşkilatı, 5-37. DOI: 10.17752/guvenlikstrjtj.1080249.
- Şahin, G. ve Özel, Y. (2018). Çatışmadan işbirliğine: Türkiye, Rusya ve İran. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 53-70.
- Şahin, L. (2010). Geçmişten Bugüne Rusya'da Türkiye Araştırmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (15), 645-696.
- Şanlı, O. ve Ateş, İ. (2020). ABD-Çin odaklı ticaret ve kur savaşlarının dünya ekonomisi üzerine etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 75-101.
- Şen, F. (2009). Çin'in Sincan-Doğu Türkistan sorunu: Dünü, bugünü, geleceği. *Ortadoğu Analiz*, 1(7-8), 124-134.
- Şen, Y. (2022). Yeni İpek Yolu Projesi güvenlik sorunları ve AB'nin Sincan'daki insan hakları ihlallerine yaklaşımı. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 5(2), 38-57. DOI: 10.51763/uid.1205896.
- Şener, B. ve Uzun, Ş. (2022). Ekonomik güvenlik ve toplumsal güvenlik bağlamında uluslararası göçün güvenikleştirilmesi: Fransa "Ulusal Cephe" Partisi örneği. *Sosyoekonomi*, 30(54), 467-496. DOI: 10.17233/sosyoekonomi.2022.04.24.
- Şimşek, İ. (2019). Uluslararası sistemde küresel yönetim ve G20. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 29-40.

- Şimşek, M. (2005). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üyeliğinin ekonomik etkileri ve Çin'in geleceğine ilişkin senaryolar. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 12(2), 77-90.
- Şimşek, O. (2018). *Çin Dış Yatırımlarında Artan Çeşitlilik ve Yeni İpek Yolu Ekonomik Kuşağı* (s. 183-201). İçinde Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları (Ed. M. Sert ve A. A. Eren). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Şimşek, O. (2021). Pandemi, Çin ve küreselleşme. *İktisat ve Toplum*, 124, 41-46.
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti ekonomik ilişkileri*. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 31.03.2022.
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Yeniden Asya Girişimi*. <https://www.mfa.gov.tr/yeniden-asya-girisimi.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 15.08.2023.
- T. C. Hazine Bakanlığı. (2020). *Ekonomi reformları eylem planı*. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/03/Ekonomi-Reform-Takvimi.pdf>, Erişim Tarihi: 26.04.2023.
- T. C. Ulaştırma Bakanlığı. (2023). *Yatırım programları*. <https://sgb.uab.gov.tr/yatirim-programlari>, Erişim Tarihi: 26.04.2023.
- Tabak, H. (2008). Mao devletinden devlet Maosu'na: Çin dış politikasında tarih ve değişim. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2, 63-76.
- Taghiyev, M. (2019). *Bölgesel ve küresel politikalar açısından tarihi İpek Yolu ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi: Samsun.
- Tamer, C. (2016). Türkiye ve İran'ın Irak'ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika Örneği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 103-118.
- Tamošiūnienė, R. ve Munteanu, C. (2015). *Current research approaches to economic security*. 1st International Conference on Business Management. Valencia. DOI: 10.4995/ICBM.2015.1537.
- Tan, Ö. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye güvenlik ve savunma ilişkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 1-13.
- Taşbaş, E. (2022). Hun siyasi sisteminde akrabalık. *Journal of Old Turkic Studies*, 6(1), 118-134. DOI: 10.35236/jots.1034076.
- Taşkın, B. (2020). Triadik Bağ Teorisi bağlamında Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığının Türkiye ile bağlayıcı ilişkisi. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 443-476. DOI: 10.30903/Balkan.841154.

- Taşkıran, C. (1994). Atatürk döneminde demokrasi denemeleri 1925-1930. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4, 255-265.
- Tekiner, M. A. ve Kayabaşı, C. (2017). Narko terörizm tehdidi ile mücadelede polis eğitiminin rolü ve önemi. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19(4), 137-154.
- Tektaş, T. (2019). *Terörizm ve PKK terör örgütü (1980-2012 yılları arası)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi: İstanbul.
- Temiz, K. (2017). Türkiye Çin ilişkileri. *Analiz*, 196, 7-19.
- Temiz, M. (2022). Çin'in hegemonik düzeni ve Güney Çin Denizi sorunu. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 1-22.
- Temiz, S. (2019). ASEAN'ın bölgesel sorunların çözümüne yönelik sistematığı ve bu bağlamda ASEAN – Çin ilişkilerine bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(4), 1319-1343.
- Tepeli, E. ve Aydın, A. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişme trendi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 29-44.
- Tezcan, M. (2014). İpek Yolu'nun İran güzergâhı ve İpek Yolu ticaretine İran engellemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 96-123. DOI: 10.7884/teke.272.
- Timur, C. ve Doğan, Z. (2015). İstihdam yaratmayan büyüme: Türkiye analizi. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 231-247.
- Timurtaş, M. E. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik ve siyasi geçmişinin bugünkü gelişim sürecindeki rolü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1), 52-69.
- Topcu, N. (2020). China's cybersecurity strategies as a cyber power. *Cyberpolitik Journal*, 5(10), 219-239.
- Topcu, N. (2020). Orwell'in 1984'ü Çin'de gerçek mi oluyor? Sosyal kredi sisteminin geçmişi, bugünü ve geleceği. *Journal of Human and Social Sciences*, 3(2), 684-695.
- Topçu, F. H. (2018). Düşük karbon ekonomisine geçme(me): İklim değişikliği ve enerji politikaları bağlamında bir bakış. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 2018 Özel Sayısı, 115-154. DOI: 10.25294/auibfd.463396.
- Toprak, N. G. (2020). Orta Koridor girişimi bağlamında Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik politikaları üzerine bir değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 19-32. DOI: 10.31592/aeusbed.634990.
- Tosun, S. P. (2020). *Antik Çağ'da Doğu-Batı mücadelesi kapsamında Roma-Part ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi: Bursa.

- Tunç, A. ve Kızıl, B. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin dönüşümü ve yerel yönetimler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 51-72. DOI: 10.20493/birtop.472958.
- Tuoheti, G. (2016). Çin Halk Cumhuriyeti'nde yerel yönetimler. *Yerel Politikalar*, 0(6), 65-76.
- Turan, İ. (2016). *ABD-Çin ilişkileri bağlamında Tayvan sorunu*. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 80-105.
- Turan, İ. ve Keskin, B. Y. (2017). Çevreleme politikasının Çin'e uygulanabilirliği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 707-717.
- Turgutoğlu, K. (2017). Güvenlik perspektifinden ekonomiye bakış: Ekonomik güvenliğin ulus devlete etkilerinin analizi. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(1), 111-156.
- Turgutoğlu, K. (2020). Ekonomik diplomasinin ekonomik güvenliğe etkisi: Çin-Afrika ilişkileri analizi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 75-97.
- Turgutoğlu, K. (2022). Ekonomik güvenliğin dış politika oluşumu üzerindeki etkileri: BRICS devletleri analizi (2001-2018). *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 68-83.
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2023a). *Kuşbakışı*. <https://www.turkicstates.org/tr>. Erişim Tarihi: 12.08.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2023b). *İşbirliği Alanları*. <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari>. Erişim Tarihi: 12.08.2023.
- Türk, M. S., Avcı, Ö. ve Baytimur, T. (2021). Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sovyet Revizyonizmi'ne karşı kitapların propaganda amaçlı kullanımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(2), 159-182. DOI: 10.24146/tk.923450.
- Türker, N. (2015). Han Hanedanlığı döneminde rehin sistemi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 455-467. DOI: 10.15869/itobiad.88630.
- Tüysüzoğlu, G. (2019). Yumuşak güç kavramı çerçevesinde Avrasya Ekonomik Birliği ve Kuşak-Yol inisiyatifinin değerlendirilmesi. *Gazi Akademik Bakış*, 13(25), 163-188.
- Unat, K. (2021). İkinci Dünya Savaşı öncesindeki güvenlik endişesi temelli Türk dış politikası bağlamında Celal Bayar'ın Belgrad ve Sofya ziyaretleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(28), 334-342.
- Uysal, C. (2001). Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel süreci ve son gelişmeler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 1(1), 140-153.
- Ünal, A. (2020). *Sert ve yumuşak güç bağlamında Çin'in uzay çalışmalarına genel bir bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi: Antalya.

- Ünal, E. (2016). A comparative analysis of export growth in Turkey and China through macroeconomic and institutional factors. *Evolut. Inst. Econ. Rev.*, 13, 57-91. DOI: 10.1007/s40844-016-0036-3.
- Ünalp, F. R. (2020). İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin savaş dışı kalma politikaları ve sonuçları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(45), 201-221. DOI: 10.17498/kdeniz.667276.
- Üngör, Ç. (2009). Çin ve üçüncü dünya. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 41, 27-38.
- Üzümcü, A. ve Akdeniz, S. (2014). Yeni İpek Yolu: TRACECA ve Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi. *Avrasya Etüdlere*, 0(45), 11-39.
- Vaissière, É. (2016). Hunlar ve Xiongnu. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16(1), 183-198.
- Versan, V. (1984). *The Kemalist Reform of Turkish Law and Its Impact*, İçinde Atatürk and the Modernization of Turkey (Ed. J. M. Landau). CO: Westview Press.
- Ward, J. D. T. (2019). China's Vision of Victory. *The Ambassador's Brief*. 1-4.
- Yağcı, M. (2018). Rethinking soft power in light of China's Belt and Road Initiative. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 15(57), 67-78. DOI: 10.33458/uidergisi.518043.
- Yağmurlu, A. (2007). Halkla ilişkiler yöntemi olarak kamu diplomasisi. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 9-38.
- Yalın, T. ve Çetinbakış, M. (2019). Uyanan dev Çin'in yapısal ve ekonomik dönüşüm süreci. *Journal of Management and Economics Research*, 17(3), 123-145. DOI: 10.11611/yead.616934.
- Yamak, T. ve Saygın, E. (2019). Türkiye'nin ekonomik güç potansiyeli: Bir 'Ekonomi Diplomasisi' enstrümanı olarak Türkiye Varlık Fonu uygulaması. *Fiscaoeconomia*, 3(1), 88-114.
- Yantur, P. ve İşeri, R. (2021). Yükselen güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomi politik stratejisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(41), 41-49. DOI: 10.35343/kosbed.761517.
- Yardımcıoğlu, M. ve Koçarslan, H. (2012). Çok kutuplu dünyaya doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 163-174.
- Yeh, H. ve Cheng, Y. C. (2014). Republic of China's diplomatic strategy in the EU-China relations. *Security Dialogues*, 510(4), 11-27.

- Yeltin, H. (2021). Türkiye ve S-400 hava savunma sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya ilişkilerindeki yeri. *Anadolu Strateji Dergisi*, 3(1), 65-78.
- Yengeç Ersin, B. (2021). Soğuk Savaş döneminde stratejik bir iş birliği: Rus-Hint ilişkileri. *Rusya Araştırmaları Dergisi*, 5, 112-130.
- Yeşiltaş, M. (2012). *Peşine takılma mı yumuşak dengeleme mi? Türkiye'nin Birinci ve İkinci Irak Savaşına yönelik ABD ile müttefiklik ilişkisinin karşılaştırmalı analizi* (s. 69-110). İçinde Mekân, kimlik, güç ve dış politika (Ed. Gülden Ayman). Yalın: İstanbul.
- Yeşiltaş, M., ve Balcı, A. (2011). AK Parti dönemi Türk dış politikası sözlüğü: Kavramsal bir harita. *Bilgi*, 23 (Kış), 9-34.
- Yıldırım, A. (2020). *Çin yönetimi ve Konfüçyüs*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi: Niğde.
- Yıldırım, E. (2019). Yumuşak güç kavramı bağlamında Çin'in Sahraaltı Afrika'ya yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2373-2403. DOI: 10.26466/opus.565691.
- Yıldırım, K. E. ve Yıldırım, A. (2017). Türkiye'nin yumuşak güç sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na genel bakış. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 33(33), 203-219. DOI: 10.17498/kdeniz.297888.
- Yıldırım, U. T. (2021). Yeni dünya düzeninde Türk dış politikası. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 243-247. DOI: 10.26513/tocd.988826.
- Yıldırımçakar, E. (2019). Kuşak ve Yol Girişimi bağlamında Çin'in normatif güç inşası ve Türkiye-Çin ilişkileri. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 3(2), 145-169.
- Yıldırımçakar, E. (2022). Türkiye-Çin ilişkilerine etki eden iç ve dış faktörler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 22 (1), 155-184. DOI: 10.32449/egetid.1008864.
- Yıldız, Ç. (2018). *Kendini arayan "Asya Altyapı Yatırım Bankası" ve Kuşak-Yol Girişimi içerisindeki yeri*. International Symposium on "China's West Asian Strategies and Belt and Road Initiative-BRI". 25 Kasım 2018. Ankara: Türkiye.
- Yıldız, Z. ve Durgun, A. (2016). 2008 küresel ekonomik krizi ve turizm sektörü üzerine etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Yılmaz Şaşmaz, A. (2022). Batı Han ve Tang Hanedanı dönemlerinde Heqin politikası. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 349-373. DOI: 10.20304/humanitas.961881.

- Yılmaz, C. (2020). Güneydoğu Asya'nın potansiyel çatışma kaynağı olarak Güney Çin Denizi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 95-114.
- Yılmaz, H. (2017). Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonuçları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 87-98.
- Yılmaz, M. E. (2010). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye İsrail İlişkileri. *Akademik Ortadoğu*, 4(2), 49-65.
- Yılmaz, O. A. ve Ayanoğlu, H. T. (2021). Atatürk'ün Nutuk'undaki Dış Politika Olaylarını Realizm Çerçevesinde Değerlendirmek. *Iğdır University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, (6), 13-23.
- Yılmaz, S. (2016). Çin'in nükleer askeri stratejisi ve ulusal güvenliği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 151-185. DOI: 10.17336/igusbd.68576.
- Yılmaz, S. (2020). Bir Kuşak Bir Yol projesinin iktisadi kapasitesi ve Çin tarafından uygulanan borç diplomasisi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 631-648.
- Yiğenoğlu, K. (2018). Çin'in 'Tek Kuşak Tek Yol' projesi ve Asya Altyapı Yatırım Bankası. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 3(1), 10-28. DOI: 10.24013/jomelips.387168.
- Yiğittepe, L. (2017). NATO'nun güvenlik algılaması ve Türkiye tartışmaları. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(9), 344-359.
- Yorulmaz, M. (2021). Güney Çin Denizindeki bölgesel ihtilaflar ve Çin'in askeri modernizasyonu. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs Sayısı, 680-698. DOI: 10.47525/ulasbid.885089.
- Yükseköğretim Program Atlası. (2022). *YÖK Lisans Atlası*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>. Erişim Tarihi: 17.04.2022.
- Zanbak, M. ve Akay, B. A. (2019). Bir çekim merkezi olarak Arktika'nın Çin ekonomisi açısından önemi: Seçilmiş endüstrilere yönelik bazı çıkarımlar. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 2019 Özel Sayısı, 92-121.
- Zha, D. (1999). Chinese considerations of economic security. *Journal of Chinese Political Science*, 5, 69-87.
- Zhang, J. (2015). China's new foreign policy under Xi Jinping: Towards 'Peaceful Rise 2.0'?. *Global Change, Peace & Security*, 27(1), 5-19. DOI: 10.1080/14781158.2015.993958.
- Zhao, S. (2007). *China rising: Geo-strategic thrust and diplomatic engagement*. İçinde *China-US Relations Transformed* (Ed. Suisheng Zhao). London: Routledge.

Zou, L., Shen, J. H., Zhang, J. ve Lee C-C. (2022). What is the rationale behind China's infrastructure investment under the Belt and Road Initiative. *Journal of Economic Surveys*, 36 (Special issue: Fudan-JES Workshop), 605-633.